

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN İMAM HATİP LİSESİ MESLEK
DERSLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

Dilber GÜL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK

TEMMUZ - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN İMAM HATİP LİSESİ MESLEK
DERSLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilber GÜL

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Eğitimi

“Bu tez 31/07/2024 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Hasan MEYDAN	Başarılı
Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa İsmail BAĞDATLI	Başarılı

ETİK BEYAN METNİ

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Dilber GÜL

31/07/2024

ÖNSÖZ

Çalışmanın tüm aşamalarında benden bilgisini ve desteğini eksik etmeyen, yardımları ve önerileri ile çalışmama destek olan tez danışmanım Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK başta olmak üzere yüksek lisans eğitimim boyunca bana katkıları bulunan tüm hocalarıma teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Hem ders döneminde hem de tez döneminde paylaşımları ile bana yardımcı olan arkadaşlarıma ayrıca teşekkür ederim. Bu süreçteki en büyük şansımın değerli hocalarım ve arkadaşlarımdan olduğunu belirtmek isterim.

Eğitim hayatımın tümünde olduğu gibi bu dönemde de duası ve desteği ile hep yanımda olan kıymetli anneme ve babama sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca yaptığım görüşmelerde bana yardım eden, desteklerini esirgemeyen ve samimiyetle sorularıma cevap veren değerli meslektaşlarıma ve kıymetli öğrencilere çok teşekkür ediyorum.

Dilber GÜL
31/07/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: İMAM HATİP LİSELERİ ve SURİYELİ ÖĞRENCİLER.....	10
1.1. İmam Hatip Liseleri	10
1.2. İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri	12
1.2.1. Kur'an-ı Kerim	15
1.2.2. Mesleki Arapça	16
1.2.3. Temel Dini Bilgiler	16
1.2.4. Siyer	17
1.2.5. Fıkıh	18
1.2.6. Tefsir	18
1.2.7. Dinler Tarihi	19
1.2.8. Hadis.....	20
1.2.9. Akaid	21
1.2.10. Kelam	21
1.2.11. Hitabet ve Mesleki Uygulama.....	22
1.2.12. İslam Kültür ve Medeniyeti.....	23
1.2.13. Osmanlı Türkçesi	23
1.3. Suriyeli Öğrenciler.....	24
2. BÖLÜM: BULGULAR	26
2.1. Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri.....	26
2.1.1. Öğrencilerin İHL Öncesi Din Eğitimi Alıp Almadıkları	26
2.1.2. Öğrencilerin İHL'de En Sevdikleri Meslek Dersleri	28
2.1.3. Öğrencilerin İHL'de En Zorlandıkları Meslek Dersleri.....	31
2.1.4. Öğrencilerin İHL Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri.....	33
2.1.5. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinde Zorluk Yaşama Durumları ve Nedenleri	37
2.1.6. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerini Faydalı Bulma Durumları.....	40

2.1.7. Öğrencilerin İHL Meslek Ders Saatleri Hakkındaki Görüşleri.....	42
2.1.8. İHL Meslek Derslerinin Öğrencilerin Manevi Gelişimine Etkisi	45
2.1.9. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinden Beklentileri.....	47
2.2. Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri	51
2.2.1. Öğrencilerin İHL Tercih Etme Sebebi	51
2.2.2. Öğrencilerin İHL’de En Sevdikleri Meslek Dersleri	53
2.2.3. Öğrencilerin İHL’de En Zorlandıkları Meslek Dersleri.....	55
2.2.4. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerine Bakışları	56
2.2.5. Öğrencilerin Öğretmenlerini Zorladıkları Hususlar	58
2.2.6. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerine Karşı İlgileri	60
2.2.7. Öğrencilerin İHL Meslek Ders Saatleri Hakkındaki Görüşleri.....	62
2.2.8. İHL Meslek Derslerinin Suriyeli Öğrencilerin Gelişimine Etkisi.....	63
2.2.9. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinden Beklentileri.....	65
SONUÇ	68
KAYNAKÇA.....	72
EK	76
ÖZGEÇMİŞ	82

KISALTMALAR

CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
bk.	: bakınız
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
E	: Erkek
Ed	: Editör
GEM	: Geçici Eğitim Merkezi
Hız.	: Hazreti
İHL	: İmam Hatip Lisesi
K	: Kız
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
PİKTES	: Promoting Integration of Syrian Kids into the Turkish Education System (Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi)
SAT	: Scholastic Aptitude Test
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi Ve Sellem
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YÖS	: Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Öğrenci Katılımcılara Ait Özellikler.....	7
Tablo 2: Öğretmen Katılımcılara Ait Özellikler.....	9
Tablo 3: Anadolu İmam Hatip Lisesi Zorunlu Meslek Dersleri.....	14
Tablo 4: Suriyeli Öğrencilerin İHL Öncesi Din Eğitimi Aldığı Kurumlar	26
Tablo 5: Suriyeli Öğrencilerin En Sevdiği İHL Meslek Dersleri	28
Tablo 6: Suriyeli Öğrencilerin En Zorlandığı İHL Meslek Dersleri	31
Tablo 7: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri.....	33
Tablo 8: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinde Zorluk Yaşama Durumları ...	38
Tablo 9: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinde Zorluk Yaşama Nedenleri	38
Tablo 10: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerini Faydalı Bulma Durumları	40
Tablo 11: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Dersleri Ders Saatleri Hakkındaki Görüşleri	43
Tablo 12: İHL Meslek Derslerinin Suriyeli Öğrencilerin Manevi Gelişimlerine Etkileri	45
Tablo 13: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinden Beklentileri	48
Tablo 14: Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Tercih Etme Sebepleri	51
Tablo 15: Öğretmenlere göre Suriyeli Öğrencilerin En Sevdiği İHL Meslek Dersleri .	53
Tablo 16: Öğretmenlerin Göre Suriyeli Öğrencilerin En Zorlandıkları İHL Meslek Dersleri	55
Tablo 17: Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerine Bakışları	57
Tablo 18: Öğretmenlerin Suriyeli Öğrencilerin Din Eğitiminde Zorlandıkları Hususlar	58
Tablo 19: Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerine Karşı İlgileri	60
Tablo 20: Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Ders Saatleri Hakkındaki Görüşleri	62
Tablo 21: Öğretmenlere Göre İHL Meslek Derslerinin Suriyeli Öğrencilerin Gelişimine Etkisi.....	64

Tablo 22: Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinden Beklentileri	66
---	----

ÖZET	
BAŞLIK: Suriyeli Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri	
Yazar: Dilber GÜL	
Danışman: Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK	
Kabul Tarihi: 31/07/2024	Sayfa Sayısı: xii (ön sayfa) + 75 (ana kısım) + 7 (ek)
2010 yılında Tunus'ta başlayan ve 2011 yılında Suriye'yi de etkisi altına alan “Arap Baharı” olayları Suriye'deki rejim tarafından şiddetle bastırılmış bu da birçok katliama sebep olmuştur. Bu şiddet ortamından kaçmak zorunda kalan Suriyeliler birçok ülkeye sığınmışlardır. Bu ülkelerden biri olan Türkiye en baştan beri en çok sığınmacı kabul eden ülke olmuştur. Türkiye bu Suriyeli sığınmacılara birçok haklar vererek onlara destek olmaya çalışmıştır. Bu haklardan biri de eğitim hakkıdır. Bu hak çerçevesinde ilk günden bugüne kadar birçok farklı kurum ve müfredat ile Suriyeli öğrencilere eğitim verilmiş ve zamanla bazı değişiklikler, güncellemeler ile bu eğitim hakkı devam etmiştir. 2014 yılında yayınlanan Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetler Genelgesi ile de Suriyeli öğrenciler devlet okullarında eğitim görmeye başlamışlardır. Bu okullardan biri de Suriyeli öğrencilerin çoğunluğunun tercih ettiği imam hatip liseleridir. Bu çalışmada da Suriyeli öğrencilerin imam hatip lisesi meslek dersleri hakkındaki görüşleri, bakış açıları, bu dersler hakkında beklenti ya da eleştirileri incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması benimsenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Fatih/İstanbul'da üç farklı Anadolu İmam Hatip Lisesinde eğitim-öğretim gören farklı özelliklere sahip 27 Suriyeli lise öğrencisi ve bu okullarda görev yapmakta olan 6 öğretmen oluşturmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler 04 Mart-22 Nisan 2024 tarihleri arasında öğrencilerle odak grup görüşmesi şeklinde, öğretmenlerle ise bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında alınan ses kayıtları bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiş daha sonra betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda imam hatip liselerinde okuyan Suriyeli öğrencilerin İHL meslek dersleri hakkında geçmiş öğrenmelerinden, aile yapısından ve gelecek beklentilerinin farklılaşmasından kaynaklı değişiklik gösterse de çoğunlukla Arapça dersini işlevsiz görmeleri, hayatta kullanabilecekleri bilgilere ve derslere karşı daha istekli oldukları, Arapçaya ve dini bilgilere yatkınlıkları sebebiyle imam hatip lisesi meslek derslerinde zorlanmalarının az olduğu yönlendirdiğimiz sorular çerçevesinde elde edilen sonuçlardan bazılarını oluşturmaktadır.	
Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Suriyeli Öğrenciler, İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersleri	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Opinions of Syrian Students on Imam Hatip High School Vocational Courses	
Author of Thesis: Dilber GÜL	
Supervisor: Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK	
Accepted Date: 31/ 07/2024	Number of Pages: xii (pre text) + 75 (main body) + 10 (add)
The “Arab Spring” events that started in Tunisia in 2010 and affected Syria in 2011 were violently suppressed by the regime in Syria, which led to many massacres. Syrians who were forced to flee this violent environment took refuge in many countries. Turkey, one of these countries, has been the country that accepted the most refugees from the very beginning. Turkey has sought to support these Syrian refugees by granting them many rights. One of these rights is the right to education. Within the framework of this right, Syrian students have been provided education with many different institutions and curricula since the first day, and this right to education has continued with some changes and updates over time. With the Circular on Education and Training Services for Foreigners published in 2014, Syrian students started to receive education in public schools. One of these schools is the imam hatip high schools, which are preferred by the majority of Syrian students. In this study, Syrian students’ opinions, perspectives, expectations or criticisms about the vocational courses in imam hatip high schools were examined. The case study, one of the qualitative research methods, was adopted in the research. The study group consists of 27 Syrian high school students with different characteristics who are studying at three different Anatolian Imam Hatip High Schools in Fatih/Istanbul in the 2023-2024 academic year and 6 teachers working at these schools. Semi-structured interviews were conducted with students in the form of focus group interviews and with teachers individually between March 4 and April 22, 2024. The audio recordings taken during the interviews were transcribed in computer and then analyzed using the descriptive analysis method. As a result of the research, although the Syrian students studying at Imam Hatip High Schools show differences due to their past learning, family structure and future expectations about IHL vocational courses, they mostly see the Arabic course as dysfunctional, they are more eager for information and courses that they can use in life, and they have less difficulty in Imam Hatip High School vocational courses due to their inclination to Arabic and religious knowledge.	
Keywords: Religious Education, Syrian Students, Imam Hatip High School, Vocational Courses	

GİRİŞ

İnsanların yaşadıkları yerleşim yerini bırakarak başka yerleşim yerinde yaşamak üzere gitmeleri göç olarak ifade edilir. İnsanlar tarih boyunca savaşlar, afetler, ekonomik ve siyasi sebepler gibi birçok farklı sebeplerden dolayı göç etmek zorunda kalmıştır (Demir, 2019). Ülkemizin güneyinde yer alan Suriye’de çıkan iç savaşla birlikte binlerce insan ölmüş bir o kadarı da ülkelerini bırakıp farklı ülkelere göç etmek durumunda kalmışlardır (Battal, 2017). Sınır komşumuz olması sebebiyle de Türkiye’ye milyonlarca Suriyeli vatandaş göç etmiştir. Türkiye izlediği hoşgörü politikası ile bu vatandaşlara kayıtsız kalmamış ve kapılarını açmıştır.

Gerçekleşen göç sadece göç edenin sorunu değil; eğitim, psikolojik sorunlar, etnik çatışmalar, ülke kültürüne uyum gibi sebeplerden dolayı Türkiye’nin de sorunu haline gelmiştir (Aytekin, 2019). Göç eden göçmenler içerisinde farklı yaşlardan bireyler olsa da en büyük grubu çocuklar ve gençler oluşturmuştur. Bu durumda Suriyeli göçmenlerin eğitimi konusu büyük önem arz etmiştir (Demir, 2019).

Millî Eğitim Bakanlığı göç ile gelen çocukların eğitimlerinin aksamaması için başlangıçta Geçici Eğitim Merkezleri kurmuştur. Ancak göçmenlerin ülkede kalış süreleri uzayınca eğitim için yeni çözüm yolları aranmış ve farklı projeler ile Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemi içine alımı gerçekleştirilmiştir (Gül – Ay, 2024).

Suriyeli öğrenciler Türk eğitim sistemi içinde en yoğun ilgiyi imam hatip okullarına göstermişlerdir. Gül ve Ay (2024)’ın yaptıkları çalışmada bunun nedenin imam hatip liselerinde Arapça, Kur’an-ı Kerim, hadis, tefsir gibi Arapça temelli derslerin olması ve Suriyeli öğrencilerin ana dili Arapça olduğu için hem öğrenci velileri tarafından hem de öğrencilerin kendileri tarafından imam hatip lisesini tercih etmelerinde önemli bir etken olduğu belirtilmiştir. Başka bir neden olarak da imam hatip liselerinde meslek dersi diye adlandırılan dini içerikli derslerin var olması Suriyeli öğrencilerin dini ve kültürel anlamda aidiyet hissetmelerini sağladığı şeklinde açıklanmıştır.

Araştırmanın Konusu

Bu çalışmada imam hatip liselerinde eğitim-öğretim gören Suriyeli öğrencilerin bu okullarda okutulan imam hatip lisesi meslek dersleri hakkındaki görüş ve bakış açıları konu edilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde imam hatip liselerinin

tarihi süreci, bu liselerde okutulan meslek dersleri ve Suriyeli öğrencilerin ülkemize gelişleri kısaca incelenmiştir. İkinci bölümde ise öğrenciler ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Üçüncü ve son bölüm ise sonuç kısmından oluşmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Suriyeli öğrencilerin imam hatip lisesi meslek dersleri hakkındaki görüşlerinin, bakış açılarının, bu dersler hakkındaki beklenti ya da eleştirilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple İHL öğrencileri ve meslek dersleri öğretmenleri ile yapılan bu çalışma ile literatüre katkı sunulması ve imam hatip lisesi meslek derslerinin beklenti ve eleştiriler dikkate alınarak MEB tarafından geliştirilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Suriyeli öğrencilerin imam hatip lisesi meslek derslerinde zorlandıkları ya da sevdikleri hususlar nelerdir?
2. İmam hatip lisesinde okuyan Suriyeli öğrencilerin meslek derslerinden beklentileri nelerdir?
3. Suriyeli öğrencilerin din eğitimi noktasında imam hatip lisesi meslek derslerine bakışları nasıl?
4. İmam hatip lisesi meslek öğretmenleri öğrencilerin meslek dersleri hakkındaki düşüncelerinin ne kadarının farkındalar?
5. İmam hatip lisesi meslek öğretmenlerinin öğrencilerin meslek derslerine karşı tutumları hakkında düşünceleri neler?

Araştırmanın Önemi

2011 yılında Suriye’yi etkisi altına alan “Arap Baharı” hareketi komşu ülkelerden biri olan Türkiye’yi de etkilemiştir. Suriye’deki iç savaş nedeniyle ülkemize yoğun bir göç gerçekleşmiştir. Bu göç dalgası her yaştan insanın göç etmesi sebebiyle eğitimi de etkilemiştir. Okul çağındaki kişilerin eğitimine ülkemizde devam etmesi sağlanmıştır. Ülkemizdeki eğitim kurumlarından biri olan imam hatip liseleri de Suriye’den göç eden

bireylerin okul için ilk tercihleri arasında olmuştur. Ülkemizdeki imam hatip liselerinde okuyan Suriyeli öğrencilerin bu okullarda verilen imam hatip lisesi meslek dersleri ile ilgili görüşleri, eleştirileri ve beklentileri çerçevesinde yapılan bu çalışma onları daha iyi anlama ve bu bağlamda daha verimli bir eğitim-öğretim hayatı için araştırmacılara ışık tutacaktır.

İlgili Literatür

Çalışmamız Suriyeli öğrenciler ve imam hatip lisesi meslek derslerini kapsadığı için birçok çalışma (tez, makale vb.) yapıldığı görülmüştür. YÖKTEZ’de “Suriyeli öğrenciler” anahtar kelimesiyle yapılan arama sonucunda özellikle Suriyeli öğrencilerin uyum problemi, akran zorbalığı gibi çeşitli sorunlarla ilgili ilköğretim-ortaöğretim seviyesindeki öğrencilerle ve bu öğrencilerin derslerine giren öğretmenlerle 155 çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Yine YÖKTEZ’de “imam hatip lisesi meslek dersleri” anahtar kelimesiyle arama yapıldığında farklı içeriklerde 13 çalışmanın yapıldığı gözlemlenmiştir. Konumuzla ilgili literatür zenginliği sebebiyle bu çalışmalardan bazıları üzerinde durulacaktır. Yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir:

Seydi (2014) çalışmasında Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların eğitim sorunlarına ilişkin Türkiye’nin izlediği çözüm politikalarını araştırmıştır. Sığınmacıların ilk geldiği yıllarda kısa sürede geri dönecekleri düşünüldüğü için geçici eğitim politikaları izlenirken zamanla savaşın derinleşmesi ve bu sebeple sığınmacıların sayılarının artmasıyla kalıcı eğitim politikalarına geçildi çalışmanın ulaştığı sonuçlardan olmuştur.

Baltacı, Coşkun ve Ceylan (2016) yaptıkları çalışmada imam hatip liselerinde okuyan Suriyeli öğrencilerin din eğitimi derslerinde yaşadıkları sorunlarını incelemişler, ayrıca ders öğretmenlerinin yaşanan sorunlara karşı çözüm önerilerini de ortaya koymaya çalışmışlardır. En önemli sorunlar Suriyeli öğrencilerin Türkçe bilmemelerinden kaynaklı iletişimde yaşandığı, daha sonrasında sosyal uyum ve dışlanma gibi sorunların söz konusu olduğu belirtilmiştir. Öğretmenlerin çözüm için dil eğitimi, uyum eğitimi gibi önerilerde bulunulduğu sonuçlarda vurgulanmıştır.

Demir (2019) yapmış olduğu araştırmada imam hatip lisesinde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin eğitim sorunlarını Kilis örneği bağlamında ele almıştır. Çalışmada öğrenci

ve öğretmen görüşlerine yer verilmiş sonucunda da en çok dil sorunu olmak üzere ötekileştirme, okul kültürüne uyumda zorlanma gibi sorunlar tespit edilmiştir. Sorunların var olmasının yanında Arapçaya dayalı derslerde başarılı oldukları da ulaşılan sonuçlardandır.

Kalebaşı ve Güngör (2019) Suriyeli ortaöğretim öğrencilerinin akademik ve sosyal uyumu üzerine Üsküdar kapsamında nitel bir çalışma yapmışlardır. Türkçe okuma ve yazma becerileri yetersiz olduğu için akademik anlamda zorlandıkları, akran grubu tarafından kabullenilmekle ilgili de sosyal anlamda zorluk yaşadıkları ifade edilmektedir. Çözüm önerisi olarak ise özellikle okula yeni başlayan sınıflar ve öğrenciler için akademik ve sosyal uyum için destek çalışmalarının yapılması gerekliliği belirtilmiştir.

Aytekin (2019) imam hatip lisesinde okuyan Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları uyum ve dil sorunlarını bir tez çalışmasında ele almıştır. Bursa ilinde gerçekleştirdiği çalışmada Suriyeli öğrencilerin imam hatip lisesinde okumaktan nasıl etkilendiklerini, etkilendikleri noktaların neler olduğu sebep ve sonuç açısından tespit edip literatüre katkı sağlamanın amaçlandığı belirtilmiştir. Çalışmanın sonucunda dil ve uyum sorunlarının çözümü noktasında PİKTES projesinin etkili olacağı düşüncesi, Suriyeli ve Türk öğrencilerin farklı kültürleri tanıması ve uyum sağlaması açısından oryantasyon çalışmalarının yapılması gibi öneriler yapılmıştır.

Ertekin (2019) Suriyeli çocukların eğitimi konusunda nitel bir araştırma yapmış bu araştırma için 18 Suriyeli öğrenci ve 25 öğretmen ile görüşmeler yaparak bu çocukların eğitimindeki sorunlarına ve çözüm önerilerine değinmiştir. Sorunların başında dil problemi gelirken bu sorunun etkisiyle iletişim, dersi anlamama, akademik başarısızlık gibi sorunlar saptanmıştır. Çözüm önerisi olarak da dil eğitimi, telafi dersleri ve bu öğrencilerin sınıflara dengeli dağılımı sunulmuştur.

Aytaç (2021) ise Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitim sorunlarını bir meta-analiz çalışması ile ele almıştır. Veri taramasında “Suriyeli öğrenci”, “Suriyeli göçmenler” ve “PİKTES” kelimeleriyle aratarak ulaştığı 13 çalışmayı bu araştırmanın kapsamında incelemiştir. Araştırmanın sonucunda bu çalışmaların Suriyeli öğrencilerin eğitimdeki sorunları noktasındaki ortak bulgularının eğitime uyum problemi, Türkçe konuşma ve

anlamada yaşadıkları dil problemi, psikolojik sorunları ve öğretmen faktörü olduğu tespit edilmiştir.

Kaçarlar (2023) yaptığı tez çalışmasında imam hatip lisesinde öğrenim gören Suriyeli göçmen öğrencilerin beklenti ve sorunlarını Kilis ili kapsamında ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada ekonomik, kültürel, arkadaşlık ilişkileri gibi bazı problemler ifade edilirken sosyal faaliyetlerin yapılması, spora önem verilmesi, iyi bir üniversite kazanmak gibi beklentilerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Önceki çalışmalarda Suriyeli öğrencilerin eğitimde veya imam hatip lisesi din derslerinde karşılaştıkları sorunlara odaklanıldığı görülmektedir. Bu çalışma ise spesifik olarak Suriyeli öğrencilerin meslek derslerine ilişkin görüşlerini incelemektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Suriyeli öğrencilerin İHL meslek dersleri hakkındaki görüşlerini tespit etmeye çalışan bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması benimsenmiştir. Gönüllülük esası ile yapılan bu görüşmeler 27 öğrenci ile odak görüşmesi şeklinde ortalama 25-40 dakika sürmüş ve 2023-2024 eğitim öğretim yılında 04 Mart – 22 Nisan tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Görüşmeler öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda öğrencilerin eğitimini etkilemeyecek şekilde okul idaresinin yardımcı olduğu mekanlarda araştırmacı tarafından bizzat yapılmıştır. 6 öğretmen ile yüz yüze yapılan görüşmelerde de yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır.

Görüşme öncesinde katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş görüşmenin kayıt altına alındığı bildirilmiş ve gönüllü katılım formu imzalatılarak izinleri alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Nitel araştırmalar insanın davranışını bütüncül bir yaklaşımla araştırabilmek için araştırmaya katılan kişilerin görüşlerinin ve tecrübelerinin oldukça önemli olduğunu belirtir (Yardım-Şimşek, 2021). Bu çalışmada da nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninden faydalanılmış, veri toplama araçları olarak da görüşme soruları hazırlanıp odak grup görüşmesi ve yarı yapılandırılmış mülakat tekniklerinden yararlanılmıştır. Görüşme sorularının hazırlanmasında Sakarya Üniversitesi-Din Eğitimi

ve İstanbul Üniversitesi-Din Eğitimi alanında uzman olan akademisyenlerden görüş ve öneriler alınmıştır.

Veriler toplanmadan önce görüşme soruları Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler etik kurulu tarafından incelenmiş ve 11.10.2023 tarihli 62 sayılı etik kurul izni (bk. Ek 1,2) ile onaylanmıştır. Çalışmanın devamında öğrencilerle görüşme yapılabilmesi için araştırmanın yapılacağı İstanbul ilinin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmıştır (bk. Ek 3,4). Bu izinler kapsamında Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu tarafından onaylanan sorulardan bazıları İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün talebi doğrultusunda çalışmadan çıkartılmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmanın örneklem grubunu temsil eden öğrenci ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler esnasında alınan ses kayıtları araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiş ve elde edilen veriler özenle değerlendirilmiştir. İmam hatip lisesinde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin ve bu okullarda görev yapmakta olan öğretmenlerin görüşleri nitel veri analizi çeşitlerinden betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir.

Betimsel analizde nitel veriler, önceden belirlenmiş bir çerçeveye göre işlenir. Betimsel analiz, araştırma sorularının özetlenerek araştırmacı tarafından yorumlanıp işlenmesi ile oluşturulur. Betimsel analizin bir diğer özelliği de katılımcıların cevaplarına doğrudan alıntılarla yer vermesidir (Yıldırım – Şimşek, 2021). Bu bağlamda görüşmelerden elde edilen verilen tematik çerçeveye göre işlenmiş, katılımcıların yanıtları bulgular içerisinde tanımlanıp yorumlanırken araştırmayı kuvvetlendirmesi için katılımcıların cevaplarından bazıları doğrudan alıntı yapılarak çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Fatih ilçesinde bulunan 3 farklı Anadolu İmam Hatip Lisesinde 11 ve 12. Sınıflarda öğrenimlerine devam eden kız ve erkek olmak üzere 27 öğrenci ve bu okullarda görev yapmakta olan 6 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın yapılacağı bölge ve okullar belirlenirken Suriyeli nüfusunun yoğun olması ve okulların öğrencilerinin %60-70'ini bu öğrencilerin oluşması etkili olmuştur. Meslek derslerinin çoğunluğunu görmüş olmaları

açısından son sınıflardan seçilen öğrencilere 12. sınıfların üniversiteye hazırlanmak için daha çok vakit ayırmalarından dolayı 11. sınıflar da dahil edilmiştir. Katılımcılar belirlenirken araştırmanın daha iyi sonuçlara ulaşması için bölgedeki Suriyeli öğrenci sayısı çoğunlukta olan okullar ile öğrencilerin sınıfı ve cinsiyeti açısından maksimum çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılara ait bilgiler ve verilerin analizinde kendilerini temsil edecek olan kodlamalar Tablo-1 ve Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo 1: Öğrenci Katılımcılara Ait Özellikler

Kod	Cinsiyet	Yaş	Sınıfı	Anne Eğitim Seviyesi-Mesleği	Baba Eğitim Seviyesi-Mesleği	Aile Aylık Geliri
Ö1	Kız (K)	18	12	Ortaokul-Terzi	Lisans-Aşçı	İyi
Ö2	K	17	12	Lise-Ev Hanımı	Lisans-Öğretmen	İyi
Ö3	K	16	12	Lise-Ev Hanımı	Lise-Ticaret	Orta
Ö4	K	17	12	Lisans-Ev Hanımı	Lisans-Okul Müdürü	Orta
Ö5	K	17	12	Lisans-Ev Hanımı	Lisans-Turizm	Orta
Ö6	K	17	12	Lisans-Ev Hanımı	Lisans-Elektrik	Orta
Ö7	K	17	12	Lise-Ev Hanımı	Lise-Ticaret	İyi
Ö8	K	17	12	Lisans-Öğretmen	Lisans-Mühendis	İyi
Ö9	K	17	12	Lise-Ev Hanımı	Lisans-Turizm	Orta
Ö10	K	18	12	Lise-Ev Hanımı	Lisans-Öğretmen	Orta
Ö11	K	17	12	Lisans-Öğretmen	Lisans-Gıda Sektörü	Orta

Ö12	K	17	12	Lise-Ev Hanımı	Lisans-Yayın Evi	Orta
Ö13	K	17	11	Lisans-Öğretmen	Lisans-Öğretmen	Bilmiyor
Ö14	K	16	11	Lisans-Öğretmen	Lisans-Muhasebeci	İyi
Ö15	K	17	11	Ortaokul-Ev Hanımı	Lise-Bilişimde Satış Elemanı	Bilmiyor
Ö16	K	17	11	Lise terk-Ev Hanımı	Ortaokul-Tekstil	Bilmiyor
Ö17	K	17	11	Lise-Ev Hanımı	Ortaokul-Terzi	Orta
Ö18	Erkek (E)	17	11	Doktora-Psikolog	Lisans-Muhasebe Müdürü	İyi
Ö19	E	17	11	Lisans-Ev Hanımı	Lisans-Tekstil	İyi
Ö20	E	18	12	Ön lisans-Anaokulu Öğretmeni	Lisans-Aksesuar Üretimi	İyi
Ö21	E	16	11	Ortaokul-Ev Hanımı	Lise terk-Fırıncı	Orta
Ö22	E	17	11	Lise-Ev Hanımı	Lisans-Mühendis	Orta
Ö23	E	17	12	Lisans-Ev Hanımı	Yüksek Lisans-Dış Hekimi	İyi
Ö24	E	17	12	Lise-Ev Hanımı	Lisans-Kuyumcu	İyi
Ö25	E	17	12	Lise-Ev Hanımı	Lise-Tıbbi Cihaz Ticareti	İyi
Ö26	E	17	11	Lise-Ev Hanımı	Vefat Etmiş	İyi
Ö27	E	18	11	Lise-Ev Hanımı	Yüksek Lisans-Ticaret	Orta

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1’de görüldüğü üzere katılımcı öğrencilere “Ö1, Ö2” şeklinde kodlamalar verilmiştir. Bunların 17’si kız, 10’u ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin 11 tanesi 11.sınıf düzeyinde, 16 tanesi ise 12.sınıf düzeyinde eğitim görmektedirler. 11. sınıf öğrencilerinden 5’i kız, 6 tanesi erkek iken 12. sınıf öğrencilerinden 12’si kız, 4 tanesi erkektir. Yaş itibarıyla 4 kişi 18 yaşında, 20 kişi 17 yaşında ve 3 kişi de 16 yaşındadır.

Tablo 2: Öğretmen Katılımcılara Ait Özellikler

KOD	CİNSİYET	YAŞ	ÖĞRENİM DURUMU	ÇALIŞMA YILI
H1	Kadın	31	Lisans	6
H2	Kadın	30	Lisans	5
H3	Erkek	40	Lisans	10
H4	Erkek	27	Yüksek Lisans	5
H5	Kadın	33	Yüksek Lisans	12
H6	Kadın	30	Lisans	6

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 2’den anlaşılacağı üzere katılımcı öğretmenlere “H1, H2” şeklinde kodlamalar verilmiştir. Öğretmenlerin 4’ü kadın, 2’si erkektir. Öğretmenlerin kodlaması görüşme sıralamasına göre yapılmıştır. Görüşmeler yapılırken her okuldan 2 öğretmen olacak şekilde dengeli bir dağılım olmasına dikkat edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2023-2024 eğitim öğretim yılı bahar döneminde İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan, 3 farklı Anadolu İmam Hatip Lisesi 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören 27 öğrencinin ve bu okullarda görev yapan 6 öğretmenin görüşme sorularına verdikleri cevaplarla elde edilen verilerden oluşmaktadır. İmam hatip liselerinin Anadolu, Proje, Fen ve Sosyal Bilimler Proje, Hafızlık Proje gibi farklı programlara sahip okulları olsa da çalışmaya sadece Anadolu imam hatip liselerindeki öğrenciler dahil edilmiştir. Bu şekilde sınavla öğrenci alan okullardan ziyade adrese dayalı sistemle öğrenci alan imam hatip liseleri incelenmek istenmiştir. Katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevapların doğru ve samimi olduğu varsayılmaktadır.

1. BÖLÜM: İMAM HATİP LİSELERİ ve SURİYELİ ÖĞRENCİLER

1.1. İmam Hatip Liseleri

Türkiye’de imam hatip okulları oldukça inişli çıkışlı bir tarihi geçmişe sahiptir. Günümüzde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren, yasal dayanağını 3 Mart 1924’te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunundan alan imam hatip liseleri birçok isim ve yapılanma değişikliğine uğrayarak bugünkü halini almıştır. Kur’an ve sünnet eksenli din eğitiminin verildiği bu okullarda İslam ilimlerle birlikte pozitif ve rasyonel bilimler de verilmektedir (Vizyon Belgesi, 2021).

Cumhuriyet öncesi Osmanlı döneminde din adamları medreselerde ders görmüş mezunlardan seçilirken (Zengin, 2015) zamanla medreselerdeki bozulma ve yozlaşmadan dolayı mezunların kalitesi gerilemiştir. II. Meşrutiyet Döneminde (1912-1913) bu bozulmalara çözüm amaçlı Medresetü’l-Vaizin, Medresetü’l- Eimme ve’l-Huteba, Medresetü’l-İrşad gibi okullar açılmış (Zengin, 2015) fakat öğretim programlarının hem modern bilimin içerdiği derslere hem de dini içeriğe sahip derslere sahip olması medrese çıkışlı hocaların yeni olana uyum sağlamalarını zorlaştırmıştır. Ayrıca mezunlarının istihdam sorunu yaşaması okullara olan ilgiyi azaltmış ve bu okullardan beklenen başarı sağlanamamış, bunun sonucu olarak da bu okullar farklı isimler altında birleştirilmiştir (Acuner, 2018).

Bu konuda yapılan bir diğer çalışma da 1921’de TBMM’nin kabul ettiği Medâris-i İlmiye Nizamnamesidir. Bu nizamnamenin amacı savaşlar nedeniyle azalan namaz kıldırarak, cenazeleri defnedecek din görevlilerinin yetiştirilmesidir. Ancak mali imkânsızlıklar yüzünden yaygınlaştırılması mümkün olmamıştır (Zengin, 2015).

Cumhuriyet dönemine geldiğimizde 3 Mart 1924’te yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun 4. maddesi gereği Maarif Vekâleti’ne bağlı İmam-Hatip Mektepleri açılmaya başlanmıştır. Din hizmetleri için görevli eleman yetiştirmek amacıyla açılan bu mektepler ilk defa açılan bir eğitim-öğretim kurumu değil, Darü’l-Hilafe Medreselerinin isim ve program değiştirmesi şeklinde olmuştur (Öcal, 2017). Ancak bazı gerekçe ve bahanelerle 1930 yılında bu mektepler de kapatılmıştır (Acuner, 2018).

1931-1949 döneminde din eğitiminin eğitim sisteminden tamamen çıkarılması sonucunda din hizmetlerin yürütecek ehil kimseler kalmamış, ehil olmayanlar göreve getirilmiştir. Halk dini bilgilerden ve yaşantıdan uzaklaşmış, namazlarda imamlık yapacak kimse

kalmamış, hatta bazı köylerde ölenleri defnedecek, cenaze işlemlerini yapacak kimse kalmamış ve cenazeler günlerce ortada kalmıştır (Öcal, 2017).

Bu zaman aralığındaki demokrasiye geçişle birlikte 1946 yılında çok partili dönemin başlaması seçmenin isteklerini dile getirmesinin ve din eğitimi talebinde bulunmasının yolunu açmıştır (Kaymakcan, 2006). O yılların iktidar partisi CHP'nin 1948'de meclis grubu toplantısında bu taleplerin araştırılması için 17 kişilik komisyon kurulmuş ve komisyonun tesbitleri sonucunda 1949 yılında imam ve hatip yetiştirmek için İmam-Hatip Kursları açılmıştır (Öcal, 2017). Fakat imam-hatip kurslarından mezun olanların istihdamları, alacakları ücretlerin çok düşük olması eleştiri konusu olmuştur. Yine bu kurslardaki öğrencilerin yaşlarının çok büyük olması, 10 aylık denilen kursların 5 ayda bitirilmesi sonucunda bu kurslardan mezun olanların İmam ve Hatiplik noktasında bilgi ve yeterlilikleri de eleştirilen konulardan olmuştur (Öcal, 2017)

1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle imam hatip okullarının Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereğince yeniden açılmasının önü açılmıştır. Fakat imam hatip okullarının üzerindeki tartışmalar devam etmiştir. Yeniden din eğitime başlanması tarafları farklı mücadelelere sokmuştur (Bilgin, 2000)

1973'te yürürlüğe giren Milli Eğitim Temel Kanunu ile birlikte bu okullar lise statüsüne kavuşmuştur. Düzenlemeyle bu okullar imam, hatip ve Kur'an Kursu öğreticisi gibi din görevlileri yetiştiren bir meslek lisesi olarak tanımlanmıştır. Fakat öğrencilerinin sadece erkeklerden olmasına izin verilmesi ve kız öğrencilerin kabul edilmemesi sebebiyle halk kız çocuklarını da imam hatip okullarına göndermeyi istemiş; 1976'da "eğitimde fırsat eşitliği" ilkesiyle ters düştüğü için kız öğrencilerin imam hatiplere girişinin yasaklanması Danıştay tarafından iptal edilmiştir (Öcal, 2017).

Turgut Özal hükümeti yıllarında 1984'te Almanya'ya işçi olarak giden vatandaşlarımızın çocuklarının din eğitimi alıp tekrardan yurt dışına din görevlisi olarak gönderilmeleri için Anadolu imam hatip liselerinin açılması kararı alınmış ve ilk kez 1985'te Beykoz Anadolu İmam Hatip Lisesi açılmıştır (Öcal, 2017)

Bu yıllar içerisinde imam hatipler için olumlu ve olumsuz düşünceler, tartışmalar devam etse de varlıklarını devam ettiren okullar 28 Şubat 1997 post-modern darbesinin gerçekleşmesi ve bunun sonucunda sekiz yıllık kesintisiz eğitimin getirilmesi ile imam hatip liselerinin ortaokul kısmı kapatılmış ve üniversiteye girişlerde kat sayı engeli getirilmiştir (Öcal, 2008).

60.Hükümet yılları imam hatipler için yeni bir dönüşüm noktası olmuştur. Bu hükümet döneminde yeni imam hatip liseleri açılırken 01 Aralık 2011 yılında YÖK'ün katsayı farkını kaldırdığını açıklaması da bu okulların azalan öğrenci sayısında tekrar artış olmasında etkili olmuştur (Kaya, 2018).

Tüm bu tarihi süreçten anlaşıldığı üzere imam hatip okulları din ve ahlak eğitimi için varlığı tartışmalı olmuş, kapatıldığı zamanlarda da yokluğu yaşantı içinde boşluklara ve telafisi güç sorunlara sebep olmuştur. Halkın ve gelecek nesillerin manevi değerlerini devam ettirme, yozlaşmadan korunmak için bu okulların ne kadar önemli olduğu gözle görülür bir şekilde ortadadır. Son dönemdeki yeni projeler ile birlikte de bu okullar din eğitimiyle birlikte pozitif bilimlerdeki başarısıyla adından söz ettirmeyi başarmıştır.

1.2. İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri

Hayatın her alanında olduğu gibi eğitimde de çağın gerekliklerine uyum sağlamak gerekmektedir. İmam hatip liseleri de bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı, öğrenciyi hem üniversiteye hem de mesleğe hazırlayan programları içeren kurumlardır. Bu kurumlarda bilgiyi aktarabilen ve dönüştürebilen, problem çözebilen, çok yönlü düşünebilen, sorumluluklarının farkında olan, milli ve manevi değerlerini benimsemiş vb. ahlaklı bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Fen ve kültür dersleriyle İslami ilimlerin aynı anda verildiği bu okullarda derslerin dağılımı %70 fen ve kültür dersleri iken %30'u ise İslami ilimler kısmına giren derslerdir. İmam hatip liselerinde %30'luk kısma giren İslami ilimler meslek dersleri olarak nitelendirilir (DÖGM, 2021).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri imam hatip liselerinin öğretim programlarında amaçlanan çerçeveyi de bize sunmaktadır.

Bu bağlamda;

- Eleştirel ve yenilikçi düşünceye sahip, sorgulayan ve özgün fikirler ortaya koyan,
- Akademik ve sosyal olarak başarılı, öğrendiği bilgileri günlük hayatına aktarabilen,
- Teknolojiye hâkim ve bunu gelişimi için işlevsel olarak kullanan,
- Milli, manevi ve kültürel değerlerine sahip çıkan, farklı kültürlerle de saygılı yaklaşabilen,

- Öğrenmeye istekli, girişimci,
- Kur'an ve sünnet çerçevesinde dini değerleri içselleştirmiş ve uygulama için çaba sarf eden bireyler yetiştirmek bu amaçlardan bazılarıdır (MEB, 2018).

Anadolu İmam Hatip Liseleri Mesleki Din Öğretimi vizyonu ise şu şekildedir;

“İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını içselleştiren, Hz. Muhammed (s.a.v)’i model alan, araştıran, sorgulayan, edindiği bilgiler ışığında problemlere çözüm üreten, ibadetlerle ilgili uygulama becerisine sahip olan, dünya ve ahiret dengesi kurabilen, İslam’ın temel kaynaklarını tanıyan, din hizmetleri becerisine sahip, toplumu din konusunda aydınlatan ve onların dini bilgilere olan ihtiyacına cevap verebilen bireyler yetiştirmektir” (MEB, 2018).

Anadolu İmam Hatip Liselerinde verilen zorunlu meslek dersleri şunlardır: Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler, Fıkıh, Siyer, Hadis, Osmanlı Türkçesi, Mesleki Arapça, Akaid, Tefsir, Hitabet ve Mesleki Uygulama, Kelam, Dinler Tarihi ve son olarak da İslam Kültür ve Medeniyeti. Bu derslerin Anadolu İmam Hatip liselerinde zorunlu olarak verilmesi ve haftalık ders çizelgesi de Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından belirlenmektedir (MEB, 2023).

İHL meslek derslerinde Kur'an-ı Kerim baraj dersi olup ortak derslerden Türk Dili ve Edebiyatı gibi kendi özelinde başarı sağlanması gerekmektedir. Diğer dersler için ise yılsonu başarı ortalaması ile başarılı sayılmak sınıf geçebilmek için yeterlidir. Kur'an-ı Kerim’e verilen önemin bir diğer göstergesi de sınıfta öğrenci sayısı 25’in üzerinde ise dersin daha verimli geçebilmesi için bu derste sınıf ikiye bölünüp her gruba farklı bir öğretmenin eğitim verebiliyor olmasıdır (DÖGM, 2023)

Anadolu imam hatip lisesi meslek derslerinin sınıf seviyelerine göre ders dağılımı tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3: Anadolu İmam Hatip Lisesi Zorunlu Meslek Dersleri

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ (İmam Hatip Programı) (Bu çizelge, Talim ve Terbiye Kurulunun 24.08.2023 tarihli ve 39 sayılı Karına göre uyarlanmıştır.)					
DERSLER		9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
MESLEK DERSLERİ	Kur'an-ı Kerim	5	4	4	3
	Mesleki Arapça	-	-	3	3
	Temel Dinî Bilgiler	1	-	-	-
	Siyer	-	2	-	-
	Fıkıh	-	2	-	-
	Tefsir	-	-	2	-
	Dinler Tarihi	-	-	-	2
	Hadis	-	2	-	-
	Akaid	-	-	1	-
	Kelam	-	-	-	2
	Hitabet ve Mesleki Uygulama	-	-	2	-
	İslam Kültür ve Medeniyeti	-	-	-	2
	Osmanlı Türkçesi	-	1	-	-
MESLEK DERSLERİ TOPLAMI		6	11	12	12

Kaynak: MEB Din Öğretimi Portalı /

https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/11120859_ahhl-haftalik-cizelge.pdf (12.09.2023)

Anadolu imam hatip lisesi meslek derslerini tablo 3'den incelediğimizde 9. sınıfta 6, 10. sınıfta 11, 11. sınıfta 12 ve 12. sınıfta da 12 saat olmak üzere toplamda 41 saat olduğunu

görmekteyiz. Bu derslerden Kur'an-ı Kerim her sınıf seviyesinde mevcutken diğer dersler sınıfına göre değişiklik göstermektedir.

Derslerin isimleri değişiklik gösterse de Anadolu imam hatip lisesi meslek dersleri Öğretim Programlarının birbirini tamamlayıcı ve destekleyici özelliği vardır. Bu kapsamda öğretim programları “Ünite, Konu, Kazanımlar ve Açıklamalar” şeklinde hazırlanmıştır. Üniteler dersin içeriğine, diğer derslerle birbirini tamamlar mahiyette olmasına ve kazanımlarına uygun hazırlanırken konular da ünitenin içeriğine göre, farklı gelişim özelliklerine hitap edebilecek şekilde çok yönlü olarak hazırlanmaktadır. Öğretim programlarının en önemli ögesi olan kazanımlar ise eğitim öğretim sürecinin sonunda bireyde oluşması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerleri ifade ettiği için öğretim programlarının kazanımlar kısmı öğrencilerin gelişim dönemlerine uygun olarak hazırlanmaktadır (MEB, 2018).

1.2.1. Kur'an-ı Kerim

Peygamber Efendimizin en büyük mucizesi olan Kur'an-ı Kerim hem lafzıyla hem de manasıyla Allah'ın kelamı olan ilahi bir kitaptır (Kılıç, 2014). İmam hatip liseleri de Kur'an öğretimi için önemli bir konumda bulunmakta ve bu sebeple Kur'an-ı Kerim dersi imam hatip liselerindeki meslek derslerinin başında gelmektedir (Yılmaz, 2021).

İmam hatip liselerindeki Kur'an eğitimi, öğretim programları çerçevesinde zamanla farklılaşmalar göstermiş ve en son halini 2022 yılındaki öğretim programıyla kazanmıştır. Bu program bağlamında Anadolu imam hatip liseleri Kur'an-ı Kerim ders saatleri 9.sınıfta 5 saat, 10.sınıfta 4 saat, 11.sınıfta 4 saat ve 12. Sınıfta 3 saat olacak şekilde düzenlenmiştir. Dersin amaçları içerisinde; Kur'an-ı Kerimi doğru ve güzel okumanın önemini fark etmek, Kur'an-ı Kerimi harflerin mahreçlerine ve tecvit kurallarına uyarak doğru ve güzel bir şekilde okumak, bazı sure ve ayetleri usulüne uygun şekilde ezberinden okumak, Kur'an-ı Kerim'in muhtevasını ana hatlarıyla tanımak gibi kazanımlar yer almaktadır (MEB, 2022).

Ders kitapları incelendiğinde 9. ve 10. Sınıflar için dersin muhtevasına uygun olarak Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kitaplar hazırlandığı, kitapların içeriğinde Kur'an okumaya giriş, doğru ve güzel okuma için tecvit bilgisi, ezberlenecek

sure ve ayetlerin anlamlarıyla birlikte yer alması ve yüzünden okunacak sure ve anlamlarının bulunduğu görülmektedir. 11 ve 12. Sınıflar için ise herhangi bir ders kitabının olmadığı, derslerin Mushaf'tan ve meal kitaplarından işlendiği görülmektedir (MEB, 2022).

1.2.2. Mesleki Arapça

Arapça dili İslami ilimlerde ilim dili olarak kullanıldığı için Arapça dilinin öğretimi de imam hatip lisesi meslek dersleri içinde önemli bir yere sahip olmuştur. Mesleki Arapça olarak 11. Ve 12. sınıflarda öğretim verilse de kazanımların oluşması için “sarmal yapı” kullanılmış ve Anadolu imam hatip liselerinde 9. Ve 10. Sınıflarda da Arapça dersi verilerek öğrencilere temel Arapça dil becerisi kazandırmak hedeflenmiştir (Baştan, 2023).

Meslek dersleri bağlamında ele alınan 11. Ve 12. sınıf Mesleki Arapça dersinin amaçları içerisinde; öğrencilerin İslami ilimlere ait Arapça metinlerden yararlanabilmelerini sağlamak, öğrencilerin Arapça okuma-yazma-konuşma-dinleme-anlama vb. becerilerini geliştirmek ve bazı Arapça dil bilgisi kurallarını öğrenmelerini sağlamak gibi hedefler bulunmaktadır. 11. Ve 12. sınıfta haftada 3 saat olacak şekilde düzenlenen Mesleki Arapça dersinin içeriği 6 farklı temadan oluşturmaktadır. Kazanımların ise dersin temalarına uygun olarak belirlendiği görülmektedir (MEB, 2018).

1.2.3. Temel Dini Bilgiler

İmam hatip lisesi 9. sınıf düzeyinde haftada 1 saat olmak üzere verilen temel dini bilgiler dersi diğer sınıf düzeylerinde verilecek olan meslek derslerine temel oluşturmaktadır. Özellikle İman esaslarıyla 11. sınıftaki akaid dersine ve ibadet esaslarıyla da 10. sınıftaki fıkıh dersinin temeli temel dini bilgiler dersiyle başlamaktadır.

Dersin temel amaçları öğrencinin İslam'ın iman esaslarının kavranması, ibadetlerin nasıl yapıldığının açıklanması, dinin temel ahlaki ilkelerinin neler olduğunun kavranması ve öğrencilerin bir kul ve insan olarak sorumluluklarını fark etmesi gibi hedefler amaçlanmaktadır. Temel dini bilgiler dersi öğretim programı hazırlanırken İslam dinin özünü oluşturan konular dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu açıdan öğrencilerin iman,

ibadet ve ahlak konularını bütüncül olarak kavramasına olanak sağlayacak konu ve kazanımlar belirlenmiştir (MEB, 2018). Ders kitabı incelendiğinde bu konu ve kazanımların 5 ünite içerisinde ele alındığı görülmektedir.

Ancak tüm bunların “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” çerçevesinde düzenlenen yeni müfredat ile değişime uğradığı anlaşılmaktadır. 2024-2025 eğitim öğretim yılı itibariyle bu yeni müfredat programının tüm imam hatip liselerindeki temel dini bilgiler dersinde yürürlüğe konulacağı Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bildirilmiştir. Yeni programda haftalık ders saati aynı kalırken (1 ders) ünite sayısının 4’e düşürüldüğü ve yoğun bir içeriğe sahip olan eski programa nazaran konu içeriğinin de öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak sadeleştirmeye gidildiği görülmektedir (MEB, 2024).

1.2.4. Siyer

İslam dinin peygamberi olarak Hz. Muhammed’in hayatı tüm Müslümanlar için örneklik teşkil etmektedir. Çünkü o Kur’an’ı lafız olarak açıkladığı gibi yaşayış olarak da nasıl uygulamaya geçirilmesi konusunda en güzel modeldir. Bu açıdan siyer dersi de Hz. Muhammed’in (s.a.v.) doğduğu ortamdan başlayarak onun hayatını, kişiliğini, askeri ve siyasi mücadelesini, yaptığı faaliyetleri konu alan bir ilim dalı olarak adlandırılmaktadır (MEB, 2018).

İmam hatip liselerinde siyer dersi 10. sınıf düzeyinde haftada 2 ders saati olarak verilmektedir. Öğretim programı incelendiğinde ders içeriğinin 4 ünitelerden oluştuğu görülmektedir. Arap Yarımadasının İslamiyet’ten önceki durumu ile başlayıp Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamber olmadan önceki hayatı ve sonrasında da İslamiyet’in gelmesiyle birlikte başlayan Mekke dönemi ele alınmaktadır. En son olarak da Hicretle birlikte başlayan Medine dönemi işlenerek Hz. Muhammed’in vefatı ile dersin içeriği bitirilmektedir.

Günümüz gençlerinin Hz. Muhammed’in örnekliğine ihtiyaç duydukları aşîkardır. Ancak siyer dersinde örneklik kısmı mevcut olsa da yoğun olarak tarihi bir anlatımın olduğu görülmektedir (Özenç, 2019). Siyer dersi öğretim programına uygun olarak öğrencinin; Arap Yarımadasını çeşitli açılardan tanınması, Hz. Peygamberin hayatını ve şahsiyetini açıklaması, Mekke ve Medine dönemlerinde yaşanan olayları tarihsel olarak bilmesi, Hz.

Muhammed'in örnek kişiliğini kavraması ve tüm bunları bütüncül olarak bilmesi hedeflenmektedir (MEB, 2018).

1.2.5. Fıkıh

Sözlük anlamı “bir şeyi derinlemesine bilmek, tam anlamıyla kavramak” olan fıkıh kelimesi İslam'ın iki temel kaynağı olan Kur'an ve hadis merkezli dini bilgiyi ifade eden kavramlardandır (Karaman, 1996). Fıkıh ilim dallarından biri olarak tanımlayan ilk kişi olan Ebu Hanife ise fıkıhın tanımını “kişinin zararına ve yararına olan şeyleri bilmesi” şeklinde yapmıştır. Fıkıh ilmi ise dinin temel kaynaklarındaki delillere dayanarak hükümler ortaya koyan ve kişinin Allah ile diğer yaratılmışlara karşı sorumluluğunu bilmesini sağlayan bir ilim dalı olduğu için imam hatip lisesi meslek dersleri arasındaki yeri oldukça önemlidir (Turalıoğlu, 2022).

10. sınıf düzeyinde haftada 2 saat olarak verilen fıkıh dersi imam hatip lisesi zorunlu meslek derslerinden biridir. Öğretim programı incelendiğinde fıkıh ilminin nasıllığı, doğuşu ve gelişmesi ile ilgili bilgilerin verildiği, hükümlerin kaynaklarını ve ibadetler ile muamelat gibi konuları içeren beş üniteden meydana geldiği görülmektedir. Kazanımların ise dersin konu ve içeriğine uygun olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Dersin amaçlarını incelediğimizde ise fıkıh ilmini ezbere ve kitabi bilgi olmasından ziyade günlük yaşantı içinde uygulanabilir kılmayı, Müslüman olarak öğrencilerin bunu fark etmesini ve gerektiği alanlarda hayatına uygulamasını, yeni bir durum ortaya çıktığında ise Kur'an ve sünnet ışığında fıkhi bilgilerden yararlanarak durumu yorumlamasını amaçlamaktadır. Çünkü fıkıh ilminin iki asli kaynağı olan Kur'an ve sünnetin yanında fer'i kaynak olarak da icma ve kıyas ile dört temel kaynağı bulunmaktadır. Tüm bunlar dersin içeriğinde bir bütüncül olarak öğrenciye verilmektedir (MEB, 2018).

1.2.6. Tefsir

İslam dinin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerimdir. Tefsir ilmi ise Kur'an-ı Kerim'in mana ve maksatlarını açıklayarak Kur'an'ın doğru anlaşılmasını amaçlayan ilim dalıdır. Ayetlerde anlatılmak istenenin insanların anlayacağı şekilde açığa çıkarılabilmesi için izlenilen

yöntem ve teknikler de bu ilmin içerisinde yer alır. Tefsir dersi öğrencinin; Kur'an-ı Kerim'i nüzul sebepleriyle birlikte tanımasını, özünü kavramasını, Kur'an'daki ilkeleri hayatına yansıtmasını ve bunlar için izlenmesi gereken usul bilgisi öğrenmesini sağlayacaktır (Günay, 2019).

Tefsir dersi imam hatip liselerinde 11. sınıf düzeyinde haftada 2 saat olarak verilmektedir. 5 üniteden oluşan ders kitabında tefsir ilmi ile ilgili kavramlar, Kur'an'ın ve tefsirin tarihi, Kur'an-ı Kerimi anlama ve yorumlama yöntemleri ile bazı sure ve ayetlerin örnekliğinde Kur'an tefsiri yer almaktadır. Milli Eğitimin öğretim programına göre tefsir dersinin sonunda öğrencilerin; Kur'an-ı Kerim'in mahiyetini anlamış, ayetlerin indiği dönemin özelliklerini tanımış; tefsirin ne olduğunu, hangi kaynaklardan yararlandığını ve diğer ilimlerle kurduğu ilişkiyi kavramış ve hayatına Kur'an merkezli bir yön vermiş olması hedeflenmektedir (MEB, 2018).

1.2.7. Dinler Tarihi

Globalleşen günümüz dünyasında eskiye göre farklı bir hal insan ilişkileri kişinin sadece yaşadığı toplumla değil, dünyanın farklı yerlerindeki insanlar ile etkileşimini de artırmaktadır. Bu da insanların siyasi, ticari, bireysel veya toplumsal konularda bir araya gelmelerini sıklaştırmaktadır (Eşmeli, 2018).

Dinler tarihi; dinlerin inanç esaslarını, ibadet türlerini ve ahlaki özelliklerini yargılamadan, taraf tutmadan, objektif bir şekilde ele alarak dini tanıtmayı amaçlayan bir bilimdir (MEB, 2018). İslam inancına sahip olan imam hatip lisesi öğrencileri için dinler tarihi dersi ile farklı dinlere dair bilgiler edinmek toplumda başka dine mensup kişilerle karşılaştıkları durumlarda sağlıklı iletişim kurabilmek adına önemlidir. Ayrıca toplumu dini konularda aydınlatma görevi olan din görevlisinin de diğer dinler hakkında gelebilecek sorulara karşı kendisini hem mesleki hem kültürel anlamda geliştirmesi gerekmektedir. Bu sebeple öğrencinin dinler tarihi dersinden edindiği bilgiler büyük önem taşımaktadır (Eşmeli, 2018).

Anadolu imam hatip liselerinde 12. sınıf düzeyinde haftada 2 ders saati olarak okutulan dinler tarihi dersinin ders kitabı 5 üniteden oluşmaktadır. Girişte dinin tanımıyla dinler tarihinin konusundan, metodundan, kaynaklarından başlayan kitap; İslamiyet- Yahudilik-

Hristiyanlık dinleri ile devam etmekte ve sonrasında bölgesel olarak Hint- Çin ve İran dinlerini tarihçe, semboller, ritüeller, inanç esasları, kutsal mekanları gibi konuları ele alıp Türkiye’de varlığını sürdüren diğer dini gruplar ile bitirmektedir. Dersin öğretim programı incelendiğinde (bk. MEB, 2018) Dinler Tarihi dersinin amaçları ile kazanımlarının örtüştüğü görülmektedir.

1.2.8. Hadis

Hadis; Hz. Muhammed’in (s.a.v.) söz, fiil ve takrirlerinin yer aldığı metinlerdir. Hadis ilmi ise bu metinler çerçevesinde peygamberin örnekliğini kavramak ve Kur’an merkezli İslam dinini doğru anlayıp yaşantıya aktarabilmek için hadislerin tesbitini ve nakledilmesini konu alan ilim dalıdır.

İmam hatip liselerinde 10.sınıf düzeyinde haftada 2 saat olmak üzere okutulan hadis dersi 2013 yılından itibaren başlamıştır. 2017’de dersin öğretim programında bazı değişiklikler yapılarak ders bugünkü halini almıştır. Öğretim programı incelendiğinde içeriğin 6 üniteden oluştuğu ve her ünite sonunda yedi tane Arapça-Türkçe metniyle bir konu başlığı seçilerek o konuya uygun hadislerin verildiği, seçilen bir hadisten de çıkarılması gereken mesajların yorumlanması şeklindeki yöntemle hadisleri anlama, yorumlama ve hayata yansıtma açısından önemli ve güzel bir çalışmanın yapıldığı görülmektedir (Akyüz, 2018).

Dersin öğretim programında üniteler içerisinde hadis ilmiyle ilgili terimler, sünnetin dindeki konumu, hadisın tarihi ve çeşitleri ayrıca hadis tenkidinin nasıl yapılması gerektiği, nelere dikkat edilmesi gerektiği ve hadislerin doğru anlaşılması gibi konuların yer almaktadır. Hadis dersi öğretim programına uygun olarak öğrencinin; hadis ilmiyle ilgili kavramları açıklaması, hadis ilminin tarihi sürecini bilmesi, hadisleri tasnif edebilmesi, günlük yaşantısında karşılaştığı olayları hadis ve sünnet ışığında yorumlayabilmesi ve bu değerleri yaşantısına aktarması amaçlanmaktadır (MEB,2018). Çünkü hadisleri anlamak peygamberi tanımayı sağlar. Onları yaşamaya çalışmak da peygambere olan sevgiyi ve bağlılığı yansıtmaktadır.

1.2.9. Akaid

Akaid; “İslam dininin temel kaideleri, inanılması zorunlu olan hususlar” manasına gelmektedir. Akaid ilmi ise temel kaideleri oluşturan iman esaslarını açıklar (Kılavuz, 1989). Bunu yaparken de tartışmaya girmez, ayet ve hadislerle temellendirerek özlü bir biçimde ele alır. Bu ilim, İman esaslarından bahsettiği için Usûlü’-d-Dîn olarak da isimlendirilir (Ünal, 2012).

Lise çağındaki gençlerin gelişim dönemi özellikleri (sorgulama, anlam arayışı, özgürleşme istekleri, kimlik arayışı vb.) dikkate alındığında akaid dersinin önemi daha açık şekilde görülmektedir. Gençlerin inanç konularında doğru bilgi sahibi olmaları, akıllarında oluşan sorulara tatmin edici cevaplar bulmaları, dini kimliklerini sağlamlaştırma noktasında Akaid dersinin doğru anlaşılması ve yorumlanması önemli bir yere sahiptir (Bektaş-Osmanoğlu, 2023).

Anadolu imam hatip liselerinde 11. sınıf düzeyinde haftada 1 saat olarak verilen akaid dersi 12. Sınıfta verilecek olan kelam dersine zemin hazırlamaktadır. Ders kitabı 7 ünitelerden oluşurken ünitelerde akaid ilimin ne olduğu ve önemi işlendikten sonra İslam’ın inanç esasları tek tek ayet ve hadisler ışığında ele alınmaktadır. Öğrencinin; inanma duygusunun fitri bir ihtiyaç olduğunu anlaması, iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirip ayet ve hadislerle dayandırarak delilleriyle kavraması hedeflenmektedir (MEB, 2018).

1.2.10. Kelam

Kelam ilmi, akaid ilminin devamı niteliğinde ama ondan farklı noktaları bulunan bir derstir. Kelam dersinde akaid dersi gibi inanç konularını ele alır fakat bunları akli ve nakli delillerle delillendirmekle yetinilmez, cedel ve münazara gibi yöntemlerle karşı görüşleri çürütmek amaçlanır. Yani bu ilmin inanç esaslarını ispat ve doğabilecek şüpheleri ortadan kaldırma gayesi vardır. Bu açıdan kelam ilmi, taklidi imanı tahkiki iman boyutuna çıkarmada önemli bir noktadadır. Özellikle Allah’ın zatı ve sıfatları konusuna öncelik verir (Ünal, 2012). Böylece öğrencilerin temel inanç esaslarını temellendirmeleri, bunları düşünerek, sorgulayarak bir bütün şeklinde içselleştirerek akla ve Kur’an’a dayalı din anlayışı geliştirmeleri mümkün olabilir (Bulut, 2017).

İmam hatip lisesi meslek derslerinden biri olan kelim ders 12. Sınıf düzeyinde haftada 2 saat zorunlu olarak verilen bir derstir. 4 ünitelerden oluşan dersin kitabı kelim ilminin ne olduğundan, amacı, konusu gibi hususlardan bahsettikten sonra kelimla ilgili temel meseleleri ele alır. Daha sonrasında da itikadi ve siyasi mezheplerin yorumlarına yer verir ve güncel kelim meseleleri ile kitabı bitirir. Dersin müfredatından da anlaşılaçağı üzere kelim ders ı öğretim programı ile öğrencilerin; kelim ilminin mahiyetini anlamalarını, Kur'an'ın ışığında ve akli da kullanarak inanç esaslarını kavramalarını, inanç meselelerinde geçmişte ve günümüzdeki farklı yorumlarının neden ortaya çıktığını anlayarak bunların günümüze nasıl yansıdığını tanımları hedeflenmektedir (MEB, 2018).

1.2.11. Hitabet ve Mesleki Uygulama

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Anadolu imam hatip liselerinin kurum tanımı yapılırken bu okullar için; "imamlık, hatiplik, Kur'an kursu öğreticiliğı gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesiyle görevli elemanları yetiştirmek üzere hem mesleğe hem de yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumları" şeklinde bahsedilmektedir (MEB, 2018). İmam hatip lisesi derslerine bakıldığında bu kurumların amacına en çok hizmet eden ders hitabet ve mesleki uygulama dersidir.

Hitabet ve mesleki uygulama ders 11. Sınıf düzeyinde haftada 2 saat olarak verilir. Bu ders meslek ve kültür derslerinin birikimi ile önceki öğrenmeleri uygulamaya dökme noktasında önemli bir derstir. Çünkü öğrencinin güzel Kur'an okuması, cemaate namaz kıldırması, hutbe ve vaaz konularında hem dini bilgi donanımına sahip olması hem de etkili hitabete sahip olması, toplum önünde bilgisi ve kendinden emin duruş sergilemesi, öğrendiğı dini bilgileri etkili konuşma becerisi ile çevresine aktarması gibi durumlar bu dersin önceki öğrenmelerle pekiştirilmesi ve uygulama ile pratik hale getirilmesiyle ilgilidir (Demir, 2013).

Teorik ve pratik olarak iki kısmı bulunan dersin öğretim programı ile öğrencilerin; din hizmetlerinin önemini kavraması, iletişim becerilerini geliştirmesi, din hizmeti ile ilgili uygulamaları bilmesi ve uygun şekilde gerçekleştirebilmesi ve bunları yapmaya istekli olması amaçlanmaktadır. Bu amaçlar bağlamında ders kitabı 6 ünitelerden oluşmaktadır. Din hizmetinde iletişim, hutbe ve vaaz uygulamaları; ezan, sala, mevlit gibi cami

musikisi; dini merasimlerdeki dualar ve cenaze ile ilgili yapılması gereken uygulamalar bu ünitelerdeki konulardan bazılarıdır. Ünitelerdeki kazanımlar öğretim programının amaçlarına hizmet edecek şekilde hazırlanmıştır. Öğrencinin programda yer alan teorik bilgileri içselleştirerek kavrarken ezber duaları da öğrenip yetenekleri doğrultusunda uygulama olarak gerçekleştirmesi beklenmektedir (MEB, 2018).

1.2.12. İslam Kültür ve Medeniyeti

İslam kültür ve medeniyeti, inanların ilk peygamber Hz. Adem'den son peygamber Hz. Muhammed'e kadar gelen İslam dinin özünden hareketle oluşturdukları vahiy eksenli medeniyetin adıdır. Anadolu imam hatip liselerinde meslek dersi olarak verilen bu ders, öğrencilerin topluma miras kalmış medeniyet ile gelecekte oluşturacak oldukları medeniyet arasında bağ kurmalarına olanak sağlar (MEB, 2015).

Daha öncelerinde tarih, sosyoloji, edebiyat gibi derslerin içeriğinde okutulan ders, ilk kez 2015 yılında Talim Terbiye Kurulu'nun kararı ile bağımsız bir disiplin olarak imam hatip liselerinde okutulmaya başlanmıştır (Aydın, 2022). Dersin imam hatip lisesi meslek dersleri öğretmenleri tarafından okutulması fakat ihtiyaç halinde “tarih” öğretmenleri tarafından da okutulabileceği Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından açıklanmıştır (MEB, 2019).

12. sınıf düzeyinde haftada 2 saat olarak verilen öğretim programı incelendiğinde kitabın 7 üniteden oluştuğu görülmektedir. Öğrencinin; İslam kültür ve medeniyetine ait doğuşu, kaynakları, esasları vb. konuları bilmesi, İslam kültür ve medeniyetinde; sosyal ve ekonomik hayat, ilim kurumları, İslam medeniyetini etkileyen mimari, sanat, şehir yapısı gibi unsurları fark edip açıklaması öğretim programının hedefleri arasında yer almaktadır (MEB, 2015).

1.2.13. Osmanlı Türkçesi

Osmanlı Türkçesi imam hatip liselerinde 2013-2014 eğitim öğretim yılında okutulmaya başlanmış bir ders olup (Yıldız-Güneş, 2023) 10. sınıf düzeyinde haftada 1 saat verilmektedir.

Osmanlı Türkçesi imam hatip liselerinde meslek dersleri kapsamında yer almakta ve meslek dersleri öğretmenleri tarafınca okutulacak dersler arasında bulunmaktadır. Ancak Talim Terbiye Kurulunun 20.02.2014 tarihli kararı gereğince ihtiyaç olması durumunda Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri tarafından da okutulabilmektedir (MEB, 2019). Dersin içeriğini genel olarak; Osmanlı Türkçesinin tarihçesi, harfleri, ekleri, rakamları, okunuşları ve yazılışları gibi konular oluşturmaktadır (Baştan, 2023).

1.3. Suriyeli Öğrenciler

2010 yılında Tunus'ta başlayan “Arap Baharı” olayları hızla Suriye'yi de etkisi altına alınca 2011 yılında Suriye halkı devlet rejiminin sert müdahaleleriyle karşı karşıya kalmıştır. Bu ayaklanmaya karşı başlatılan müdahaleler kısa sürede halk ve devlet arasında savaşa dönüşmüştür. Çıkan bu iç savaş sebebiyle halk ülkesini terk etmek zorunda kalmış ve komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu komşu ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Türkiye hem Suriye'ye sınır olması hem de izlediği politikalar sebebiyle bu süreçte en çok göç alan ülke olmuştur. Başlangıçta savaşın kısa süreceği ve Suriyeli göçmenlerin ülkelerine geri döneceği düşüncesiyle uzun vadeli planlar yapılmamıştır. Fakat savaşın beklenenden uzun sürmesi hem göçün daha da artmasına hem de göç eden Suriyeli vatandaşların durumlarıyla ilgili bazı sorunlara sebep olmuştur. Bunlardan biri de eğitimidir (Kaçarlar, 2023). Çünkü Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan 3.731.028 kayıtlı Suriyelinin yaklaşık 1.124.353'ü eğitim çağındaki çocuklardır (UNICEF, 2022).

Türkiye uluslararası hukuk anlayışı, insani normları, tarih ve kültüründen aldığı bağlar ile sığınmacı olarak kabul ettiği Suriyelilere eğitim verilmesini bir zorunluluk olarak görmüştür (Seydi, 2014). 2011 yılı itibarıyla Suriyeli göçmenlerin yaşadığı geçici barınma merkezlerinde çadır veya konteynır okulları açıp buralarda kamptaki çocukların eğitimine başlamıştır (UNICEF,2022). Fakat 2013'te Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili önce 26 Nisan 2013'te “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” başlıklı bir genelge ile ve sonrasında da 26 Eylül 2013'te “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” başlıklı genelge ile Suriyeli göçmenlerin eğitim faaliyetlerine yönelik daha geniş çerçeveli bir çalışma başlatılmıştır (Kaçarlar,2023).

2014 yılına gelindiğinde ise bu çalışmaların kapsamı daha da genişletilerek 2014/21 sayılı “Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” genelgesi yayınlanarak zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitime erişimlerini sağlamak ve kaliteli bir eğitim hizmeti alabilmeleri için gerekli çalışmaların yürütülmesi ve tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır ve güvence altına alınmıştır (MEB, 2014). Bu genelge ile; ülkeye göç ile gelen yabancılarından “yabancı tanıtma belgesi” verilenlerin eğitim-öğretim çağında olanları ve talep ettiği takdirde yetişkinleri de komisyonların aracılığı ile uygun görülen geçici eğitim merkezlerine veya bakanlığa bağlı bütün eğitim kurumlarına (yükseköğretim kurumları hariç) kayıtlarının yapılabilmesi sağlanacaktır (MEB,2014).

Genelgede bahsedilen Geçici Eğitim Merkezleri (GEM), eğitim çağındaki Suriyeli göçmenlerin hem yaşadıkları geçici barınma merkezlerinde hem de buraların dışında kalan Suriye’deki eğitim müfredatına uyumlu, eğitim dili olarak Arapçanın kullanıldığı ilk ve ortaöğretimin verildiği kurumlardır (Demir, 2019). GEM’lerde eğitim Suriyeli öğretmenler tarafından verilmektedir. Bu onlar için birinci alternatif iken ikinci alternatif ise Türkçe müfredatın olduğu ve eğitim dili Türkçe olan devlet okullarıdır. Birinci alternatifte eğitim için uygun binanın yetersiz oluşu, ikinci alternatifte de dil öğrenimi bu sürecin en büyük problemlerinden olmuştur (Coşkun-Emin, 2016).

Eğitim konusunda çalışmalarını devam ettiren Millî Eğitim Bakanlığı 2015’te yayınladığı 2015-2019 stratejik planında Suriyeli öğrencilerin de eğitim konusuna değinmiş ve mülteci kavramı içerisinde onların ülkede bulundukları süre içerisinde eğitimlerini sağlamak ve Türk eğitim sistemine uyumlarını sağlamak için çalışmaların yapılacağını bildirmiştir. Yine bu kişilerin eğitimi sonrası denklik işlemlerinde sorun yaşanmaması için uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılacağı vurgulanmıştır (MEB, 2015). 2018 yılına gelindiğinde de GEM’lerin pek çoğunun kapandığını ve Suriyeli öğrencilerin Türk devlet okullarına uyum sağlamada daha iyi bir seviyeye geldikleri görülmektedir (Demir, 2019).

Millî Eğitim Bakanlığının en son yayınladığı 2024-2029 stratejik planında da yabancı uyruklu terimiyle Suriyeli öğrencilerin de içine alındığı daha genel bir kapsamla eğitimde eşitlik ve kapsayıcılık ilkesinden bahsedilmiş örgün ve yaygın eğitimden faydalanmaları için sağlanacak destekler belirtilmiştir (MEB, 2024).

2. BÖLÜM: BULGULAR

2.1. Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri

2.1.1. Öğrencilerin İHL Öncesi Din Eğitimi Alıp Almadıkları

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilere “Daha önce okulda veya okul dışında herhangi bir din eğitimi aldınız mı? Aldıysanız nereden aldınız?” sorusu sorulmuş ve alınan cevaplar tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4: Suriyeli Öğrencilerin İHL Öncesi Din Eğitimi Aldığı Kurumlar

Alt Tema	Öğrenciler	Toplam
Kur’an Kursu	Ö1, Ö2, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö14, Ö15, Ö6, Ö17, Ö18, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö26	19
Cami	Ö2, Ö3, Ö6, Ö19, Ö25	5
Dini Vakıf	Ö13, Ö18, Ö19, Ö20, Ö27	5
Aile	Ö4, Ö7, Ö10	3
Hafızlık Kursu	Ö17	1
Özel Hocadan	Ö10	1

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan bütün öğrencilerin İHL öncesi farklı kurumlarda din eğitimi aldıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılardan 19 öğrenci bu din eğitimini Kur’an kursunda, 5 öğrenci camide imamdan, 5 öğrenci dini bir vakıftan, 3 öğrenci aile bireylerinden (özellikle babadan), 1 öğrenci hafızlık kursundan ve diğer 1 öğrenci de ailesinin tuttuğu özel bir hocadan aldıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu din eğitimini Kur’an kursunda aldıklarını belirtirken eğitimlerinin Kur’an okumayı öğrenmekle sınırlı kalmadığını bunun yanında siyer, fıkıh, peygamber kıssaları, sahabe hikayeleri gibi derslerin de olduğunu vurgulamışlardır. Bu eğitimleri Türkiye’ye gelmeden önce Suriye’de alanlar olduğu gibi Türkiye’ye geldikten sonra da almaya devam edenler ve sadece Türkiye’de alan öğrencilerde mevcuttur. Din eğitimlerini Suriye’de ya da Türkiye’de almış olsalar da hocalarının Suriyeli olması dikkat çekicidir. Sadece bir öğrenci hafızlık eğitimi tamamlamak için Türk hocaların eğitim verdiği Kur’an kursuna gidip hafızlık yaptığını

belirtmiştir. Katılımcılar Kur'an kurslarından aldıkları din eğitiminin imam hatip lisesindeki din eğitiminden daha ağır, yoğun ve sıkı bir din eğitimi olduğunu dile getirmişlerdir. Bunu katılımcılardan Ö14: "Ben kuran kurslarına gittim Türkiye'de. Ama öğretmenlerimiz Arap, Suriyeliydi. Orda din dersleri ve Arapça önemli biraz. Okuldaki gibi değil." sözleriyle açıklamıştır. Din eğitimini Kur'an kursundan aldığını söyleyen katılımcılardan bazılarının açıklaması şunlardır:

Ö11: "Ben kuran kursuna gidiyordum orda işte siyer, Hz. Peygamberin hayatını anlatıyor. Din kültürü, fıkıh falan vardı orda. Birde kuran ezberliyorduk ama şu an YÖS sınavı olduğu için şimdi duruyorum, gitmiyorum."

Ö22: "Evet, hala gidiyorum. Kuran kursu ama sadece kuran yok. Kuran da var, fıkıh, sahabe hikayeleri, peygamber kıssaları öyle genelde. Çeşitli yani."

Ö17: "İlkokuldayken Arapların kuran kurslarına gidiyordum. Yani dini dersler öğretiliyordu, sonra yedinci-sekizinci sınıfta devletin Türk kursuna gittim hafızlık yapmak için, orda hafızlığımı tamamladım."

Katılımcıların din eğitimi alma hususunda ikinci yoğunlukta verdikleri cevap cami ve dini vakıf yanıtıdır. Buralardaki din eğitimin sadece Kur'an odaklı olmadığı ayrıca İslami ilimlerin de var olduğu belirtilen hususlardan olmuştur. Din eğitimini vakıf kurslarından alan bir katılımcı bunu şu şekilde açıklamıştır:

Ö13: "Evet aldım. Vakıf kurslarında aldım. Vakıf kurslarında yatılı kaldım bir yıl boyunca, orda aldım. Hatta hafızlık yapmaya çalıştım devam ettiremedim ama. Din, siyer filan vardı, fıkıh vardı. Her şeyi almıştım orda."

Camide din eğitimi alan başka bir katılımcı da bunun Türkiye'ye gelmeden önce yaşadığı Mısır'da aldığını "Evet aldım. Türkiye'ye gelmeden önce Mısır'da camiye gitmişim 7 ay" (Ö3) şeklinde açıklamıştır.

Katılımcılardan sadece biri (Ö10) imam hatip lisesi öncesi din eğitimini ailesinin yanında bir de özel hocaya giderek aldığını belirtmiştir. Kız öğrenci hocasının da kadın olduğunu ayrıca evde babasından da ders aldığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

Ö10: "Benim babam din öğretmeni olduğu için biliyorum bazı şeyleri, evde görüyorum zaten. Bir de kursa gittim yani kurs değil hocaya gittim. Hocaya gidip kuran okuyorum. Kadın bir hoca, kuran okuması veriyorum ona."

Katılımcıların soruya verdiği çeşitli cevaplara göre her öğrencinin Türkiye'ye gelmeden önce yaşadıkları şehirlerde ya da Türkiye'ye geldikten sonra da farklı şekillerde din

eğitimi aldıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca katılımcılar araştırmacının sorusu üzerine din eğitimi aldıkları kurs hocalarının Türk bir eğitimci değil yine göç sebebiyle ülkeye gelen Suriyeli din öğretilerinden ders aldıklarını açıklamışlardır. Çoğu katılımcı din eğitiminin içerisinde sadece Kur'an-ı Kerim güzel okuma olmadığını, bunun yanında siyer, fıkıh gibi Temel İslami İlimlerin de verildiğini söylemişlerdir. Bu da Suriyeli öğrencilerin imam hatip lisesine geldiklerinde (değişiklik gösterse de) belirli bir dini bilgi ve alt yapıya sahip olduklarını göstermektedir.

2.1.2. Öğrencilerin İHL’de En Sevdikleri Meslek Dersleri

Katılımcılara “İHL’de en sevdiğiniz meslek dersi hangisidir?” diye sorulmuş, cevaplar alınmadan önce yıllara göre hangi İHL meslek derslerinin verildiği hatırlatılmış ve alınan cevaplar tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5: Suriyeli Öğrencilerin En Sevdığı İHL Meslek Dersleri

Dersler	Öğrenciler	Toplam
Kur'an-ı Kerim	Ö1, Ö2, Ö7, Ö10, Ö14, Ö18, Ö20, Ö22	8
Tefsir	Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö12, Ö16, Ö24	8
Hitabet	Ö8, Ö9, Ö12, Ö27	4
Dinler Tarihi	Ö9, Ö10, Ö11, Ö25	4
Temel Dini Bilgiler	Ö13, Ö15, Ö17	3
Fıkıh	Ö17, Ö19, Ö21	3
Siyer	Ö8, Ö9, Ö17	3
İslam Kültür ve Medeniyeti	Ö8, Ö12	2
Arapça	Ö23, Ö26	2
Hadis	Ö5	1

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5 incelendiğinde en sevilen meslek dersi sorusunda Kur'an-ı Kerim dersi 8, tefsir dersi 8, hitabet dersi 4, dinler tarihi dersi 4, temel dini bilgiler dersi 3, fıkıh dersi 3, siyer dersi 3, İslam kültür ve medeniyeti dersi 2, Arapça dersi 2, hadis dersi 1 öğrenci tarafından belirtilmiştir. Soruda bazı öğrenciler bir ders ismi belirtirken bazı öğrenciler ise birden fazla dersi sevdiklerini söyleyip cevaplarını çeşitlendirmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim ve Kur'an-ı Kerim'le bağlantılı olan tefsir dersinin en sevilen ders olmasındaki etkenin düzenli Kur'an okumalarına ve ezber yapmalarına imkân sağlaması ve tefsir dersi özelinde Kur'an-ı Kerim'i anlamalarını sağlaması yatmaktadır. Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Ö1: “Kur'an. Çünkü 3 gün geçmeden Kur'an okumamız gerekiyor. 3 gün Kur'an okumazsak Kur'an'ı terk etmiş gibi oluyoruz. Yani ben öyle biliyorum. O yüzden Kur'an'ı Kerim dersini seviyorum, her hafta düzenli olarak Kur'an okumamı sağladığı için.”

Ö20: “Okuma, ezber, tecvit yani her konuda en çok hâkim olduğum ders olduğu için Kur'an-ı Kerim'i seviyorum.”

Ö10: “Bence Kur'an ve dinler tarihi. Kur'an çünkü bazen ezberlemediğim bir şey ezberleyin diyor hoca ben de yani yeni şeyler ezberleyebiliyorum ve dinler tarihi, hoca gerçekten derste çok eğlenceli oluyor (anlatıyor). Bence hocanın yüzünden dinler tarihi de çok güzel. O yüzden Kur'an ve dinler tarihi.”

Ö24: “Matematik dışında bütün dersleri seviyorum ama meslek dersleri dersek ki en çok sevdiğim tefsir. Kur'an'ı daha iyi anlamamızı sağlıyor o yüzden tefsir diyorum.”

Katılımcıların Kur'an-ı Kerim ve tefsirden sonra çoğunluk olarak seçtikleri derslerin hitabet ve mesleki uygulama ile dinler tarihi olduğu görülmüştür. Hitabet ve mesleki uygulama dersinde bilgilerin sadece teoride kalmaması, pratiğe dökülüp öğrencilere yaparak yaşayarak öğrenme sağlanması öğrencilerin bu dersi sevmelerine sebep olduğu anlaşılmıştır. Bir öğrenci bunu şu şekilde açıklamıştır:

Ö12: “Bana sorarsanız ben tüm dersleri çok seviyorum ama şöyle en en çok sevdiğim dersler geçen senelerden tefsir ve hitabet. Hitabet gerçekten çok güzel dersti çünkü uygulamalı falan, güzel ve yeni şeyler öğrendik. Bu sene en çok sevdiğim ders İslam kültür tarihi diyorum”

Cevabını çeşitlendiren katılımcılardan biri de (Ö9) hitabet dersinde yapılan uygulamaları ve dinler tarihi ile farklı dinler hakkında bilgiler öğrenmenin kendisine olan katkılarından bahsetmiştir. Öğrenci kendini şu şekilde ifade etmiştir:

Ö9: “10. sınıfta siyeri seviyordum. Siyer çok verimli oluyordu, hocamız da çok güzel bir şekilde anlatıyordu. Siyer ondan. Sonra da şey vardı hitabet. Uygulama yapmıştık hocayla beraber biz, hitabet nasıl oluyor falan uygulama yapmıştık. Şimdi ben dinler tarihini seviyorum. Neden çünkü bilmiyorum bütün kültürlerin nasıl olduğunu açıklıyor, nasıl desem zihnimize bir açıklama yapıyor biraz bence. Hani böyle

üniversiteye gitmeden önce falan böyle zihnimize bir şey oluşturuyor. Bence dinler tarihi hem de kültürel açıdan da çok iyi bir ders yani sadece dini değil dinlerin hakkında bilgi alıyoruz yani.”

En sevdiği ders olarak dinler tarihini söyleyen ve yine cevabı çeşitlendirerek farklı dersler (temel dini bilgiler, siyer, fıkıh) belirten öğrencilerde aslında dersin içeriği kadar derse giren hocanın da dersi sevmelerinde etkili olduğunu vurgulamışlardır. Öğrenciler düşüncelerini şöyle açıklamışlardır:

Ö11: “Dinler tarihi. Hocanın anlatma şekli çok iyi anlatıyor yani gerçekten ders esnasında derse odaklanıyorum yani tahtadaki derse odaklanmıyorum konuşuyoruz hocam bu yanlış mı bu doğru mu bide tartışma olduğu için daha çok eğlenceli oluyor ders, o yüzden dinler tarihi.”

Ö17: “9’da temel dini bilgiler, 10’da siyer ve fıkıh çok iyiydi. Üçünde seviyorum. Aslında hocaya göre. Ben temel dini bilgileri bir sınıfta görmüştüm çok sıkıcıydı, uyuyordum sonra sınıfım değişti. O sınıfta güzel işleniyordu, dinliyordum. Tabi bu sadece meslek derslerinde değil tüm dersler için aynı, hoca güzel anlatıyorsa dersi daha çok seviyorum.”

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere en sevilen meslek derslerinde dersin öğrenciye yeni şeyler katması, uygulamalı olarak işlenmesi, ders öğretmenin derste tutumu ve dersi anlatım şekli öğrencilerin dersi sevmesine katkı sağladığı görülmektedir. Öğrenciler Arap kökenli olmalarına rağmen en sevdikleri ders olarak Arapçayı iki öğrencinin seçmiş olması dikkat çekicidir. Daha sonraki bölümlerde de vurgulanacağı üzere öğrenciler Arapçayı bildikleri için bu derste sıkıldıklarını, faydalı görmediklerini dile getirmişler, bu sebepten dolayı Arapçayı en sevdikleri ders olarak seçmemişlerdir. Akaid, kelam ve Osmanlı Türkçesi dersleri ise hiçbir öğrenci tarafından en sevdiği ders olarak nitelendirilmemiştir. Bunlardan akaid ve kelam bir sonraki soru olan ‘zorlanılan dersler’ kısmında bahsedilmiş, Osmanlı Türkçesi ise araştırmacı tarafından dersler hatırlatılmasına rağmen görüşmenin hiçbir kısmında öğrenciler tarafından bahsedilmemiştir. Bunun sebebi olarak görüşme yapılan okullarda Osmanlı Türkçesi dersine meslek öğretmenleri değil edebiyat öğretmenleri girmesi ve bundan kaynaklı öğrencilerin nezdinde dersin meslek dersi olarak algılanmamış olması yattığı düşünülmektedir.

2.1.3. Öğrencilerin İHL’de En Zorlandıkları Meslek Dersleri

Katılımcılara “İHL’ de en zorlandığınız İHL Meslek Dersi hangisidir?” diye sorulmuş ve alınan cevaplar tablo 6’da kategorilendirilmiştir.

Tablo 6: Suriyeli Öğrencilerin En Zorlandığı İHL Meslek Dersleri

Dersler	Öğrenciler	Toplam
FIKİH	Ö2, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö21, Ö25	8
KELAM	Ö1, Ö2, Ö20, Ö23, Ö24	5
HADİS	Ö1, Ö2	2
TEFSİR	Ö5, Ö22	2
HİTABET	Ö13, Ö14	2
AKAİD	Ö4, Ö26	2
DİNLER TARİHİ	Ö3, Ö6	2
ZORLANDIĞIM DERS YOK	Ö7, Ö12, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö27	8

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 6 incelendiğinde en zorlandıkları meslek dersi sorusunda fıkıh dersini 8, kelam dersini 5, hadis dersini 2, tefsir dersini 2, hitabet dersini 2, akaid dersini 2, dinler tarihi de dersini 2 öğrenci zorlandığı ders olarak belirtmiştir. Öğrencilerden 8’i ise İHL meslek derslerinin hiçbirinde zorlanmadıklarını söylemişlerdir.

Fıkıh dersinin içeriğinin yoğun olması ve bilgilerin ezber içermesi öğrencileri zorlayan nokta olarak öne çıkmaktadır. Öğrenciler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö21: “Fıkıh. Fıkıh hem en sevdiğim ders hem de en zorlandığım. Çünkü çok fazla bilgi vardı ve bunları ezberlemek çok zor oluyordu ama bilmediğim çok şeyler öğrendiğim için de bu derse çalışmayı seviyordum.”

Ö11: “10.sınıfta fıkıh biraz zordu. Çok ayrıntılıydı, o yüzden biraz ağır gelmişti.”

İkinci sırada kelam dersinin zor olarak nitelendirilmesinde dersin felsefi içerikli yapısının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda bir katılımcı düşüncesini şöyle ifade etmiştir:

Ö20: “Felsefik konular içerdiği için kelamda zorlanıyorum. Kelamdaki konuların dini çok tanımayan kişilere verilmesi gereken konular olduğunu düşünüyorum, dini tanınması için.”

Bir başka katılımcı ise kelam dersiyse birlikte hadis dersini de zorlandığı ders olarak nitelendirmiş ve şunları söylemiştir:

Ö1: “Hadiste zorlanmışım 10.sınıfta şimdi de kelimelerde zorlanıyorum. Kelam felsefik olduğu için bir de ezber çok, hem de bu sene 12 olduk YÖS’e hazırlanıyorum o yüzden okul derslerine zaman ayırmak zor oluyor. Hadiste de çok fazla yeni terim görmüştük, daha önceden bilmediğim şeylerdi. Öğrenmesi güzeldi ama zordu.”

Geride kalan tefsir, hitabet, akaid ve dinler tarihi derslerinde de ikişer öğrenci zorlandığını ifade etmiştir. Bununla ilgili birkaç öğrenci görüşü şu şekildedir:

Ö3: “Dinler tarihinde zorlanıyorum çünkü ihtiyacımız olmayan bilgi çok fazla. Diğer dinleri öğrenmek de güzel ama bu kadar detaylı bilgiye ihtiyacımız yok bence.”

Ö5: “Ben çok zorlanmıyorum ama birini seçecek olsam tefsir derdim. Tefsir en sevdiğim derste de vardı ama hoca güzel işliyordu o yüzden. Yoksa zorlanmışım yani. Çok bilgi vardı sınava çalışırken ezberlemek zor oluyordu ama derste Kur’an’la ilgili yeni şeyler öğrenmek de güzel oluyordu tabi.”

Ö13: “Hitabette zorlanıyorum. Kelimelerin anlamı, ezberlemesi falan çok uzun oluyor, o yüzden zorlanıyorum. Bir de uygulama olduğu için. Hoca uygulamamızı (uygulama yapmamızı) istiyor. Şu an vaaz yapıyoruz (veriyoruz). Sınıfın karşısına çıkıp bir şey anlatıyoruz o yüzden ben zorlanıyorum. İnsanların önüne çıkıp bir şey anlatmayı sevmiyorum.”

Ö26: “Din derslerinin hepsi kolay ama akaid olabilir biraz. Dersin saati az ve çok konu var.”

Katılımcılardan zorlandığını ifade eden öğrenciler zorlanma sebebi olarak ders içeriklerinin yoğun olması ve bunları ezberlemekte zorlandıklarını dile getirdikleri görülmektedir. Ayrıca öğrendikleri bilgiler günlük hayatta kullanabilecekleri bilgiler ise zorlansalar da öğrenmekten keyif aldıklarını ama kullanamayacaklarını düşündükleri bilgiler ise öğrenmede ve ezberde daha da zorlandıkları anlaşılmaktadır.

Öğrencilerden zorlandığı herhangi bir meslek dersi olmadığını söyleyenler ise düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

Ö12: “Hocalarımız böyle güzel, eğlenceli anlattıkları için çok da zor gelmiyor bana.”

Ö16: “Zorlandığım bir ders yok, hepsi aynı benim için.”

Ö19: “Meslek derslerinde gördüğümüz şeyleri önceden aileden, camiden falan da gördüğümüz için ben zorlanmıyorum. Zaten çoğu bildiğim, duyduğum şeyler. Sadece burada tekrar oluyor. Bazen bilmediklerimi de öğreniyorum tabi ama onlar da beni zorlamıyor. Hocalar anlattıklarında anlıyorum ve aklımda kalıyor.”

Katılımcılardan zorlandığı dersin olmadığını belirtenlerin ifadelerinden anlaşıldığı üzere yine öğretmenin etkin bir rolü olduğu ve öğrencinin önceki öğrenmelerinin etkisiyle hazırbulunuşluklarının önemli katkısının olduğu görülmüştür.

2.1.4. Öğrencilerin İHL Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri

Lise öğrencileriyle yapılan görüşmelerde öğrencilerin İHL meslek dersleri ile ilgili düşüncelerini öğrenmek için onlara “İHL meslek dersleri hakkındaki görüşleriniz nelerdir?” diye sorulmuş ve alınan cevaplar çerçevesinde bir kategorilendirme yapılp aşağıdaki tablo 7’de listelendirilmiştir.

Tablo 7: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri

Alt Tema	Görüşler	Öğrenciler	Toplam
Olumlu	Gelişmemi ve bilgimi arttırmamı sağlıyor, seviyorum.	Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö19, Ö21	7
	Böyle olması iyi	Ö5, Ö6, Ö20, Ö23	4
	Bize dinimizi öğretiyor.	Ö1, Ö2	2
Olumlu- Olumsuz	Genel olarak seviyorum ama eleştirdiğim tarafları da var.	Ö4, Ö7, Ö18, Ö22	4
Olumsuz	Her yıl aynı konuları görüyoruz sanki	Ö13, Ö14, Ö16, Ö17	4
	Dersler verimli geçmiyor.	Ö24, Ö25, Ö26, Ö27	4
	İhtiyacımız olmayan çok fazla bilgi var.	Ö3, Ö15	2

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 7 incelendiğinde katılımcılardan 7 öğrenci bu derslerin dini anlamda gelişmelerini ve bilgilerini artırdığını, 4 öğrenci şu anki mevcut durumdan memnun olduklarını, 2 öğrenci de İHL meslek dersleri için dinlerini öğrenmelerini sağladığını ve bu derslere severek katıldıklarını belirtmişlerdir. Yine 4 öğrenci de İHL meslek derslerinin genel anlamda iyi olduğunu ama bazı eleştirdikleri noktaların olduğundan bahsedip bunları örneklendirerek anlatmışlardır. Derslerin isimleri değişse de konuların her yıl tekrar edildiğini dile getiren 4 öğrenci varken, 4 öğrenci ise derslerin kazanımlara uygun olarak işlenmediğini düşündüklerini, bu sebeple meslek derslerinin verimli geçmediğini

söylemişlerdir. Son olarak 2 öğrenci ise ihtiyaçları olmayan çok fazla bilginin olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların meslek dersleri için dinlerini öğrettiğini, bilgilerini arttırıp dini anlamda gelişmelerini sağladığını belirtirken meslek derslerini severek dinledikleri ve öğrenmeye istekli oldukları anlaşılmaktadır. Öğrenmenin önemli bir etkeninin istemek ve sevmek olduğu hakkındaki düşüncelerini okullarındaki bazı arkadaşlarının tutumlarını eleştirerek açığa vurmuşlardır. Öğrenciler bu konudaki düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

Ö9: “Meslek dersleri bilgimi arttırdığı için ben seviyorum. Mesela dini açıdan bize anlatıyor hadiste senedi falan ne olduğunu. Hadis okurken bunu kim söylemiş senedine bakıp anlayabiliriz, bilinçlendirmek açısından çok faydalı oldu. Bir de Kuran dersinde sürekli böyle Kuran okumayı hatırlatıyor, bu da iyi. Bence çok şey katıyor insana ama aslında doğru bir şekilde dinleyen kişi olması gerekiyor ve onu seven bir kişi olmalı. Çünkü gerçekten bazıları bu okula ya zorla gönderilmişler ya da bilmiyorum, bir şey var ama. Kendilerini biraz şu derslere verseler, biraz faydalansalar mesela biraz da hocanın dediğini İslami açıdan düşünseler hani gerçekten çok iyi hissedecekler. Çünkü bazı Suriyelilerin hiç dinle alakası yok. Sadece biz Arapçayı bildiğimiz için Kur'an'ı daha iyi, anlaşılabilir bir şekilde okuyoruz o var.”

Ö11: “Bence güzel. Yani güzel dersler, böyle hani şey değil (sıkıcı), zevkli geliyor kişiye. Belki yani biz sevdiğimiz için ama bazen diğer kişilerin görüşleri farklı olabilir. Mesela din derslerini sevmiyorlar, aileleri belki bu okula zorla göndermiş olabilir o yüzden.”

Ö19: “Fıkıh, bilmediğim hükümleri öğreniyorum ve bazı hükümler ilgimi çekiyor. Akaid, özellikle cinler konusu ilgimi çekti ve o konuda bazı takıntılarım vardı onları giderdi. Kur'an da tecvit kurallarını bilmeme rağmen Kur'an dersini seviyorum. Ama genel anlamda söyleyecek olursam meslek dersleri gelişimimi ve bilgimi arttırmamı sağlıyor.”

Ö21: “Şimdi ben ortaokulda imam hatipte değildim yani imam hatibe geçince not ortalamam daha yüksek oldu. Bu dersleri sevmemle alakalı. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de bile dünyanın her şeyini anlatmış. Ama bunu değerlendirmemiz lazım. Bazıları ezber çok diye çalışmak istemiyor. Aslında sadece ezbere çalışmamız değil anlamamız lazım. Ezberi gidersek bütün dersleri unuturuz.”

Görüşme yaptığımız öğrencilerden derslerin genelinde iyi olduğunu, dersler işlenirken keyif alarak dinlediklerini, yeni şeyler öğrenmenin de etkisiyle dersleri sevdiklerini

belirtirken bazı derslerde bazen de tuhaf karşıladıkları, eleştirdikleri hususların olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşteki öğrencilerin belirttiği bazı örnekler ise şu şekildedir:

Ö7: “Benim sevdiğim dersler var ama gereksiz olduğunu düşündüğüm dersler de var. Mesela hadis güzel. Derste hadis ezberliyoruz, hadislerin sıhhat durumunu öğreniyoruz, doğru hadislere nasıl ulaşacağımızı öğreniyoruz. Tefsir dersinde Kur’an’ı tefsir etmeyi öğrendik. Siyer’ de Hz. Muhammed’in hayatı hakkında bilgi sahibi olduk ve dinler tarihinde de diğer dinleri öğreniyoruz. Bunlar güzel ve faydalı olduğunu düşünüyorum. Ama gereksiz gördüklerim ya da değiştirilmesini istediğim şeyler de var. Mesela Arapça yetersiz bir ders. Çok fazla bilgi içerikli, uygulama yok. Uygulama olmalı. Kurallar ezberleniyor ama Araplar hariç Türkler Arapça konuşamıyor. Sonra kelimeler dersi sıkıntılı bir ders. Dinin felsefe boyutu aşırıya kaçabiliyor. Kelamda her şey yorumlanıyor. Dinde her şey yorumlanmaz. Sıpmalar yaşanabilir. Hitabet için de sadece erkek öğrencilere verilmeli bu ders. Kız öğrencilere gerekli değil bence. İslam kültür ve medeniyette gereksiz, bir sürü bilgi var. Hoca tahtaya yazıp çıkıyor. Ne anladık bundan.”

Ö18: “Genel olarak iyi ama kültür nedeniyle dine karışmış bidatlar var ve dini kolaylaştırmak için esnetmelerini sevmiyorum. Müzik konusunu buna örnek verebilirim.”

Ö22: “Normal, böyle olması gerekiyor. Ne eksik ne fazla gerek. Ama şey fıkh da mesela içinde tek Hanefi var, yanında Maliki falan da koyabilirsin bence daha güzel olur. Toplumda sadece Hanefi yaşamıyor, sınıfta Maliki de var Şafi de var. Hocam mesela sınıftaki Hanefilerin de büyük imamların ne yaptığını falan öğrenmesi gerekiyor. Bence iyi olurdu, genel bir bilgisi olması güzel olurdu yani tek Hanefilik alması biraz eksik.”

Öğrencilerin 4’ü ise sınıfları ve derslerin isimleri değişse de bazı konularda sürekli aynı şeyleri işlediklerini hissettiklerini belirtmişlerdir. Bazı öğrenciler bunu ortaokul dersleriyle kıyaslasa da bazılarının ise lisedeki dersler arasında özellikle birbirinin devamı niteliğinde olan dersler için bu şekilde düşündüklerini verdikleri cevaplardan çıkarım yapmak mümkündür. Öğrenciler bahsettikleri dersleri örnekler vererek şöyle açıklamışlardır:

Ö13: “Dersler her sınıfta aynı gibi. Mesela Mesleki Arapçada da aynı şey oluyor. Sürekli aynı konular. Kuranı Kerim’de de tecvitte ortaokulda ne gördüysek lisede de hala aynı şeyleri görüyoruz. Üzerine başka bir bilgi eklenmiyor.”

Ö14: “Her sene tekrarlanıyor sanki, sürekli aynı şeyleri görüyoruz. Siyer mesela ortaokulda gördüğümüz şeylerin aynısını lisede de görüyoruz.”

Ö17: “Mesela temel dini bilgilerdeki konular 9. sınıfta işledik 10. sınıfta fıkıhta yine aynı konular anlatıldı. Sanki sadece derslerin isimleri değişiyor ama içeriği hep aynı gibi.”

Ö23: “12. sınıfta bize biraz daha yardımcı olmaları gerekiyor ama bu sene devamsızlıklara af gelmeyeceği söylenildiği için zorlanıyoruz. Bunun dışında her şey normal, dersler açısından söyleyeceğim bir şey yok.”

Katılımcılardan bazıları da (4) derslerin verimli geçmediğini, kazanımların olması gerektiği gibi işlenmediğini ve kitaptaki konuların hepsinin anlatılmadığını dile getirmişlerdir. Katılımcılardan bazıları bunun sebebini öğretmen kaynaklı olduğunu söylerken bazıları ise buna öğrencilerin sebep olduğunu düşündüğünü iletmıştır. Başka bir düşünce de kitaptaki bilgilerin ya çok zor ve yoğun olması ya da kitapta hiç ele alınmamış konuların olmasının buna sebebiyet verdiği şeklindedir. İHL meslek derslerinin verimli geçmediği görüşündeki öğrencilerin ifadelerinden örnekler şunlardır:

Ö24: “Derslerin o kitaptaki kazanımlar gibi işlendiğine inanmıyorum. Öğretmen geliyor bir şeyler anlatıyor sonra sohbet etmeye başlıyor. Pek verimli geçtiğini sanmıyorum ve mezun olduktan sonra aklımda bir şey kalacağını da düşünmüyorum. Arkadaşlar da sadece sınavı geçeyim sonrası fark etmez öyle düşünüyorlar. Hoca da kitaptakilerin hepsini tam anlamıyla işlese öğrenciler kaldıramazlar çünkü çok fazla kavram var terim var. Nasıl ezberleyecekler hepsini, o yüzden hoca da sınavda çıkacak yerleri sadece anlatıp buralara çalışın diyor öyle geçiyorlar dersleri. Kitabı incelediğimde kitapta bir sürü terimin olduğunu görüyorum ama dersi işlerken bunların hepsini almıyoruz. Hocam mesela sokak röportajları yapıyor. Bu röportajları içerisinde okumuş kişilerde oluyor ama adam daha işlem önceliğini bilmiyor. Adamlar tarihi bilmiyor hiçbir şey bilmiyor ama sorsanız diploması var. Hatta lisans alanlar bile var. Ben sistemin biraz problemliliğini düşünüyorum. Yani bence böyle. Meslek derslerinden de ele alacak olursam kelam dersinde mesela hoca birkaç bir şey anlatıp geçiyor, hiç anlayıp anlamadığımı önemsemiyor. Sınıfta ateistler var. Geliyor bana Nisa 34. ayeti açıkla diyor. Burada hocalara iş düştüğünü düşünüyorum. Hocalar anlatmalı. Sadece kazanımları anlatayım demek olmaması gerekiyor bence. Biz konuşuyoruz o arkadaşlarla, anlatmaya çalışıyoruz ama etkili olmuyor.”

Ö25: “Dersler kitaptakine göre eksik anlatılıyor. Kitaplarda çok daha fazla bilgi var ama biz hepsini işlemiyoruz. Mesela sınavda ikinci ünite çıkacak diyor öğretmenlerimiz ama o üniteden birkaç sayfa işlemiş oluyoruz kalanları bırakıyorlar kendiniz çalışın deniliyor. Aslında önemli olan çalışmak ve sınavdan geçmek değildir. Önemli olan bizim gerçekten bir bilgi elde etmemizdir ama ona önem vermiyorlar.”

Ö26: “Fıkıh dersinde eksik bilgiler var. Hocamız da ders anlatırken bize söylüyordu bu bilgiler kitapta yok ben size kendi bilgilerimden ekleyerek anlatıyorum diye. Tefsir dersinde de öyle ama bu sıkıntı kitaptan mı yoksa hocaların bilgilerinden mi onu çok bilmiyorum ama herhalde kitaptan. Çünkü hocanın anlattığı tefsir bazen yanlış anlatıyor gibi ama hoca hakkında da yanlış bir şey söylemek istemiyorum. Tefsir diyor ama sadece o kelimelerin Türkçe karşılığını söylüyor meal yapıyor aslında ama tefsir diyor.”

Katılımcı öğrencilerden 2 tanesi de derslerin çokluğundan ve derslerdeki bilgilerin fazlalığından memnun olmadıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö3: “İhtiyacımız olmayan bilgi çok fazla. Özellikle dinler tarihi. Diğer dinler hakkında çok detay bilgi var. Niye bunların hepsini bilmeliyim ki!”

Ö15: “Dersler bana fazla geliyor. Ders çeşitliliğinin çok olmasından dolayı zorlanıyorum. Özellikle Arapça dersi olmamalı. Biz zaten Arapça biliyoruz. Türkler de öğrenmek istemiyorlar, öğrenmiyorlar da zaten. Bu ders boşuna geçiyor.”

Öğrencilerin yanıtlarından görülmektedir ki İHL meslek dersleri hakkında öğrenciler birçok farklı düşünceye sahiptirler. Bu çeşitliliğe sebep bazen müfredat kaynaklı bazen öğrenci kaynaklı bazen de öğretmen kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Her öğrencinin derslerden beklentisinin aynı olmadığı gibi her öğretmenin de dersi işleme metodunun ve ders disiplininin aynı olmaması farklı okul ve sınıf kültüründe farklı sonuçlar almayı kaçınılmaz kılmaktadır.

2.1.5. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinde Zorluk Yaşama Durumları ve Nedenleri

Katılımcılara “İHL meslek derslerinde herhangi bir zorluk yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız bu zorluklar nelerdir?” diye sorulmuş ve alınan cevaplar tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinde Zorluk Yaşama Durumları

Alt Tema	Öğrenciler	Toplam
Yaşamıyorum	Ö4, Ö5, Ö7, Ö9, Ö11, Ö12, Ö14, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö21, Ö24, Ö26, Ö27	15
Yaşıyorum	Ö1, Ö2, Ö3, Ö6, Ö8, Ö10, Ö13, Ö15, Ö20, Ö22, Ö23, Ö25	12

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 8 incelendiğinde katılımcılardan 15 öğrenci İHL meslek derslerinde herhangi bir zorluk yaşamadıklarını ifade ederken 12 öğrenci ise farklı sebeplerle İHL meslek derslerinde zorluk yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Zorluk yaşamadığını söyleyen katılımcılar kendilerini şöyle ifade etmişlerdir:

Ö9: “Kolay dersler. Sevenler zaten zorlanmazlar. Yani dersleri severek dinlediğimizde aklımızda kalır.”

Ö12: “Yani küçüklükten beri böyle bir ortamda olduğumuz için kolay, tekrar oluyor bize.”

İHL meslek derslerinde zorluk yaşadıklarını belirten katılımcılar ise bu zorluklarına farklı nedenler söylemişlerdir. Katılımcıların yaşadıkları zorluklara ayrı bir kategorilendirme yapılmış ve tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinde Zorluk Yaşama Nedenleri

Alt Tema	Öğrenciler	Toplam
Ezber konu çokluğu	Ö1, Ö8, Ö10, Ö15, Ö22, Ö23, Ö25	7
Türkçe yetersizliği	Ö2, Ö3, Ö20	3
Hazırbulunuşluk eksikliği	Ö6	1
Sosyal fobi	Ö13	1

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 9’da görüldüğü üzere zorluk yaşadıklarını belirten öğrencilerden 7’ si bunun sebebinin İHL meslek derslerinde konu yoğunluğunun fazla olmasının ve bunların sözel dersler olduğunu, ezberlemek gerektiği için ezberlemekte zorlandıklarını dile

getirmişlerdir. Diğer öğrencilerden 3 tanesi Türkçe yetersizliğinden dersi anlamakta ve kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını, 1 öğrenci derslerde çok fazla yeni kavramlar duyduğunu ve bunları aklında tutmakta zorlandığını, son 1 öğrenci de uygulamalı derslerde sınıf karşısına çıkmak istemediğini belirtmiştir.

Konuların yoğun olduğunu ve ezber yapmakta zorlandığını ifade eden katılımcılardan bazıları düşüncelerini şu şekilde açıklamışlardır:

Ö1: “Kelam mesela kuralları çok karmaşık. Şia, Sünni derken çok karıştırıyor. Tüm mezheplerin görüşlerini bilmemiz gerektiği için zor. Karıştırıyorum.”

Ö8: “Zorluk açısından dersek sadece 10. Sınıfta zorlanmışım. Çünkü 10. Sınıf ne sayısal ne şey (sözel, eşit ağırlık), her şey birbirine girmiş. Bide en zor şeyleri koymuş. Fıkıh o senede vardı. Zaten yoğun bir seneydi 10. Sınıf bide fıkıh konuları çok fazla. O yüzden 10. Sınıfta zorlanmışım.”

Ö22: “Ezber dersleri çok oluyor. Yani mesela biz sayısal ya da edebiyat diyelim özeti kısa bir sayfa diyelim diğer meslek dersinde üç dört defter (sayfa) çıkabilir. Ezber miktarı demek istediğim. Bunun için.”

Türkçe yetersizliğinden dolayı derslerde zorlandığını ifade eden öğrencilerin düşünceleri ise şu şekildedir:

Ö3: “Sözel derslerde Türkçe az bildiğim için zorlanıyorum. Ezber gerekiyor ve Türkçem az olunca ezber zor geliyor.”

Ö20: “Tartışmalı derslerde Türkçe yetersizliğinden kaynaklı kendimi ifade edemiyorum ve bazen anlamıyorum. Ama baştan bu daha çok oluyordu. Şimdi Türkçem geliştikçe azalıyor.”

Zorlanma sebebi olarak Türkçe yetersizliğini belirten öğrencilerin hem yine ezberde zorlandıkları hem de derste kendilerini ifade etmede zorlandıkları anlaşılmaktadır. Türkçeyi öğrenmeye devam ettikçe bu problemin azalacağı öğrenci tarafından da fark edilen bir gerçektir.

Son olarak iki öğrenci ise zorlanma sebeplerine diğerlerinden farklı yanıtlar vererek hazırbulunuşluk eksikliğine ve sosyal fobiye dikkat çekmiştir. Katılımcılar düşüncelerini şöyle ifade etmişlerdir:

Ö6: “Garip kelimeler var. Bunlar zorluyor. İlk kez duyuyorum bu kelimeleri.”

Ö13: “Ben hitabette zorlanıyorum. O da uygulama olduğu için. Çünkü sevmiyorum insanların önüne çıkmayı anlatmayı. Hoşuma gitmiyor. O yüzden hitabette zorlanıyorum.”

2.1.6. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerini Faydalı Bulma Durumları

Katılımcılara “İHL meslek dersleri sizce faydalı mı? Neden?” diye sorulmuş ve alınan cevaplar tablo 10’da kategorilendirilmiştir.

Tablo 10: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerini Faydalı Bulma Durumları

Alt Tema	Öğrenciler	Toplam
Faydalı buluyorum	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö15, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö25, Ö26	19
Faydalı bulmuyorum	Ö13, Ö16, Ö23, Ö24, Ö27	5
Derse göre değişiklik gösteriyor	Ö7, Ö14, Ö17,	3

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 10 incelendiğinde katılımcılardan 19 öğrenci İHL meslek derslerini faydalı bulduklarını söylerken 5 öğrenci faydalı bulmadıklarını belirtmiştir. Katılımcılardan 3 öğrenci ise faydalı bulup bulmama hakkındaki düşüncelerinin derse göre değişiklik gösterdiğini söylemişlerdir.

Katılımcılar İHL meslek derslerini faydalı bulma sebebi olarak dini öğretmesini, dünyada yaşarken de insan ilişkilerinde tanıştıkları yeni kişilerle sağlıklı iletişim kurabilmeleri için iyi olduğunu, kendi öğrenmelerinin yanında çevrelerine de anlatarak onları da bilgilendirme noktasında önemli olduğunu, derslerin yeni bilgiler öğretirken ayrıca eğlenceli geçerek diğer derslerin stresini de aldığı şeklinde farklı açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu konuda öğrenciler kendilerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö25: “Bence faydalı ama tamamlanması lazım. Yani tek öğrendiklerimize dayanmamız mantıklı değildir. Farklı kaynaklardan da araştırmamız gerekir.”

Ö4: “Faydalı çünkü hayat açısından dini anlamda ihtiyacım olan bilgileri veriyor bana.”

Ö10: “Kesinlikle faydalı hem eğlenceli hem de ilgi çekici olduğu için. Tartışıyoruz hocayla. Şimdi de dinler tarihi aldık geçen sınavda başka dinlerden anlatıyordu. Mesela biz üniversiteye gittiğimizde daha çok geniş bir alana gidiyoruz ve orda biraz İslam'a girmiş olmayan kişiler var ve bu dinimizi ve diğer dinleri iyi tanımazsak bizi çekebilirler. Doğru yoldan ayırabilirler falan. Yani şimdi biz bu bilgilere sahip olduğumuz için yani inşallah etkilenmeyiz bu şeylerden.”

Ö21: “Evet faydalı. Çünkü bazı aileler dini bilgiyi bilmiyorsa biz burada öğrenebiliriz ve öğrendiklerimizi ailelerimize öğretebiliriz.”

Ö8: “Mesela ben sayısalcıyım fizik, matematik dersinden çıktuktan sonra ara gibi geliyor. Matematikle kimya arasında bir kelam dersi oluyor ya da başka ders oluyor, ara oluyor. Mola vermiş gibi oluyor. Hem tabi faydası var biraz da rahatlamış oluyoruz.”

Ö19: “Evet, imanımızı güçlendiriyor ve bizi doğru yola sevk ediyor.”

Ö6: “Faydalı çünkü bilmediğimiz ama dinde var olan şeyleri öğreniyorum.”

İHL meslek derslerini faydalı bulmadığını belirten bir öğrenci buradaki bilgileri evde ailesinden de öğrenebildiğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö13: “Faydalı değil çünkü bir Müslüman olarak aileden öğreniyorum bunları benim ailem evde de konuşuyor zaten öyle namazlarımızı kılalım falan diye. Evde aldıklarımı burada da alıyorum.”

Katılımcılardan bazıları ise derslerin içeriğinden dolayı dersleri faydalı bulmadıklarını şöyle ifade etmişlerdir:

Ö16: “Bence dersler önemli ama şu anda faydalı olmuyor. Çünkü içeriğinin biraz değişmesi lazım. İçerikleri hep aynı, içerikleri değişirse mesela daha faydalı olabilir. Hocanın anlatımı da önemli bence bu konuda.”

Ö24: “Hocam bir şey katmıyor. Öğrenciye gerçekten gerekli olan şeyleri öğretmiyorlar. Tabi hocam o kadar eleştirdim ama o kitaplarda çok değerli bilgiler de var, bunu da es geçmeyelim. Asıl temel sorun öğrencide. Öğrenci gerçekten bilgi almak istese adam dese ki ‘hocam bana bunu öğret’ dese hoca neden öğretmesin ki.

Hocaların o konuda sıkıntı yapacağını düşünüyorum. Ama öğrencide o heves yok.”

Öğrenciler derslerin, kitaplarının değişmesi ile bu probleme çözüm olabileceğini söylerken aynı zaman da öğretmen ve öğrenciye de vurgu yapmaları ilgi çekicidir. Bir öğrenci öğretmenin anlatımının dersin faydalı olması noktasında önemli görürken diğer öğrenci ise öğrencinin istek ve hevesinin öğretmeni harekete geçireceğini düşünmektedir. Bu da bize göstermektedir ki sadece müfredat değil öğretmen ve öğrenci de dersin bir parçasıdır. Bu noktada İHL meslek derslerinin faydalı olup olmamasının derse göre değişiklik göstereceğini belirten katılımcılar dan biri de bu hususa değinerek düşüncesini şöyle açıklamıştır:

Ö14: “Derslere göre değişiyor bence. Fıkıh mesela önemli bir ders, yeni şeyler öğrenebiliyorum. Hitabette aynı şekilde geleceğimiz için önemli olabilir. Kur’an-ı

Kerim’de faydalı ezberlerimizi tekrar etmemizi ve unutmamamızı sağlıyor. Ama mesela tefsir faydalı değil bence, çünkü hiçbir şey öğrenmiyorum. Belki bu bizim hocamızla ilgilidir bilmiyorum, o konuda bir şey demek istemiyorum ama tefsir dersinde bir şey öğrenilmiyor. Akaid dersini hatırladım şu anda. Mesela birinci dönem başka bir hoca giriyordu ders çok verimli ve güzel geçiyordu. İkinci dönem derse giren hoca değişti şu an hiçbir şey öğrenmiyoruz. O yüzden derslerin üzerinde hocanın önemli bir etkisinin olduğunu düşünüyorum.”

Derslerin fayda durumunun derse göre değiştiğini ifade eden başka bir katılımcıdan, öğrencinin bazı meslek dersleriyle diğer derslerin yoğunluğunda rahatladığını ama bazı derslerin de zaman kaybı olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Öğrenci, kendisine bişeyler kattığını düşündüğü dersleri ön bilgisinin de olmasıyla keyifli olduğunu ama özellikle ana dili olan Arapçada vakit kaybettiği ve onun yerine Türkçe öğretilmesinin daha işe yarar olacağı yönündeki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ö17: “Derse göre değişiyor. Meslek dersleri olmasa okul çok sıkıcı gelirdi bana. Çünkü genel olarak bildiğimiz şeyler olduğu için aralarda meslek derslerinin olması beni rahatlatıyor. Ama mesela fıkıh ve hitabet güzel, olmalı ama Arapça dersinde hiçbir şey öğrenilmiyor. Zaten kimsede takmıyor Arapçayı o yüzden faydasız. Kur’an-ı Kerim’de faydalı bir ders ama 4 saat olması bence fazla, 2 saat yeterli diye düşünüyorum. Benim aklım sürekli edebiyatta matematikte. O yüzden Arapça dersine girdiğimde ‘ben şimdi neden bu dersi alıyorum’ diye kendimi sorguluyorum. Bu konuda sınıftaki Türk arkadaşlarım da aynı durumda. Onlar da diyorlar “Arapça bizim ne işimize yarayacak, üniversite sınavında da bir işimize yaramıyor” diye. Tamam bizim üniversite sınavında edebiyatta işime yaramayacak, ben zaten YÖS ya da SAT sınavına gireceğim ama en azından Türkiye’de yaşadığımız için edebiyatı öğrenmemiz gerekiyor. Bir de sınavda işime yaramayacak olsa da üniversitede işime yarar edebiyatta yani Türkçede iyi olmam.”

2.1.7. Öğrencilerin İHL Meslek Ders Saatleri Hakkındaki Görüşleri

Katılımcılara “İHL meslek derslerinin ders saatlerini yeterli buluyor musunuz? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?” diye sorulmuş ve alınan cevaplar tablo 11’de kategorilendirilmiştir.

Tablo 11: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Dersleri Ders Saatleri Hakkındaki Görüşleri

Alt Tema	Öğrenciler	Toplam
Bu haliyle ideal	Ö1, Ö2, Ö3, Ö6, Ö7, Ö9, Ö12, Ö18, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27	13
Dersine göre arttırılması veya azaltılması gerekenler var	Ö4, Ö8, Ö10, Ö11, Ö15, Ö17, Ö20, Ö21, Ö22	9
Azaltılmalı	Ö5, Ö13, Ö14, Ö16, Ö19	5

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 11 incelendiğinde 13 öğrenci İHL meslek ders saatlerinin mevcut haliyle yeterli ve ideal olduğunu, 9 öğrenci ders isimleri de belirterek bazı derslerin azaltılması bazı derslerin arttırılması ve bazı derslerinde aynı kalması gerektiğini düşündüklerini, 5 öğrenci ise ders saatlerinin azaltılması gerektiğini düşündüklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan İHL meslek derslerinin ders saatlerinin mevcut haliyle ideal olduğu görüşüne sahip olanlarının bazıları düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

Ö26: “Ben bu halinin yeterli olduğunu düşünüyorum. Yeter ki verimli geçsin.”

Ö12: “Bence bu hali yeterli. Dersler yeterli ama bence hepsinde ayrıntılı bir şekilde işlenirse her şeye değinilirse aklımızda hiçbir soru kalmazsa bence böyle daha çok güzel olur, bana verimli olur. Zaten hocalarımız sıkıcı şekilde anlatmadıkları için bıkkınlık da olmaz.”

Şu anki ders saatlerinin yeterli olduğunu düşünen katılımcıların bunu belirtirken derslerin verimli geçmesine yaptıkları vurgu dikkat çekicidir. Dersler verimli ve faydalı geçtiği takdirde mevcut ders saatlerinin yeterli olabileceği görüşü ön plana çıktığı fark edilmiştir.

Derse göre azaltılması veya arttırılması gerektiğini belirten katılımcılar düşündükleri dersleri de açıklayarak şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö17: “Kur’an Kerim 2 saat olmalı, hitabet 3 saate çıkartılmalı. Çünkü hitabette çok fazla ezber yapmamız gerekiyor, sanki yetişmeyecek gibi. Mesela şu an 4 saat Kur’an-ı Kerim dersimiz var ya baya rahat oluyoruz. Sonraki ders yaparız ederiz gibi çok boş geçtiği oluyor. Mesela 2 saat olsa mecburen yapacağız, yapmak zorunda kalacağız. Sonra az önce de söylemiştim Arapça dersi haftada 3 saat alıyoruz. Bu ders azaltılması gerekiyor. Hiç olmasa da olur ama olacaksa da 3 saat fazla bence. Çünkü hiç faydalı olmuyor bize.”

Ö8: “Dinler tarihi çok verimli ders olduğu için ders saatleri biraz artması lazım. Daha çok fazla farklı çeşitli bilgiler alabiliriz yani ders saatleri arttıkça. Birde Kur’an’da geçen senelerde tecvit alıyorduk şimdi bu sene çok fazla almıyoruz. Hoca bu sene sıkılmak istemedi sınav senesi olduğu için. Ama yani ders saatleri artarsa belki hoca verir diye düşünüyorum.”

Ö11: “Aslında Kur’an dersleri artabilir. Bazı Türk öğrencilerimiz yani Kur’an’ı yanlış tecvit edebiliyor, yanlış okuyabiliyor yani Kur’an dersleri artarsa daha fazla okuma şansı olur ve daha çok öğrenir kuran okumayı. O yüzden Kur’an dersleri artmalı.”

Ö20: “Kur’an dersi hariç yeterli bence. Kur’an dersi artırılmalı. Daha çok şey ezberlememiz gerekir. Sonuçta burası imam hatip lisesi.”

Ö21: “Akaid neden 1 ders? 1 ders olması hiç iyi değil. 9. Sınıfta temel dini bilgiler de öyle. 1 saat olan dersler 2 saate çıkmalı bence. 1 ders yeterli olmuyor. Kur’an okumayı zaten hepimiz biliyoruz. Evde de kendimiz okuyabiliriz. O yüzden Kur’an dersi azaltılmalı onun yerine akaid ve temel dini bilgiler 2 ders olmalı.”

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı gibi ders saatlerinin azaltılması veya artırılması gerektiği konusunda birçok dersten bahsetmiş olsalar da Kur’an-ı Kerim dersinin her öğrencinin gündeminde olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin diğer dersler birer yıl görülürken Kur’an-ı Kerim dersinin 4 yıl boyunca devam etmesi bu dersin öğrencilerin zihninde daha çok yer almasından kaynaklı olabileceği araştırmacı tarafından yorumlanan bir durumdur.

İHL meslek dersleri ders saatleri azaltılmalı diye düşünen katılımcılardan biri ise kendini şu şekilde ifade etmiştir:

Ö16: “Meslek dersleri azaltılmalı ama diyelim ki ders saatleri düşürüldü bu dersler yoğun geçmesi gerekiyor. Çünkü şu an birçok ders saati içeriği boş geçiyor. Şu an çok ders olması verimli olduğu anlamına gelmiyor o yüzden.”

Katılımcının ders saatlerinin azaltılması gerektiğini ifade ederken de ilk sırada ele aldığımız düşüncedeki (ders saatleri bu haliyle ideal) katılımcılar ile ortak bir noktada buluştukları görülmektedir. Bu da derslerin verimli geçmesi konusudur. Katılımcının ifadesine göre ders saatleri azaltılmalı ama azaltılan saatler de verimli geçmelidir. Önemle vurgulanan konunun bu olduğu görülmektedir.

2.1.8. İHL Meslek Derslerinin Öğrencilerin Manevi Gelişimine Etkisi

Katılımcılara “İHL meslek dersleri manevi gelişim açısından size ne ifade ediyor?” diye sorulmuş ve alınan cevaplar aşağıdaki tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12: İHL Meslek Derslerinin Suriyeli Öğrencilerin Manevi Gelişimlerine Etkileri

Alt Tema	Öğrenci	Toplam
Bilgilerimi tekrar ediyorum ve yeni bilgiler ediniyorum.	Ö4, Ö6, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö26	12
Bilgilerimin artmasıyla dini doğru yaşamamı sağlıyor.	Ö1, Ö2, Ö5, Ö8, Ö25	5
Hatalarımın farkına varmamı sağladı.	Ö3	1
Çok fazla bir etkisi yok.	Ö7, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö23, Ö24, Ö27	9

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 12 incelendiğinde katılımcılardan 12 öğrenci İHL meslek dersleri ile daha önceden var olan bilgilerini tekrar ettiklerini ve bazen de yeni bilgiler öğrendiklerini söylerken 5’inin İHL meslek dersleri ile bilgilerinin arttığını ve güçlendiğini böylece dini daha doğru yaşamalarını sağladığını ifade etmiştir. 1 öğrenci de hatalarının farkına varmasını sağladığını belirtirken 9 öğrenci ise bu derslerin çok da bir etkisinin olmadığını, burada duydukları bilgileri zaten önceden bildiklerini söylemişlerdir.

İHL meslek derslerinin manevi gelişimleri için olumlu cümleler kuran katılımcıların yanıtlarından meslek dersleri ile önceki öğrenmelerini desteklediklerini ayrıca üzerine yeni şeyler ekleyerek bilgilerini zenginleştirdikleri anlaşılmıştır. Bu düşüncedeki öğrencilerden birkaçının ifadeleri şu şekildedir:

Ö10: “Bence bilgilerimize bilgi ekliyor, bildiğimiz şeyleri destekliyor. Önceden bildiğimiz şeyler ve şimdi öğrendiklerimiz ile birleşince daha güçleniyor. Yani bilgi dairemizi genişletiyor. Biz bu konuyu biliyorduk ama ayrıntılı olarak bilmiyorduk, şimdi öğreniyoruz falan. Herkes değil tabi.”

Ö22: “Yani çocukluğumdan dinle ilgili bilgi sahibi olduğum için aktarma bişey olmadı sanırım. Yani tek fark ettiğim sene bu sene. Şimdi 11. bazı bilgileri bilmiyordum. Şimdi mesela şeyde tefsirde baya bir şey öğrendim.”

Bilgilerinin artmasıyla dini daha doğru yaşamaya yöneltmesi noktasında meslek derslerinin önemli olduğunu düşünen katılımcılardan biri derslerde verilen bilgilere ve dersi anlatan hocalara güvenlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ö1: “Bilgilerimi arttırıyor. Daha da önemlisi doğru kaynaktan öğretiyor. Çünkü hocam biz araştırıyoruz sonra araştırdığımız doğru mu yanlış mı bilmediğimiz için ama okuldaki kitaptan eminiz. Öğretmenlerimizden öğrendiğimiz şeylere eminim, doğru olduğu için düşüncem bu yönde.”

Başka bir katılımcı da dini konularda aklına takılan bilgileri aile üyeleriyle konuşamadığı zamanlarda okulda öğretmenine sorarak doğrusunu öğrenebileceğini söylemiştir. Bu da öğretmen öğrenci ilişkisindeki samimiyetin ve bilgi paylaşımının öğrencinin derslerle ilgili düşüncelerine olumlu yansımalarının bir göstergesidir. Öğrenci bu konudaki düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

Ö8: “Bize bilgi katıyor, daha fazlasıyla ayrıntılı bir şekilde daha çok şeyleri anlatıyor. Mesela tefsir ile ilgili falan daha çok bilgi ediniyoruz gerçekten. Çünkü bazen ailemiz ile bu konuları çok fazlası ile konuşamayabiliriz. Çünkü onların da işleri var. Buraya gelip aklımıza takılan herhangi bir soruyu hocalarımıza sorabiliriz. Hocalar ile paylaşabiliriz. O yüzden bize dini açıdan çok şey katmış oluyorlar din dersleri bize çok şey katmış olacak. Hem sorudan hem de hocanın anlatımından yani birçok şey. Mesela fıkıhta herkes namaz nasıl kılınır falan bilmiyor ve okuldan öğreniyorlar, yani bazıları. Hem de şey mesela ortaokulu normal okumuş yani imam hatip değil, buraya geldiğinde yani imam hatibe geldiklerinde mesela kuran okumayı bilmiyorlardı, burada öğrendiler. Tecvitleri öğrendiler. Yani birçok şey kazandılar bence öyle söyleyeyim.”

Meslek derslerinin kendisi için önemli olduğunu ifade eden bir diğer katılımcı ise doğru yaşamak için dini bilgisini arttırmaktan bahsetmiş, bununla birlikte derslerde bazı konulara değinilmemesi hususuna da eleştiri getirmiştir. Öğrencinin düşüncesi şu şekildedir:

Ö25: “Benim için çok önemli. Boş vaktim olduğunda hemen dinle ilgili bir şey öğrenmeye çalışıyorum, kitap okuyorum. Ne kadar öğrenirsem o kadar doğru yaşarım. Ama okuldaki derslerde eksiklikler var bence. Bunun bilinçli olduğunu düşünüyorum. Bazı konuların işlenmesinden, konuşulmasından yani çekiniyorlar. İnsanlar dinden soğumasın diye, yanlış anlamasınlar diye. Cemel Vakası’nı anlatmıyorlar mesela. Ama daha kötü aslında, burada doğru bir şekilde öğrenmeyip

kötü düşünceli kişilerden duyunca daha kötü oluyor. Mezhep çatışmasından uzak durmaya çalışıyorlar.”

İHL meslek derslerinin manevi gelişimlerine etkisinin olmadığını belirten katılımcılar ise bunun sebebini bazen dersin içeriğinde bazen dersin öğretmeninde bazen de öğrencilerin kendisinden kaynaklandığını belirten farklı sebeplerle açıklamışlardır. Bu görüşteki öğrencilerin ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

Ö27: “İnsanın dinini öğrenmesi çok gerekli bir şey. İnsan dinini öğrenmezse hayatında bir şey yapamaz ki. Öğrenmesi gereken bir şey. Ama hocam burada anlatılan müfredat yanlış anlamayın bizim Suriye’de çok ağır veriliyor. Orada iki okula gidiyordum. Biri normal okul biri şeriat okulu yani medrese gibi. Benim burada öğrendiklerim orada öğrendiğim bilgilerin yanında %25’i civarında kalıyor. Hocam bir de buradaki ders anlatımı öğrencilere anlatılırken din derslerinde çok fazla önem verilmiyor. Ya öğrencilerin bakışından ya da hocaların bakışından. Nasıl diyeyim hocam ben meslek hocasıyım gidip ders anlatayım çok dinleyen yok. Ben gideyim sadece öyle iki tane bilgi vereyim o kadar, sınavda soracaklarımı da zaten çocuklara söylerim bitti, o kadar yani. Öğretim şekli bu. Bu hocaların yanlışıyla ilgili değil bence. Hoca bir öğrenciye baksa o öğrenci bu bilgiyi çok istemediğini veya önemsemediğini görünce öğretmen de bu bilgiyi anlatmak istemiyor.”

Ö7: “Öğrendiğim şeyler var ama bunları evde kendim de öğrenebilirdim. Ailemden görüyorum zaten buradaki çoğu şeyi.”

Ö17: “Hiçbir şey, sadece vaktimi boşa harcıyor.”

Ö14: “İHL meslek dersleri benim için kitap okuma saati. Bu dersleri kitap okuma saati olarak kullanıyorum.”

Katılımcılardan alınan cevaplardan derslerin öğrencilerin manevi gelişimlerine etki etmeme sebeplerinin bazı öğretmenlerin sınav odaklı düşünceleri ve dersin çıktısını not olarak değerlendirmeleri olabileceği gibi öğrencinin bilgiyi talep etmemesi ve isteksiz olması da göze çarpan nedenlerdendir.

2.1.9. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinden Beklentileri

Katılımcılara “İHL meslek derslerindeki din eğitiminden bir beklentiniz var mı? Örnek vererek açıklayınız?” diye sorulmuş ve alınan cevaplar tablo 13’te kategorilendirilmiştir.

Tablo 13: Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinden Beklentileri

Alt Tema	Öğrenciler	Toplam
Daha detaylı bir eğitim	Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö15, Ö16, Ö26, Ö27	10
Belirli bir donanıma sahip olmak	Ö4, Ö23, Ö19, Ö20	4
Sadece İslami konuların anlatılması	Ö24	1
Açıklık	Ö25	1
Şimdiki halinden memnunum	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6,	5
Bir beklentim yok	Ö13, Ö14, Ö17, Ö18, Ö21, Ö22	6

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 13 incelendiğinde 10 öğrenci İHL meslek derslerinden daha detaylı bilgilerin olduğu bir eğitim beklediklerini, 4’ü aldıkları İHL meslek dersleri sonucunda belirli bir dini donanıma sahip olmayı istediklerini belirtmişlerdir. 1 öğrenci sadece İslami konuların detaylı anlatılmasını İslam dışı konuların anlatılmasının gereksiz olduğunu düşündüğünü söylerken başka 1 öğrenci de konuların anlatılırken açık ve net anlatılmasını beklediğini, dinde nasılsa o şekilde anlatılmasını, bazı konuların yumuşatılmamasını beklediğini söylemiştir. 5 öğrenci şu an ki halinden memnun olduklarını ve aynı şekilde devam etmesini istediklerini belirtmişken 6 öğrenci ise hiçbir beklentilerinin olmadığını hatta İHL meslek dersleri olmasa bile onlar için bir şey ifade etmeyeceği belirtmişlerdir.

Katılımcılar İHL meslek derslerinin daha detaylı bir şekilde verilmesini istediklerini söylerken özellikle fıkıh, tefsir ve Kur’an-ı Kerim dersleri üzerinde durmaları dikkat çekicidir. Çünkü en sevdikleri ders sorusunda Kur’an ve tefsirin, en zorlandıkları ders sorusunda da fıkıhın en çok seçilen dersler olduğu unutulmamalıdır. Ama dikkat edilmesi gereken bir başka husus da fıkıh dersi zorlandıkları bir ders olmasına rağmen hiçbir öğrencinin bu ders için azaltılmalı ya da olmamalı şeklinde bir yorumuna rastlanmamıştır. Öğrenciler özellikle bu dersler genelinde İHL meslek derslerindeki din eğitiminden beklentilerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

Ö7: “Daha detaylı bir eğitim olabilirdi. Özellikle fıkhi konularda. Fıkıh önemli çünkü. Daha detaylı bilmemiz gerekiyor. Diğer mezhepler de anlatılmalı. Bir de bazı konular yumuşatılmamalı bence. Mesela müzik, aslında haram ama fıkıhta bahsedilmiyor.”

Ö8: “Fıkıh alanında daha çok geniş bir bilgi sahibi olabiliriz. Yani biraz daha şeyler ekleyebiliriz. Çünkü fıkıh hayatımızda önemli bir şey. Bazen fıkıhtan bilmediğimiz için günah demeyelim de yanlış şeyler yapıyoruz veya yapmamız gerekenleri tam olarak yapamıyoruz.”

Derslerin teoride kalmaması daha çok uygulama yapılarak öğrenmelerin pekiştirilmesi de öğrencilerin beklentilerinden biri olmuştur. Bir katılımcı bu konuda şöyle demiştir:

Ö11: “Şey aslında kuran dersini anlamında Türk öğrenciler okuyunca okuyabiliyor ama anlamıyor, anlamadığı için mesela cümleler tercüme edilebilir. Tefsirde yani birkaç tane küçük sureleri yaptık (tefsir ettik). Daha çok mesela neyi anlatılar şeyi anlatılar müteşabih ayet ne demek gibi. Kur’an tefsiri değildi, daha çok bilgiye dayalıydı o. Yani Kur’an dersinde tefsir anlatılması gerekiyor yani anlatabildim mi?”

Başka bir katılımcı da aynı konuda düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

Ö9: “Bence anlatım ve uygulama ikisi bir arada olmalı. Hani az önce dedik ya tefsir dersinde uygulamalı bir şekilde yapmadık sadece tefsir hakkında bilgiler aldık gibi. Bence bu açıdan bazen çok sıkıntı oluyor bilgiler tekrara düşüyor ama uygulama olmuyor. Uygulamada sadece hitabette bir kere yapmıştık o kadar, başka yapmamıştık. Tefsirde mesela ayet tefsiri yapmalıyız. Kur’an’da daha çok tecvit hakkında bilgi alınmalı. Yani birçok şey var bence uygulamalı olarak yapılabilecek onlar yapılmalı.”

Derslerde bazı olayların olduğu gibi anlatılmasını istediğini belirten bir katılımcı da şunları söylemiştir:

Ö25: “Biraz açıklık hocam. Yani açıklık derken bazı konularda anlatmaktan kaçınmamaları, çekinmemeleri lazım. Ne yaşandıysa o şekilde anlatılmalı diye düşünüyorum.”

Mevcut haliyle durumdan memnun olduklarını söyleyen katılımcılardan meslek dersleriyle eksiklerini tamamladıklarını, öğrenmeleri gerekenleri öğrendiklerini şöyle ifade etmişlerdir:

Ö2: “Eksiklerimizi tamamladı, unuttuklarımızı hatırlattı. Başka da farklı bir beklentim yok. Dinimizi öğrenmek için bu okuldaydık dinimizi de öğreniyoruz zaten.”

Ö3: “Biraz rahatlar. Daha muhafazakâr beklerdim okul ortamını. Dersler hakkında bir bilğim, beklentim yoktu zaten buraya gelmeden önce de. O yüzden böyle iyi.”

Öğrencinin verdiği yanıtta imam hatip lisesine gelmeden önce bu okullar hakkında bilgi sahibi olmanın veya olmamanın da öğrencilerin beklentilerini etkilediği anlaşılmaktadır. İHL meslek derslerindeki din eğitiminden bir beklentisi olmayan öğrencilerde bu liselere kendi istekleriyle gelmemiş olmalarının, bazı derslerde zaman kaybettiklerini düşüncelerinin, amaçlarının sadece lise mezunu olup diploma almak olmasının ya da bazı bilgilere küçük yaşta sahip olmasından dolayı derslerde anlatılanların basit gelmesinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. İmam hatip lisesine kendi isteğiyle gelmemiş olan bir öğrenci meslek derslerinden beklentisinin olmadığını şu şekilde açıklamıştır:

Ö14: “Hocam imam hatip lisesine isteksiz olarak geldiğim için çok bir beklentim de yok. Derslere girmek istemediğim bile oluyor. Mesela İngilizce iki ders görüyoruz bence dört ders görsek bizim için daha faydalı olur. Gelecekte daha çok işimize yarayacak. Din dersindeki konular üniversitede benim işime yaramayacak. Çünkü dini konuları ailemizde anlatıyor. Zaten evde de aynı şeyleri dinlediğimiz ya da gördüğümüz için okulda da görmek etkisini azaltıyor. Mesela Arapça alacağımıza İngilizce almamız bizim için daha faydalı.”

Meslek derslerindeki bilgileri gereksiz bulan veya bu dersleri zaman kaybı olarak gören öğrencilerden bazıları da düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

Ö17: “10. Sınıfta nasıl abdest alınır diye öğreniyorduk ben şaşırdım. İnsan 10. sınıfta nasıl abdest alacağını öğrenir mi? Ben dört yaşındayken babam bunu bana öğretmişti. O yüzden bize gereksiz geliyor. Diğerlerine nasıl geliyor bilmiyorum. Belki çevresinden ailesinden ya da daha önce öğrenmemiş birisi için güzel faydalı geliyor olabilir.”

Ö18: “Bir beklentim yok. Benim için zaman kaybı. Zaten dışarıda da öğreniyorum burada duyduklarımı. Ben diploma için geliyorum.”

Ö21: “Benim bir beklentim yok ama bazı kişiler imamlık, hafızlık gibi beklentiler olabilir. Ben sadece öğrendiğimi öğretmek aktarmak isterim o kadar. Günümüzde aktarma çok olmuyor. O yüzden ben onu yapmayı istiyorum.”

Ö22: “Hocam bence şu beklenti lisede olmuyor, ortaokulda gerçekleşir, değişim için. Hocam lisede değişim zor. Orta okulda çocuk olduğun için o zaman değişir. Tanıdığım insanlar ortaokulda hafızdı liseye geldi değişti. Ne bileyim benim düşüncem biraz hasta. O yüzden benim bir beklentim yok.”

Tüm bu düşüncelerin neticesinde anlaşılmaktadır ki öğrenciler kendi istek ve tercihleriyle bu liselere geldiklerinde öğrenmeye hevesli olacakları gibi kendi isteği ile gelen veya geldikten sonra bu liseleri benimseyen öğrencilerin de öğrenmelerini arttırmak adına öğretmenlerin de aynı özveri ile derslerini işlemeleri önemli bir etkidir. Derslerde bilgilerin sadece sınav odaklı olmadan daha fazla uygulama yapılarak verilmesi öğrencinin ilgi ve motivasyonunu arttıracak da görüşmelerde elde edilen bulgulardandır. Ayrıca öğrencilerin bu okullara ilk geldiklerin yapılacak olan oryantasyon çalışmalarının da öğrencilerin olumlu düşüncelere sahip olmaları açısından önem arz etmektedir.

2.2. Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri

2.2.1. Öğrencilerin İHL Tercih Etme Sebebi

Öğretmenlere “Suriyeli öğrencilerin İHL tercih etme sebepleri hakkındaki görüşleri” sorulmuş alınan cevaplar tablolaştırılarak tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14: Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Tercih Etme Sebepleri

Alt Tema	Öğretmenler	Toplam
Dini derslerin olması	H4, H5	2
Arapçadan dolayı dil rahatlığı	H1, H5	2
Kendi düşüncelerine yakın olması	H3,	1
Erkek kız ayrı olması	H6	1
Milliyet bağlamında kendilerini rahat hissetmeleri	H1	1
Ders çeşitliliği	H2	1
Arkadaş çevrelerinin bu okullarda olması	H4	1

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 14 incelendiğinde öğretmenler, öğrencilerin İHL tercih etme sebepleri hakkında farklı görüşler sunmuşlardır. Katılımcıların sundukları bu görüşlerin başında imam hatip liselerinde dini içerikli derslerin olması (2) gelmektedir. Arapçadan dolayı dil rahatlığının olması (2), kendi düşüncelerine yakın olması (1), okulların genellikle erkek-kız ayrı olması (1), milliyet bağlamında kendilerini bu okullarda rahat hissetmeleri (1), derslerin dini ve kültürel olarak çeşitlenmesi (1), arkadaş çevrelerinin bu okullarda yoğunlukta olması (1) tercih sebepleri olarak belirtilmiştir.

Katılımcılardan bazıları, bu okulların öğretim programında hem dini içerikli derslerin yer alması hem de bu derslerin Arapça kökenli olması nedeniyle anadili Arapça olan öğrencilerin bu okullara yakınlık hissetmeleri ve bu okulları tercih etmeleriyle ilgili şu ifadeleri kullanmışlardır:

H4: “Dini eğitim verdiği için kendilerine daha yakın hissediyorlar bu okullara. Bir de bizim okulun özelinde daha çok Suriyeli öğrenci burada olduğu için tercih ediyorlar kendilerini yabancı hissetmemek adına.”

H5: “İmam hatip seçmelerindeki en büyük etken tabii ki Kur’an-ı Kerim ve Arapça dersleri olması. Okulumuza nakil olup da imam hatip olmayan okullara geçenlerde oldu. Gittikleri gibi geri geldiler. Hem gittikleri okullarda Suriyeli öğrenci bulunmamasından hem de derslerin ağır gelmesinden dolayı yapamadılar nakille geri geldiler okulumuza. Dediğim gibi Arapça ve Kur’an-ı Kerim onlar için büyük bir avantaj bizim okullarımızda.”

İmam hatip liselerinde Suriyeli öğrenciler için hem dil rahatlığının hem de ümmet bilinciyle kabulün daha fazla olduğunu belirten katılımcı düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

H1: “Dil rahatlığından dolayı meslek derslerini daha rahat algılıyorlar, yapıyorlar. En azından o derslerde yüksek not alıyorlar. Bir de diğer okullara göre imam hatiplerde ümmet bilinci daha fazla olduğu için, milliyetleri bağlamında bu okullarda kabul gördükleri için bu okulları tercih ettiklerini düşünüyorum.”

İmam hatip kültürünü kendi kültürlerine yakın buldukları için bu okulları tercih ettiklerini düşünen katılımcı, sadece öğrencilerin değil ailelerin de çocuklarını göndermek için bu okulları tercih ettiklerine şu sözleriyle dikkat çekiyor:

H3: “Öğrencilerin imam hatip tercih etme sebebi ben şu anda ortam kaynaklı yani aileler bu okulları tercih ediyor. Kendi düşüncelerine, hayat tarzlarına daha yakın olduklarını düşündükleri için öğrenciler buraya geliyor diye düşünüyorum. Kıyaslamak için diğer okullarda ne kadar öğrenci olduğunu bilmiyorum ama imam hatiplerde çok olduğunu düşünüyorum.”

İmam hatip liselerinin öğrencilerine bu okullarda verilen dini eğitimle birlikte diğer okullarda da verilen akademik eğitimi almalarına olanak sağladığı bilinmektedir. Bir katılımcı bu hususa vurgu yaparak öğrencilerin tercihi hakkındaki düşüncesinde şunları söylemiştir:

H2: “Hem din derslerini hem de diğer kültür derslerini burda birlikte görebildikleri için burayı tercih ediyorlar. Böylece hem dini bilgilerini arttırıyorlar hem de üniversiteye yönelik dersleri görebiliyorlar.”

Öğrencilerinin utangaçlığından bahseden bir katılımcımız ise tercihte okullarda kız-erkek olarak ayrılımlarının etkili olduğundan şu şekilde bahsetmiştir:

H6: “Genelde dine bağlı muhafazakâr öğrenciler oldukları için ve diğer liseler karma ya kız öğrencilerden utandıkları için İHL tercih ediyorlar genelde. Kız öğrencilerden baya utanıyorlar benimkiler. Konuşmayı beceremiyorlar bile.”

Öğretmenlerin görüşlerinden öğrencilerin okul olarak İHL tercih etmelerinde özellikle okul kültürü ve dini dersler sayesinde kendilerini yakın hissetmeleri, aynı ırka sahip olmalarından kaynaklanan arkadaş ortamının benzer olmasıyla rahat olabilmeleri ve hem dini hem de akademik eğitimlerin öğrencilerin geniş bir perspektiften bakabilmelerine katkı sağlamasının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.2. Öğrencilerin İHL’de En Sevdikleri Meslek Dersleri

Katılımcılara “Size göre Suriyeli öğrencilerin İHL’de en sevdiği meslek dersi hangisidir?” diye sorulmuştur. Katılımcılardan alınan cevaplar tablo 15’te kategorilendirilmiştir.

Tablo 15: Öğretmenlere göre Suriyeli Öğrencilerin En Sevdiği İHL Meslek Dersleri

Dersler	Öğretmenler	Toplam
Kur’an-ı Kerim	H2, H5, H6	3
Arapça	H3, H5	2
Dinler Tarihi	H1	1
Siyer	H1	1
Hadis	H1	1
Fıkıh	H4	1
Tefsir	H4	1

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 15 incelendiğinde katılımcılardan soruya 3 Kur’an-ı Kerim, 2 Arapça, 1 dinler tarihi, 1 siyer, 1 hadis, 1 fıkıh ve 1 de tefsir cevabı geldiği görülmektedir.

Katılımcılar tarafından en fazla seçilen Kur'an-ı Kerim dersinin öğrenciler tarafından da seçilip en sevdikleri dersler sorusunda ilk sırada yer alan yanıt olması öğretmen ve öğrencilerin bu konuda aynı düşündüklerini göstermektedir.

Öğrencilerin Kur'an-ı Kerim okumayı bilmeleri ve ezber yapmada zorlanmamaları öğretmenlerin bu dersi ilk sırada seçmesini sağlamıştır. Bu konuda görüşler şu şekildedir:

H2: “Kur'an-ı Kerim. Ezberler onlar için sıkıntı olmadığından yüksek not alıyorlar.”

H6: “Kur'an-ı Kerim'dir. Çünkü en başarılı oldukları Kur'an-ı Kerim genelde. Diğer derslerde yine sınav olduğu için Türkçeyi anlamada zorlanırlarsa başarılı olamayabiliyorlar. Daha çok Kur'an-ı Kerim ve Arapça diyelim. Ama Arapçada da Türkçeye çeviri kısmında sıkıntı oluyor. Yoksa Arapçayı anlıyorlar tabi. Bir de biz soru kalıplarını da Türkçe yazdığımız için soru kalıplarını falan anlamıyorlar. O yüzden Arapça da değil de en başarılı oldukları Kur'an-ı Kerim.”

Öğrencilerin en sevdikleri dersin Arapça olduğunu düşünen öğretmenler bunu öğrencilerin kendi dilleri olduğu için rahat yapabilmelerine ve derse katılımlarına bakarak seçtiklerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

H3: “Mesleki Arapça. Ben zaten çoğunlukla Arapça derslerine giriyorum kendi dilleri olduğu için zorlanmıyorlar ve derse katılım iyi oluyor.”

H5: “En sevdikleri ders Arapça oluyor rahatlıkla yaptıkları için. Kur'an-ı Kerim ikinci sırada olabilir. Diğer derslere baktığımızda da matematikte rahat ediyorlar. Çünkü sayısal yetenekleri var. YÖS'te de matematikten soruyorlar. Bir de şunu söylüyorlar hep ‘bizim Suriye’de gördüğümüz matematik çok çok ağırdı, buradaki bize kolay geliyor’ diyorlar.”

Diğer dersleri söyleyerek içeriği çeşitlendiren katılımcıların da öğrencilerin derste ki ilgilerinden yola çıkarak seçim yaptıklarını şu ifadelerinden anlayabiliriz:

H1: “Dinler tarihi. Bir de siyer ve hadisi de seviyor olabilirler. Çünkü peygamberler tarihi anlattığımda daha ilgili dinliyorlar.”

H4: “Bu beş yılda farklı derslere girdim. Genelde tefsir dersini daha çok seviyorlar birde fıkıh dersini diğerlerinden daha fazla seviyorlar. Kelam dersine falan giriyorum kelam derslerine pek ilgili değilim gibi ama tefsir ve fıkıh dersine daha ilgililer.”

Burada yıllar içerisinde farklı derslere girmiş olsalar da her öğretmenin bütün meslek derslerine girip öğrencileri gözlemlene şansının olmadığı unutulmamalıdır. Öğretmenler tecrübe ettikleri dersler kapsamında düşüncelerini belirtmişlerdir.

2.2.3.Öğrencilerin İHL’de En Zorlandıkları Meslek Dersleri

Katılımcılara “Size göre Suriyeli öğrencilerin en zorlandığı İHL meslek dersi hangisidir?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar tablo 16’da kategorilendirilmiştir.

Tablo 16: Öğretmenlerin Göre Suriyeli Öğrencilerin En Zorlandıkları İHL Meslek Dersleri

Dersler	Öğretmenler	Toplam
İslam Kültür ve Medeniyeti	H2, H3, H5	3
Kelam	H2, H4	2
Fıkıh	H1	1
Dinler Tarihi	H3	1
Türkçe ağırlıklı dersler	H6	1

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 16 incelendiğinde İslam kültür ve medeniyeti dersi 3, kelam dersi 2, fıkıh dersi 1 ve dinler tarihi dersi 1 öğretmen tarafından belirtilmiştir. 1 öğretmen ise özel bir ders ismi belirtmeden Türkçe içerikli derslere genelleme yapmıştır.

Katılımcıların yarısı öğrencilerin İslam kültür ve medeniyeti dersinde zorlandıklarını, buna dersin Türkçe yapısının, Türkçe yazma ve yorum yapma gerekliliğinin neden olduğunu düşünmektedirler. Katılımcılar bu konuda şunları söylemişlerdir:

H2: “Kelam ve İslam kültür. Hem yorum yapmalı, Türkçe yazmalı dersler hem de ilgilerini çekmiyor.”

H3: “Bence yani dinler tarihi olabilir, İslam kültür ve medeniyeti olabilir. Yani Türkçe ağırlıklı yazmaları gereken dersler. Çünkü yıllar geçmesine rağmen hala Türkçe cümle kurmakta, düşüncelerini ifade etmekte zorlanıyorlar.”

Başka bir katılımcı öğrencilerin İslam kültür ve medeniyeti dersinde zorlanmalarında derse giren öğretmenin etkili olduğu düşüncesini şöyle açıklamıştır:

H5: “Bizim Suriyeli öğrencilerin en çok zorlandığı ders edebiyattan kalıyorlar. Meslek derslerinde özellikle şu dersten zorlandıkları ne var ki dur bakayım İslam kültür ve medeniyeti olabilir. O da hoca kaynaklı. Genel olarak diğer dersleri okuyup anlıyorlar, geçerli not alabiliyorlar ama İslam kültür medeniyetine giren arkadaş biraz zor soruyor, zorluyor öğrencileri. Ondandır olabilir.”

Öğrencilerin kelimeler dersinde zorlandıklarını söyleyen bir katılımcı bunun sebebini hem dersin içeriğine hem de öğrencilerin yorum yapmada zorlanmalarına bağlayarak şöyle demiştir:

H4: “En zorlandıkları kelimeler dersi olabilir, kelimeler dersinde zorlanıyorlar. Hem bilgiler açısından kelimeler onlara zor geliyor hem de bunları Türkçe yazmak açısından. Çünkü konuşmada ve anlamada Türkçe bilseler de yazma, yorum yapma konusunda zorlanıyorlar.”

Zamanla öğrencilerin dil problemi ortadan kalkmaya başlasa da kavramların çok olmasından dolayı fıkıh dersinde zorlandıklarını düşünen katılımcı sözlerine Arapça dersini de eklemiş fakat öğrencilerin onda zorlanmadıklarını, aksine kolay geldiği için sıkıldıklarını ifade ederek şunları söylemiştir:

H1: “Fıkıh olabilir. Onlara fıkıh izah etmek daha zordu. Dil problemi vardı eskiden bu yüzden bazı konuları anlatmak zor oluyordu. Ama artık dil problemi eskisi gibi yok. Yine de kavramlarda zorlanıyorlar.

İkinci olarak Arapça. Zor olarak değil gerçi bu, Arapça da sıkılıyorlar. Özellikle 9.sınıf onlar için çok basit olduğu için çok sıkılıyorlar. Türk öğrencilere anlatırken onlar sıkılıyor tabi, seviyelerinin çok altında kaldığı için.”

Farklı ders isimleri söyleseler de öğretmenlerin ortak noktada buluştukları ana fikir Suriyeli öğrencilerin Türkçe konuşmayı öğrenmiş olsalar da Türkçe yazma ve özellikle yorum yapma konusunda zorlanmaları olmuştur. Bu yüzden Arapça menşeli dersleri anlayıp daha rahat başarı elde ederken Türkçe yorum gerektiren derslerde zorlanmaktadırlar. Tüm bu sonucu destekler nitelikte olan katılımcımızın görüşü de şu şekildedir:

H6: “Ay onu bilemiycem gibi. Ben hadis dersine giriyorum. Hadis dersinde de çok zorlanmıyorlar, hani hadis ezberi alıyoruz ya oradan kurtarıyorlar. Ama diğer Türkçe olanlarda zorlanıyorlar yani. Gene çalışkan olanı yapıyor ama genel anlamda düşündüğümüzde Türkçe olan dersler. Meslek dersi olsa bile Türkçe olmaları onları zorluyor.”

2.2.4. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerine Bakışları

Katılımcılara “Suriyeli Öğrencilerin İHL meslek derslerine bakışları nasıl?” sorusu sorulmuş alınan cevaplar içeriğine göre olumlu-olumsuz şeklinde ayrılarak tablo 17’de kategorilendirilmiştir.

Tablo 17: Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerine Bakışları

Alt Tema	Görüşler	Öğretmenler	Toplam
Olumlu	Meslek derslerini benimsiyorlar.	H3	1
	Daha kolay anladıkları için seviyorlar.	H5	1
Olumlu-olumsuz	Genel olarak seviyorlar ama bazı derslerde sıkılıyorlar, gereksiz görüyorlar.	H1, H2	2
Olumsuz	İlgisizler ve Türk öğrencilerden olumsuz yönde etkileniyorlar	H4, H6	2

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 17 incelendiğinde öğrencilerin meslek derslerini benimsediklerini (1), bu dersleri daha kolay anladıkları için sevdiklerini (1), dersleri sevmekle birlikte bazen de sıkıldıklarını ve gereksiz gördüklerini (2), bu derslere karşı ilgisiz olduklarını ve Türk öğrencilerden olumsuz yönde etkilendiklerini belirten (2) katılımcı olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcılardan bazıları öğrencilerin dillerinden dolayı Kur'an-ı Kerim'e daha ilgili olduklarını, ailelerinden aldıkları dini eğitimin bu okullarda onlara kolaylık sağladığını, Arapça kökenli olan fıkıh, siyer, hadis gibi derslere de aşina oldukları için meslek derslerini sevdiklerini şu cümlelerle açıklamışlardır:

H3: “Yani meslek dersleri benimsiyorlar, sahipleniyorlar. Kısmen kısa süre Suriye’de bulundum. Dine yaklaşımlarından dolayı, Kur'an'ı Kerim ile daha yakın irtibatları olması nedeniyle dillerinden dolayı, dini hassasiyetleri de daha yüksek çoğunlukla ondan dolayı. Bide aşınalar yani, hadisi şerif biliyorlar, ayet biliyorlar bu sebeplerden meslek derslerini benimsediklerini düşünüyorum.”

H5: “Suriyeli öğrencilerin meslek derslerine bakışı genel olarak meslek derslerini seviyorlar. Çünkü bu derslerin birçoğunu özellikle siyeri fıkıhı daha önce ailelerinden de eğitim almışlar, aynı zamanda içinde Arapça kelimeler de geçtiğinden anlatırken daha kolay idrak edebiliyorlar.”

Öğrencilerin meslek dersleri hakkındaki düşünceleri derse göre değişiklik göstermektedir. Bazı dersleri sevmekle birlikte bir kısmını da gereksiz görüp derse girmek istemediklerini dile getiren katılımcılar bu konuda şunları söylemişlerdir:

H1: “Dersle ilgili öğrenciler seviyorlar ama bazı derslerde sıkılıyorlar. Mesela kelim. Biz bunu neden görüyoruz diyorlar. Suriyeli öğrencilerde şöyle bir algı var sanırım İslami bakış açısını önemsiyorlar ama geniş pencereden bakmamız gereken derslerde sıkılıyorlar. Yani daha Temel İslami İlimler ile ilgili derslere ilgileri fazla oluyor.”

H2: “Pozitif bir bakış açısına sahip olduklarını düşünüyorum. Sadece bazı derslerde dinler tarihi, kelim gibi “ne gerek vardı hocam” dediklerini duyduğum oluyor.”

Meslek derslerinin üniversite sınavında çıkmayacak olmasından dolayı öğrencilerin ilgisiz olduğunu söyleyen katılımcılar ise Türk öğrencilerle karşılaştırdıklarında ilgi noktasında Suriyeli öğrencilerin daha iyi olduğunu ama öğrencilerin birbirlerinden de etkilendiklerini vurgulayarak düşüncelerini şöyle ifade etmişlerdir:

H4: “Yani genelde onlarda bu yabancıların girdiği sınavda YÖS’te çıkmayacak diye matematik gibi derslere göre daha ilgisizler ama Türk öğrencilerden daha ilgili olduklarını söyleyebilirim.”

H6: “Benim okulun seviyesi düşük olduğu için Türk öğrenciler meslek derslerinin ağırlığından ve üniversitede çıkmayacak olmasından şikayetçiler. Araplar aslında böyle düşünmüyorlar ama Türklerden etkilendikleri için onlar da çok önemsemiyorlar. Eğer ki Türkler önemsemiş olsalar bence onlar da böyle düşünmeyecek. Meslek derslerini Araplar biraz daha önemsiyorlar bence ama Türkler önemsemediği için onlar da etkileniyor. Yani önemli değil biz bunları niye işliyoruz kafasındalar imam hatibe gelmiş olmalarına rağmen.”

2.2.5. Öğrencilerin Öğretmenlerini Zorladıkları Hususlar

Katılımcılara “Suriyeli öğrencilerin derste sizi din eğitimi bağlamında zorladıkları noktalar var mı? Varsa bunlar neler?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan alınan cevaplar alt tema halinde tablo 18’de kategorilendirilmiştir.

Tablo 18: Öğretmenlerin Suriyeli Öğrencilerin Din Eğitiminde Zorlandıkları Hususlar

Alt Tema	Öğretmenler	Toplam
Fıkhi konularda mezhep farkından dolayı izah zorluğu	H1, H2, H3, H4	4
Herhangi bir zorlama yok	H5, H3	2
Bazı konularda öğretmenden daha fazla bilgiye sahip olmaları	H1	1

Kur'an-ı Kerim okuyuşlarında	H2	1
Tavırlarının rahat olması	H3	1
Kendi aralarında Arapça konuşmaları	H6	1

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 18 incelendiğinde öğretmenleri en çok zorlayan konunun fıkhi meseleler olduğu anlaşılmaktadır. 4 katılımcı mezhep farklılıklarından kaynaklı fıkhi konularda zorlanırken, 1 katılımcı bazı konularda kendisinden daha çok bilgiye sahip olmalarının onu derste zorladığını söylemiştir. Başka bir katılımcı Kur'an-ı Kerim okuyuşlarında zorlanırken 1 katılımcı da ders esnasında kendi aralarında Arapça konuşmalarının onu zorladığını ifade etmiştir. 2 katılımcı ise Suriyeli öğrencilerin din eğitiminde herhangi bir zorlanma yaşamadıklarını belirtmiştir.

Katılımcılardan fıkhi konularda zorlandığını belirten bir öğretmen bunun sebebinin mezhep farklılıkları olduğunu düşünmektedir. Konuyu açıkladığında öğrencilerinin hemen ikna olmadıklarını, ailelerine de sorma gereksinimi duyduklarını şu cümlelerle ifade etmiştir:

H4: “Mesela fıkıh derslerinde veya temel dini bilgiler derslerinde mezhep farklılıkları olduğu için benim anlattığım şeylere karşı çıkıyorlar. Yani hocam böyle değil falan bizde bu şekilde olmuyor gibisinden. Hatta bazen ben söylediğimde şey yapmıyorlar yani kabul etmiyorlar, ailelerine sorma gereği buluyorlar. Farklı mezhepler Şafi falan olduğu için öğrencilerde, genelde Hanefi ağırlıklı olduğu için bizim ülkemizde. Kitaplar da Hanefilere göre hazırlandığı için genelde orda bir karşı çıkıyorlar bana bazen.”

Başka bir katılımcı fıkhi konulardaki tartışmaları kendisinin yaşamadığını, okuldaki diğer öğretmenlerden duyduğunu, kendisinin Arapça derslerine girdiği için din eğitimi noktasında sıkıntı yaşamadığını ama genel anlamda öğrencilerin saygı anlayışlarının farklı olduğunu söylemiş bu konuda düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

H3: “Biraz saygı anlayışları farklı yani bizim Türk öğrencilerimiz mesela büyüğe saygı işte disiplin konusu daha önemsenen bir konu ama Suriyeli arkadaşlarımızda disiplin öncelikli bir konu değil. Genel olarak saygılılar ama daha rahatlar yani benim gözlemlediğim.

Dersler anlamında da benim derslerim açısından yok yani Mesleki Arapça derslerine giriyorum ağırlıklı olarak, daha küçük sınıflarda hadis derslerine giriyorum 10.

sınıflarda ama başka hocalarımızdan duyuyorum yani nasıl diyeyim fıkhi konularda özellikle çoğunlukla ağırlıklı olarak Şafi olmaları sebebi ile fıkhi konularda tartışmalar olduğunu duyuyorum.”

Fıkıh ve mezhep konusunda bilgisi olmayan öğrencilerin olduğunu söyleyen katılımcımız ise diğer taraftan başka konularda kendisinden daha bilgili olabildiklerini şöyle anlatmıştır:

H1: “Evet. Şöyle ki ben peygamberler tarihini anlatırken takır takır biliyorlardı. Bazı noktalara benden daha çok hakimlerdi. Ben kendimi Türk öğrencilere göre ayarlıyordum ama onlar daha donanımlıydı. O yüzden zorlanıyordum bilmediğim bir konu açılacak falan diye. Ama fıkıh bağlamında ilmihal açısından zayıflardı, pek bilgileri yok. Hangi mezhep olduğunu bile bileyenler vardı. O konuda zorlanıyorlar.”

Öğrencilerin Kur'an eğitiminde zorlandığını söyleyen katılımcı zorlandığı hususları şöyle ifade etmiştir:

H2: “Kur'an-ı Kerim okuyuş farklılıkları, tecvit yapmamaları, isimlerini bilmemeleri ve mahreç olarak da bazı harfleri yanlış çıkarttıkları. Örneğin 'cim' harfini 'j' olarak çıkarttıkları için düzeltmek zor oluyor. Sözel derslerde de bildiklerini farz olarak biliyorlar. Farz-müstehap ayrımını yaptırmak zor oluyor.”

Diğer bir katılımcının zorlanma sebebi olarak öğrencilerin derste Arapça konuşmalarını belirtmesi şu şekildedir:

H6: “Kendi aralarında Arapça konuşuyorlar susmuyorlar yoksa diğer şeylerde öyle şey değiller Türklerden daha uyumlular aslında meslek dersleri hocalarına, daha saygılılar hatta, sadece aralarında çok konuşma sıkıntısı var benim okuldakilerin. Böyle bir daldı mı konuşmaya başlayıveriyorlar hemen.”

2.2.6. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerine Karşı İlgileri

Katılımcılara “Suriyeli öğrencilerin İHL meslek derslerine karşı ilgilerini nasıl buluyorsunuz?” sorusu sorulmuş ve alınan cevaplar kategorilendirilerek tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19: Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerine Karşı İlgileri

Alt Tema	Öğretmenler	Toplam
Öğretmen etkisi	H5, H6	2
Bireysel yatkınlık	H1, H5	2

Müfredat yoğunluğu	H2, H3, H4	3
--------------------	------------	---

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 19 incelendiğinde katılımcılardan 2’si öğrencilerin meslek derslerine olan ilgisinin ders öğretmenine göre değişiklik gösterdiğini söylerken dil yatkınlıklarından dolayı meslek derslerine ilgilerinin olumlu olduğunu da 2 katılımcı ifade etmiştir. Diğer 3 katılımcı ise ilgilerini normal boyutta bulsalar da öğrencilerin müfredatın yoğunluğundan şikâyet ettiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan biri öğrencilerin meslek derslerini daha iyi anlayıp yapabildikleri için ilgili olduklarını belirtirken bunu hem dil yatkınlığına hem de meslek öğretmenlerin öğrencileri diğer branş öğretmenlerine göre daha iyi anlayıp ırk ayrımı yapmamalarına bağlamaktadır ve bu konuda şunları söylemiştir:

H5: “Öğrencilerin imam hatip meslek derslerine karşı tavrı ilgisi olumlu yönde. Yapabildikleri dersler var Arapça gibi Kur’an-ı Kerim gibi diğer dersleri de Türkçelerinin yettiği kadarıyla anlayabiliyorlar, sınavlarda da cevap verebiliyorlar. Bir de öğretmenlerin tavırları da çok önemli bu noktada. Mesela diğer branşlardaki öğretmenler siyasi söylemlerde bulunabiliyorlar. Çocukları ezebiliyorlar. Bu da derslere karşı ilgilerini azaltabiliyor ama meslek derslerinde genelde onları anladığımız için psikolojik travmalarını, bir de onları muhacir-ensar gibi kucakladığımız için bize karşı tavırları da olumlu derse karşı ilgileri de otomatikman artıyor yani.”

Başka bir katılımcı da bu konudaki görüşünde öğretmenin ders üzerindeki etkisini tüm dersler için aynı olduğunu, branş fark etmeksizin öğretmenin tutumunun öğrencinin derse karşı ilgisini etkilediğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

H6: “Öğretmene bağlı olarak değişiyor bence. Öğretmen eğer Suriyeli öğrencileri severek anlatıyorsa, onlara kıymet verdiğini gösteriyorsa öğrenciler de hocanın tavırlarına göre hemen ilgi gösteriyorlar veya göstermiyorlar. Biraz hocadan çekiniyorlar. Şimdi dediğim gibi ırk ayrımı olduğu için Türkler-Araplar diye, eğer hoca bu ayrımı yapmıyorsa ona göre meslek derslerine ve diğer derslere karşı da yani ilgileri artıyor yoksa pısırık duruyorlar geri çekiyorlar kendilerini konuşmuyorlar.”

Katılımcılardan bazıları ise öğrencilerin meslek derslerine ilgilerinin normal düzeyde olduğunu ama müfredatın yoğunluğundan dolayı sıkılabildiklerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı bu konuda kendisinin müfredatı olduğu gibi anlatmak yerine bazı değişiklikler yapıp konuları kısaltarak anlattığını şu şekilde açıklamıştır:

H3: "İlgileri normal ama bizim derslerimizin içeriği fazla geliyor. Çünkü bu da bir eleştiri aynı zamanda ama birçok kitabımızı akademisyenler hazırlamış fazla yani şu anki imam hatip konjonktürüne göre fazla bunlar, bu dersler. Bu kadar fazla bilgi ben açıkçası kısaltıyorum, özetliyorum mümkün olduğu kadar. Gerekli görmüyorum çoğunu. Hepsini vermeye kalktığında öğrenciye ağır geliyor."

Katılımcıların yanıtlarından anlaşıldığı üzere, öğrencinin derse ilgisini arttırmada öğretmen önemli bir etkidir. Genel olarak saygılı oldukları belirtilen öğrencilerin öğretmenlerinin kendilerine değer verdiğini hissettiklerinde derslere ilgileri de artmaktadır. Müfredat açısından bakıldığında ise, öğrenci seviyesine ağır gelen konular öğretmen tarafından sadeleştirilip okul veya sınıf seviyesine göre öğrenciye uygun hale getirilerek öğrencilerin derse olan ilgisi canlı tutulabilmektedir.

2.2.7. Öğrencilerin İHL Meslek Ders Saatleri Hakkındaki Görüşleri

Katılımcılara "Suriyeli öğrencilerin İHL meslek derslerinin ders saatleri hakkındaki görüşleri nelerdir? Bu konudaki düşünceniz nedir?" diye sorulmuş ve alınan yanıtlar tablo 20'de kategorilendirilmiştir.

Tablo 20: Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Ders Saatleri Hakkındaki Görüşleri

Alt tema	Öğretmenler	Toplam
Derse göre değişen görüşlere sahipler	H1, H2, H5	3
Bilmiyorum	H3, H6	2
Azaltılması gerektiği yönünde	H4	1

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 20 incelendiğinde 3 katılımcı öğrencilerin ders saatleri hakkındaki görüşlerinin derse göre değişiklik gösterebileceğini, 2 katılımcı bu konuda öğrencilerle daha önce konuşmadıklarını o yüzden bilgilerinin olmadığını, 1 katılımcı da öğrencilerin meslek ders saatlerini fazla bulduklarını söylemişlerdir.

Katılımcıların çoğunluğu öğrencilerin derse göre saatlerin artmasını ya da eksilmesini isteyebileceklerini, her ders için aynı şeyi düşünmediklerini söylerken bir katılımcı bunun özellikle kelim gibi felsefik derslerde ve Temel İslam Bilimlerinde değişeceğini şöyle ifade etmiştir:

H1: “Mesela kelim gibi dersler kaldırılrsa onlar için hiç problem olmayacağını düşünüyorum. Ama Temel İslam Bilimleri dersleri arttırılrsa bunları hem faydalı buldukları hem de iyi not aldıkları için arttırılması onların yararına olacaktır. Bu kanaatte olduklarını gözlemliyorum. Çünkü iyi bir ortalamaya sahip olabiliyorlar bu sayede.”

Başka bir katılımcı bu görüşünü tek bir ders üzerinden örneklendirerek öğrencilerin haftada 1 ders olan temel dini bilgileri arttırılmasını istediklerini şöyle açıklamıştır:

H2: “Hepsi için değil ama özellikle 9. Sınıftaki temel dini bilgilerin 1 saat olmasının yetmediğini, özellikle namaz kılmayı bilmeyenlerin daha çok uygulama yapıp ders saatinin fazla olmasını istiyorlar. Çünkü bir de imam hatibe ilk geldikleri yıl 9. sınıf olunca din dersi olarak temel dini bilgilerin 1 saat olması onlara tuhaf geliyor.”

Bu konu hakkında bilgisinin olmadığı belirten bir katılımcı da kendini “Öyle bir diyalog olmadı öğrencilerle aramızda yani bilmiyorum.” (H3) şeklinde ifade etmiştir.

Diğer bir katılımcı ise öğrencilerin ders saatlerini fazla bulduklarını, azaltılmasını istediklerini, özellikle Arapça dersinde itirazların geldiğini, Arapçayı bildikleri için bu derste sıkıldıklarını ve ders işlemek istemediklerini şu cümlelerle açıklamıştır:

H4: “Fazla buluyorlar hocam ders saatlerini. Toplam meslek derslerinin çok fazla olduğu diğer derslere oranla toplam okul saatlerinde çok fazla ders olduğunu söylüyorlar. Arapça ve Kur'an özellikle, Arapça dersinde itiraz ediyorlar. Arapçayı bildikleri için zaten hocam Türk öğrencilerle aynı sınıfta bulunduklarında bunlar çok biliyor Türk öğrenciler hiç bilmiyor e bu yüzden sıkıntı çıkıyor bu dersi görmek istemiyorlar falan. Mesleki Arapça dersini özellikle fazla olduğunu söylüyorlar.”

Katılımcıların yanıtlarından öğrencilerin görüşme esnasında dile getirdikleri hususları birçok öğretmenleriyle de paylaştıkları görülmektedir. Hem dersler bağlamında hem de sebepler bağlamında artmasını veya azalmasını istedikleri ders saati görüşleri konusunda birçok öğrenci ve öğretmenin verdiği cevaplar birbiriyle örtüşmektedir.

2.2.8. İHL Meslek Derslerinin Suriyeli Öğrencilerin Gelişimine Etkisi

Katılımcılara “İHL meslek dersleri Suriyeli öğrencilerin gelişimini etkiliyor mu? Etkiliyorsa hangi açılardan etkilediğini gözlemlediniz, etkilemiyorsa bunun sebebi nedir? Öneriniz var mı?” diye sorulmuş ve alınan cevaplar tablo 21’de kategorilendirilmiştir.

Tablo 21: Öğretmenlere Göre İHL Meslek Derslerinin Suriyeli Öğrencilerin Gelişimine Etkisi

Alt Tema	Öğretmenler	Toplam
Etkiliyor (olumlu anlamda)	H1, H2, H3, H4, H5	5
Etkilemiyor	H6	1

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 21’e bakıldığında katılımcıların neredeyse tamamının (5) meslek derslerinin Suriyeli öğrencilerin gelişiminde olumlu anlamda etkide bulunduğunu belirttikleri, sadece 1 katılımcının bu derslerin öğrencinin gelişiminde etkisi olmadığını düşündüğü görülmektedir.

Katılımcıların çoğunluğunun belirttiği olumlu etkilere baktığımızda bir katılımcı bunu öğrencilerin okula ilk geldikleri yıl ile mezuniyetleri arasındaki zamanda öğrencide gözlemlediği değişimler üzerinden yorumlayarak şunları söylemiştir:

H5: “İHL meslek dersleri Suriyeli öğrencilerin davranışlarını olumlu yönde etkiliyor. Biz nereden anlıyoruz bunu 9. sınıfta geldiklerinde bize karakter anlamında sıkıntıları olabiliyor, ibadetler noktasında eksiklikler olabiliyor. Ama 12. sınıfa geldiklerinde bambaşka bir hale dönüşüyorlar. Olumlu meyvelerini alıyoruz. Eksikler muhakkak oluyor, o da Türkçelerinin yetersizliği ile ilgili bence.”

Başka bir katılımcı da öğrencilerin yeni şeyler öğrendiklerinde verdikleri tepkiden yola çıkarak derslerin öğrencilerin gelişiminde olumlu bir etkisi olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

H2: “Etkiliyor bence. Bilmedikleri, daha önce duymadıkları şeyleri öğrendiklerinde şaşırıp mutlu oluyorlar. Çoğu şeyi biliyorlar gerçi ama bilmedikleri şeyleri de sormaktan çekinmiyorlar.”

Katılımcılardan bazıları ise derslerin öğrencileri geliştirdiğini belirtirken özellikle bazı dersler üzerinden düşüncelerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı fıkıh dersinde bilmedikleri şeyleri öğrenip farkındalıklarının arttığını söylerken diğer katılımcı da Kur’an-ı Kerim dersinde bu öğrencilerin katılımlarının daha iyi olduğuna ve öğrenmeye istekli olduklarına dikkat çekmiştir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

H1: “Fıkıh dersi açısından etkiliyor. Mesela kaç kere sordum mezhebini bilmiyordu bu açıdan farkındalık oluşuyor. Ama namaz kılma desek etkilemiyor çünkü zaten kılıyorlar. Ya da tarihi bilgileri baya iyi zaten biliyorlar. 2019 ‘da olsak etkilemiyor derdim zaten Suriye’den yeni gelmiş bilgililer ama şu anki öğrenciler Türkiye’de

büyüdüğü için dini bilgiler Türkiye’de daha az verildiği için (küçük yaşta) şu an geliştiriyor olabilir.”

H3: “Ben etkilediğini düşünüyorum, faydalı bulduklarını düşünüyorum çünkü daha sıcaklar daha yakınlar bizim derslerimize karşı. En azından olumsuz bir dönüt yok. Güzel geçiyor derslerimiz onlar daha çok katılıyorlar derslere, altyapıları daha müsait olduğu için dediğim gibi yani Kur’an-ı Kerim konusunda en azından bizim okulumuzdaki Türklerle kıyaslandığı zaman bizim okulumuzdaki Türkler çoğunlukla yine aile zoruyla gelmiş öğrencilerimiz var puan olarak da akademik olarak da düşük puanlarla gelmişler dolayısıyla onlar daha uzak kalıyorlar bizim derslerimize, Suriyeliler daha yakın oluyorlar.”

Yalnızca bir katılımcı meslek derslerinin öğrencilerin gelişiminde etkisi olmadığını söylerken bunun sebebini ‘öğrencilerin yeterli Türkçe bilmedikleri için dersi anlamakta zorlanmaları’ şeklinde yorumlamış ve görüşü ile birlikte önerisini de şöyle dile getirmiştir:

H6: “Bazılarını etkiliyor bazılarını etkilemiyor. Ama genelde bizim okuldakileri etkilemiyor bence çünkü iletişim problemi var yani hocalarla aralarında. Tam manasıyla Türkçeyi anlayamıyorlar. Böyle 10 senedir falan duruyorlar 10 sene önce gelmişler 2-3 sene önce gelen de var 10 sene önce gelen de var ama hâlâ Türkçeyi tam olarak çözememişler, kavrayamamışlar. Şeylerde yani meslek derslerinin onlara katkı sağlamama sebebi de bu yani bence yoksa başka bir problem olduğunu düşünmüyorum.

Giderilmesi için öneriyse, eğer Arap öğrenci almaya devam edeceklerse Araplara Türkçeyi daha iyi öğretmeleri lazım. Bir de öğretmenlerin de Arapçayı iyi öğrenmeleri lazım ama onlar kadar iyi öğrenemeyeceğimizi düşünüyorum. Onlar tabi takır takır konuşuyor yani. Bir de öğretmenler daha çok fasih kullanıyor ama onlar fasihleri anlamıyorlar bile bazen. O yüzden onların Türkçe öğrenmeleri daha mantıklı Türkiye’de olduğumuz için.”

2.2.9. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinden Beklentileri

Katılımcılara “Size göre Suriyeli Öğrencilerin İHL meslek derslerinden beklentileri nelerdir?” diye sorulmuş katılımcıların cevapları tablo 22’de kategorilendirilmiştir.

Tablo 22: Öğretmenlere Göre Suriyeli Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinden Beklentileri

Alt Tema	Öğretmenler	Toplam
Bir beklentileri yok	H1, H3, H4,	3
Temel İslami İlimlerde detaylı ve uygulamalı bir eğitim	H2, H5	2
Lise diploması	H6	1

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 22 incelendiğinde 3 katılımcının bu öğrencilerin İHL meslek derslerinden bir beklentilerinin olmadığını, 2 katılımcının Temel İslami İlimlerde daha detaylı ve uygulamalı bir dini eğitim beklediklerini ve 1 katılımcının da bu öğrencilerin sadece lise diploması almayı istediklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin beklentilerinin olmadığını söyleyen katılımcılar öğrencilerin genel anlamda derslerin mevcut halinden az çok memnun olduklarını, bu şekilde kalmasının da onlar için büyük sıkıntı oluşturmayacağını, altyapıları müsait olduğu için öğrencilerin bu okullarda ve meslek derslerinde rahat ettiklerini ve bu yüzden daha kolay bir şekilde başarılı olabildiklerini ifade etmişler ve bu konuda şunları söylemişlerdir:

H1: “Çok bir beklentilerinin olduğunu düşünmüyorum. Bu şekilde devam etmesini isterler. Mesela imam hatiplerin kapatılmasını veya derslerin azaltılmasını ya da değişmesini istemezler yukarıda söylediğim birkaç husus dışında. Bu şekilde kalması onlar için ideal.”

H3: “Bşey beklediklerini düşünmüyorum yani güzel vakit geçirmeye çalışıyoruz, öğrencilerle muhabbet etmeye çalışıyoruz. Öyle geçiyor zamanımız. Zaten sınav olarak da farklı bir sınava giriyorlar onlar öyle bir stresleri kaygıları da yok. Rahatlar yani bizim Türk öğrencilere göre çok daha rahatlar. Ya okul başarısı çok önemsemiyorlar açıkçası ama son 2 senedir geçen sene Suriyeliydi okul birincimiz, ondan önceki sene Yemenliydi. Başarılı olanlar da ilgililer yani sınavlarda derslerde başarılı olanlar çoğunlukla bu Suriyeli öğrencilerimizden, yabancı öğrencilerimizden. Hem altyapıları müsait ama bizim mesleki derslerde de rahatlar yani altyapıları müsait olduğu için artı yani güzel seçkin ailelerden gelen öğrenciler de o imkanları değerlendiriyorlar ve burda rahat bir şekilde birinci ikinci olabiliyorlar okulda.”

Öğrencilerin meslek derslerinin özelinde Temel İslam İlimlerinden daha nitelikli bir eğitim bekledikleri, var olan derslerin üst sınıflarda da devamı niteliğinde derslerin olmasını ve bu derslerin uygulama ile özenle planlanıp yapılmasını istediklerini katılımcı şu sözleriyle açıklamıştır:

H2: “9. Sınıftaki din derslerinin arttırılmasını istiyorlar. Yine aynı şekilde 11.sınıfta da fıkıh devamı niteliğinde bir ders istiyorlar fıkıh okumaları gibi. 12. Sınıfta da bir hitabet dersinin camide uygulama olarak staj gibi yapılmasını ve bunun ciddi bir şekilde puanlanmasını isteyen öğrenciler var.”

Başka bir katılımcı ise öğrencilerin tek beklentilerinin mezun olup lise diploması almak olduğunu söylemiştir. Öğrencilerin din eğitimi hususunda bu okullardan aldıkları eğitimi yeterli görmediklerini, ailelerinden aldıkları eğitimin daha iyi olduğunu düşündüklerini ama bu okullarda da ortam olarak rahat ettikleri için gelmeye devam ettiklerini söyleyen katılımcı düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

H6: “Türkiye’de yaşamaya devam ettikçe şu an tek beklentileri mezun olmak liseden. Benim okulumdakiler için söylüyorum diğer liseleri bilmiyorum da. Benim okulumdakilerde üniversiteye hazırlanan sayısı o kadar az ki, 12’lere giriyorum 2 tane falan herhalde.

Din eğitimi açısından da beklentileri yok. İmam hatipten mezun olmak sadece. Zaten şey diye düşünüyorlar onlar ‘bizim ailemizin verdiği din eğitimi daha iyi’ diye düşünüyorlar. Okul olmadığı için buraya gelmiş gibi düşün yani. Buradaki dini eğitimin iyi olduğunu düşünmüyorlar, ailelerinden aldıkları eğitimin daha iyi olduğunu düşünüyorlar. Liseden mezun olmak için gelmişler yani. Başka okula gidince tutunamıyorlar. Çünkü bizim okulda bile bu kadar Arap düşmanlığı varken diğer lisede barındırmıyorlar çocukları. Barındırmadıkları için de mecburen imam hatibe geliyorlar. Maksatları lise diploması almak yoksa başka bişey değil.”

SONUÇ

İmam hatip liselerinin tarihine bakıldığında zamanla birçok değişikliklere uğrayarak bugünkü halini aldığını görülmektedir. Yasal dayanağını 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunundan alan imam hatip liseleri Kur'an ve sünnet eksenli din eğitimi veren, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarıdır (Vizyon Belgesi, 2021).

İmam hatip liselerinde hem fen ve kültür dersleri hem de İslami İlimler aynı anda verilmektedir. Haftalık 40 saat ders verilen bu liselerde 9. sınıfta 6, 10. sınıfta 11, 11. sınıfta 12 ve 12. sınıfta da 12 saat olmak üzere İHL meslek dersi verilmektedir. Geriye kalan saatlerde de fen ve kültür dersleri işlenmektedir. Ders dağılımına bakıldığında %70 fen ve kültür dersi, %30 ise İHL meslek dersidir (DÖGM, 2021).

Öğrencilerin inanç, ibadet ve İslam ahlakını içselleştirilmesi, sorgulayıcı ve araştırmacı bir yapıya sahip, din hizmetleri becerisine sahip, Hz. Peygamberi kendine örnek alan, toplumu da dini konularda bilgilendirebilen bir birey olması da Anadolu İmam Hatip Liseleri Mesleki Din Öğretiminin vizyonlarından bazılarıdır. Bu liselerde öğrenciler zorunlu olarak verilen İHL meslek dersleri; Kur'an-ı Kerim, temel dini bilgiler, fıkıh, siyer, hadis, Osmanlı Türkçesi, Mesleki Arapça, akaid, tefsir, hitabet ve mesleki uygulama, kelam, dinler tarihi, İslam kültür ve medeniyetidir. Bu derslerin içeriği Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretim programları halinde birbirini tamamlayıcı ve destekleyici özellikte, farklı gelişim özelliklerine ve yeteneğe hitap edecek şekilde hazırlanmaktadır. (MEB, 2018).

Bu eğitim kurumlarında Türk öğrenciler olduğu gibi Suriyeli öğrenciler de eğitim görmektedir. Çünkü 2011 yılında Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen, yoğun göç sebebiyle Türkiye'de yaşamaya başlamış olan Suriyeli vatandaşların birçoğunun eğitim çağındaki çocuklar olması ve Türkiye'nin eğitim konusunda izlediği politikalar sebebiyle Suriyeli çocuklara da eğitim hakkı verilmiştir (Seydi,2014). Bu bağlamda 2013 yılında Nisan ve Eylül aylarında iki ayrı genelge yayınlanarak Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalar başlamış (Kaçarlar, 2023), 2014 yılında da "Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri" genelgesi yayınlanarak yeni kararlar alınmış ve Suriyeli çocukların eğitimi güvence altına alınmıştır (MEB, 2014).

Bu çalışma imam hatip liselerinde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin bu liselerde verilen meslek dersleri hakkındaki görüşleri, bakış açıları, beklentileri ve eleştirilerinin

incelenmesi amacıyla yapılmış, İstanbul ilinin Fatih ilçesindeki 3 Anadolu İmam Hatip Lisesinde 11 ve 12. sınıflarda öğrenim gören 27 Suriyeli öğrenci ile odak grup görüşmesi, 6 öğretmen ile de yarı yapılandırılmış mülakat yapılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcı öğrencilerin 17'si kız, 10'u ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin 11 tanesi 11.sınıf düzeyinde, 16 tanesi ise 12.sınıf düzeyinde eğitim görmektedirler. Katılımcı öğretmenlerin ise 4'ü kadın, 2'si erkektir. Öğretmenlerin çalışma yılları 5, 6, 10 ve 12 olmak üzere değişmektedir.

Öğrencilerin sosyo-ekonomik arka planlarını daha iyi anlayabilmek için sorulan sorulara verilen cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin büyük bir kısmının babalarının eğitim seviyesinin lisans düzeyinde ve iyi bir mesleğe sahip oldukları, annelerinin ise genellikle lise mezunu ve ev hanımı olduğu görülmüştür. 12 öğrencinin maddi durumlarının iyi olduğu, 12'sinin orta seviyede olduğu, 3 öğrencinin ise bu konuda bilgisinin bulunmadığı belirtilmiştir. Bu verilerden, Suriyeli ailelerin büyük çoğunluğunun ciddi bir geçim sıkıntısı yaşamadığı sonucuna varılabilir.

İmam hatip liselerinde okuyan Suriyeli öğrencilerin en sevdikleri dersler incelendiğinde en çok Kur'an-ı Kerim ve tefsir olduğu görülmektedir. Yine fıkıh, siyer, temel dini bilgiler gibi dersleri sevdikleri arasında sayarlarken kelim gibi felsefe içerikli derslerden hiçbir öğrencinin bahsetmemiş olması dikkat çekicidir. Zira kelim dersi en zorlandıkları dersler içerisinde fıkıhtan sonra ikinci sırayı almaktadır. Fıkıhta zorlanmalarının sebebini yoğun bilgi içermesi ve terimlerin fazla olmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Kelim için ise dersin felsefi içeriğinin ve görüş farklılıklarının fazla olduğunu, o görüşleri bilmelerine gerek olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca meslek dersleri öğretim programında yer alan Osmanlı Türkçesi dersi de hiçbir öğrenci tarafından ne sevdikleri derslerde ne de zorlandıkları derslerde zikredilmemiştir. Bunun sebebini bu okullardaki Osmanlı Türkçesi dersine edebiyat öğretmenleri girdiği için öğrencilerin onu meslek dersi olarak algılamadıkları düşünülmektedir.

Öğrencilerin en sevdikleri derslerin ve de en zorlandıkları derslerin ne olabileceği sorusu öğretmenlere de sorulmuştur. Sevdikleri derslerde Arapça, zorlandıkları derslerde de İslam kültür ve medeniyeti cevabı hariç diğer cevapların öğrenci cevaplarıyla uyumlu olduğu görülmüştür. Özellikle Arapça dersinde katılımın iyi olmasından dolayı dersi sevdikleri düşüncesinin yanlıgı oluşturduğu anlaşılmıştır. Çünkü 27 öğrenciden sadece 2 öğrencinin bu dersi sevdiğini söylemiş olması oranın ne kadar düşük olduğunu

göstermektedir. Böylece soruya öğretmenlerin not bazlı baktığı, öğrencilerin ise yeni bilgiler öğrenmek, derste eğlenerek, uygulama yaparak, kendilerini geliştirme olarak baktıkları sonucuna varılabilir. Bir diğer husus da öğrencilerin Türkçe gelişim seviyelerinin yetersiz olması ve yorum yapmakta güçlük çekmelerinden dolayı İslam kültür ve medeniyeti dersinde 3 öğretmen öğrencilerin zorlandığını düşünürken öğrenciler tarafından bu dersin hiç zikredilmemiş olması da ilgi çekicidir.

Katılımcılara İHL meslek dersleri hakkındaki görüşleri sorulduğunda da 13 öğrencinin memnuniyet içeren yanıtlar verdiği, 10 öğrencinin memnuniyet içermeyen yanıtlar verdiği görülmektedir. İHL meslek derslerini eleştiren öğrencilerin ifadeleri incelendiğinde bunun ya ders müfredatından ya öğretmenlerinin dersi verimsiz işlemesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Ders müfredatında birbirinin devamı şeklinde ilerleyen konularının öğretmen tarafından öğrencilere sadeleştirilerek anlatılması öğrencide ‘aynı konuları işliyoruz’ algısı oluşturduğu söylenebilir. Ya da öğrencilerin ‘zaten biliyorum’ düşüncesiyle odaklanmadan dinlemelerinden de kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Çünkü katılımcı öğrencilere bu derslerden beklentileri sorulduğunda da bazı öğrenciler beklentilerinin olmadığını, dini konuları zaten ailelerinden öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda öğretmenlerin görüşleri sorulduğunda öğretmen-öğrenci görüşlerinin benzer sonuçlarda olduğu görülmektedir.

Suriyeli öğrencilere İHL meslek derslerinde zorluk yaşama durumları sorulduğunda çoğunluk zorluk yaşamadığını belirtirken 12 öğrenci bazı zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Fakat bu konuda yapılan eski çalışmalara (Acuner,2018; Demir,2019; Ertekin, 2019) bakıldığında zorluk sebebi en çok Türkçe kullanımı ve anlaşılmasına ilişkin problemler olarak tespit edilmişken çalışmada sadece 3 öğrenci bunu dile getirmiştir. Bu da Suriyeli öğrencilerin eskiye oranla dil problemlerinin azaldığının göstermektedir.

Öğrencilerin yaşadıkları zorluklara paralel olarak öğretmenlere de derslerde din eğitimi bağlamında zorlandıkları hususlar sorulduğunda en fazla mezhep farklılıklarından dolayı fıkhi konuları izah etmek olduğu anlaşılmıştır. Kur’an okuyuşlarındaki hataları düzeltme de öğretmenlerin zorlandığı bir başka konudur. Öğrencilerin ailelerinden aldıkları bilgilere daha çok güvenmeleri ise ‘beklentiler’ kısmında öğrencilerin bir beklentiye sahip olmamalarının sebebi olduğu anlaşılmıştır. Çünkü öğretmenlerden 3’ü öğrencilerin bu derslerden beklentilerinin olmadığını düşünmektedir.

Çalışmaya katılan öğrencilerden 19'u İHL meslek derslerini faydalı bulurken başka bir soruda da 13 öğrenci ders saatlerinin şu anki mevcut halini yeterli bulmuştur. 9 öğrenci ise bu konunun derse göre ele alınması gerektiğini, güncel hayatta işlerine yarayacaklarını düşündükleri derslerin (fıkıh gibi) her yıl görmeleri gerektiğini ama özellikle Mesleki Arapça dersinin azalması gerektiğini ifade etmişlerdir. Sebep olarak da Arapçayı zaten bildiklerini onun yerine İngilizce öğrenmelerinin onlara daha fazla fayda sağlayacağı cevabını vermişlerdir. Buradan hareketle öğrencilerin derslere yaklaşımlarının daha çok güncel hayatta onlara fayda sağlayacak, pratikte işlerine yarayacak şekilde olduğunu söyleyebiliriz.

Ders saatleri hakkındaki görüşlerini sorduğumuzda ise öğretmen ve öğrenciler birbirine yakın cevaplar vermişlerdir. Genel anlamda görüşlerinin Temel İslami İlimleri içeren derslerin aynı kalması ama etkili şekilde işlenmesi, 1 saatlik derslerin en azından 2 saate çıkartılması ve felsefe içerikli derslerin azaltılması yönünde olduğu saptanmıştır.

Çalışma sonunda Suriyeli öğrencilerin İHL meslek dersleri hakkındaki olumlu düşüncelerinin devamlılığını sağlamak ve olumsuz, eleştirel düşüncelerin de haklı taraflarını inceleyip eğitimin kalitesinin arttırmaya yönelik gerekli çalışmaların yapılması için aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

1. İlk olarak öğrencilerin okula isteyerek gelmeleri sağlanmalıdır. Bunun için geldikleri okul hakkında doğru bilgilendirmeler yapılarak özverili bir oryantasyon çalışması ile öğrencilerin okulu tanımaları ve sevmeleri kolaylaştırılmalıdır.
2. İHL meslek dersi müfredatının öğretmen ve öğrencilerin görüşleri alınarak ve uzmanlar tarafından incelenerek tekrar oluşturulması önemli bir adım olacaktır.
3. Özellikle 1 saatlik temel dini bilgiler dersinin 2 saate çıkarılması ve 11. ve 12. sınıflarda verilen 3'er saatlik Mesleki Arapça dersinin ders saatinin azaltılması da üzerinde durulması gereken konulardandır.
4. Dersin konusu ve amacı gibi ilk konular öğrencinin içselleştirebileceği şekillerde işlenmeli ve öğrencinin zihninde "bu ne işime yarayacak" düşüncesinin oluşması engellenmelidir.
5. Ailenin okulla iletişimi öğrenci için önemlidir. Bu sebeple özellikle dil probleminden dolayı okuldan uzak duran ailelerle iletişim sıklaştırılmalıdır. Çünkü ailenin saygı duyduğu bir kuruma öğrencinin de yaklaşımı olumlu olacağı ve öğrencinin derslere olan ilgisini etkileyeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acuner, Yusuf. “İmam Hatip Okullarında Din Eğitimi ve Sorunları”. Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları. ed. Mustafa Köylü. 131-167. İstanbul: Dem Yayınları, 1.Basım, 2018.
- Akyüz, Hüseyin. Anadolu İmam Hatip Liseleri Hadis Dersi Öğretim Programı Ve Ders Kitabı Üzerine Bazı Mülahazalar. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 11, Bahar 2018, s. 1-14.
- Anonim. “Anadolu İmam Hatip Liseleri- İmam Hatip Ortaokulları Vizyon Belgesi”. Ankara. Temmuz, 2021. (https://dogm.meb.gov.tr/pdf/Vizyon_Belgesi.pdf).
- Aydın, Faruk. İmam Hatip Liselerinde Okutulan İslâm Kültür ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. Dicle İlahiyat Dergisi, Cilt: XXV, Sayı: 2, 2022, s. 688-712.
- Aytaç, Tufan. Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunlarına Bir Bakış: Bir Meta-Analiz Çalışması. Milli Eğitim Dergisi, Cilt 50, Sayı 1, 2021, s. 173-193.
- Aytekin, Münevver Deren. İmam Hatip Liselerinde Okuyan Suriyeli Öğrencilerin Yaşadıkları Uyum ve Dil Sorunları. Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Baltacı, Ali - Coşkun, Mehmet Kamil - Ceylan, İsa. İmam Hatip Liselerindeki Suriyeli Öğrencilerin Din Eğitimi Sorunları: Çözüme Yönelik Nitel Bir Analiz. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, 2019, s. 307-336.
- Baştan, Safiye. İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Battal, Emine. Din Sosyolojisi Anabilim Dalı XII. Koordinasyon Toplantısı ve İslam Coğrafyasında Terör, Göç ve Mültecilik Sempozyumu. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Aralık, 2017, 6 (12), s. 363-369.
- Bektaş, Medine – Osmanoğlu, Cemil. Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Anadolu İmam Hatip Lisesi Akaid Dersi Öğretim Programının Temel Amaçlarının Gerçekleşme Durumu. Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 45, Haziran 2023, s. 219-255.
- Bilgin, Beyza. Türkiye’de Din ve Laiklik. Venedik’te; 23-29 Mayıs 2000’de düzenlenen "Which Good for Which Humanity? Religions question themselves" Uluslararası Konferansına Almanca olarak sunulan bildirinin Türkçesi, s. 41-58.
- Bulut, İsmail. İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kelam Dersine İlişkin Görüşleri. Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 9, Aralık 2017, s. 7-35.

- Coşkun, İpek – Emin, Müberra Nur. Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası Fırsatlar ve Zorluklar. SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı). 1.Baskı, İstanbul, 2016.
- Demir, Ömer. İmam Hatip Liselerinde Hitabet ve Mesleki Uygulama Dersi Öğretimi ve Mesleki Uygulamalar. EKEV Akademi Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 57, 2013, s. 503-524.
- Demir, Rıdvan. İmam Hatip Lisesinde Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Sorunları: Kilis Örneği. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:2019, Cilt: 16, Sayı: 44, s. 280-306.
- DÖGM. “Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi”. Ankara. Milli eğitim bakanlığı, 2023. (https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/11120859_ahhl-haftalik-cizelge.pdf).
- DÖGM. Türk Eğitim Sisteminde Din Öğretimi -İmam Hatip Okulları-. Ankara, 2.Baskı, 2021. (https://dogm.meb.gov.tr/pdf/Tanitim_Kitapcigi_EN.pdf).
- Ertekin, Sümeyye. Suriyeli Çocukların Eğitimi Konusunda Nitel Bir Araştırma: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, Cilt: 4, Sayı: 2, 2019, s. 5-23.
- Eşmeli, İsmet. İmam Hatip Liselerinde Dinler Tarihi Dersi Öğretimi Kapsamında Yardımcı Materyal Kullanımı: Denizli Örneği. Araştırma-Geliştirme Projesi, Denizli 2018.
- Gül, Ali – Ay, Mustafa Fatih. Okul Müdürlerine Göre İmam Hatip Liselerindeki Göçmen Öğrencilerin Eğitimi. Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 24/1, Mart, 2024, s. 135-162.
- Günay, İlhami. İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metodları ve Bazı Teklifler. Tefsir Araştırmaları Dergisi (TADER), Cilt: 3, Sayı: 2, Ekim 2019, s. 357-383.
- Kaçarlar, Muhammed Sait. İmam Hatip Lisesinde Okuyan Suriyeli Göçmen Öğrencilerin Beklenti ve Sorunları (Kilis Örneği). Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Kalebaşı, Adem – Güngör, Fethi. Suriyeli Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik ve Sosyal Uyum Deneyimleri: Üsküdar’da Nitel Bir Çalışma. Turkish Studies Social Sciences, Cilt 14, Sayı 4, 2019, s. 1525-1545.
- Karaman, Hayreddin. “Fıkıh”, TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt: 13, İstanbul 1996, s. 1-14. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/fikih#2>)
- Kaya, Zeynep. İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir

- Araştırma. İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD), Cilt: 3, Sayı: 1, Haziran, 2018, s. 61-96.
- Kaymakcan, Recep. Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler. EKEV Akademi Dergisi, Yıl:10, Sayı:27, Bahar 2006, s. 21-36.
- Kılavuz, Ahmet Saim. “Akaid”, TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt: 2, İstanbul 1989, s. 212-216. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/akaid>)
- Kılıç, Mustafa. İmam Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur’an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt-Sayı: 47, Aralık 2014, s. 69-106.
- MEB. Yabancılar a yönelik eğitim öğretim hizmetleri. 2014. (<https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>)
- MEB. İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip Lisesi İslam Kùltür ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ankara 2015.
- MEB. Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı. Ankara, 2015. (https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf)
- MEB. Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları. 2018. (<https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812019324133-AIL%20Meslek%20Dersleri%20Ogretim%20Programi%20Arapca.pdf>)
- MEB. “Tereddüt Edilen Hususlar”. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2019 (https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/19182018_Tereddut_Edilen_Hususlar.pdf)
- MEB. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Anadolu İmam Hatip Lisesi Kur’an-ı Kerim Dersi Öğretim Programı, 2022. (https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_08/04120953_AYHL_Kuran_Y_Kerim_DOP_07.01.2022_01.pdf)
- MEB. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı AİHL ve Hazırlık Sınıfı Bulunan AİHL Haftalık Ders Çizelgesi, 2023. (https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/14104607_2023-39_Imam_Hatip_Liseleri.pdf)
- MEB. Millî Eğitim Bakanlığı 2024-2029 Stratejik Planı. Ankara, 2024. (https://abdigm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_03/28113018_112.pdf)
- MEB. Anadolu İmam Hatip Lisesi Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı (9. Sınıf) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, 2024. (<https://mufredat.meb.gov.tr/>)
- Öcal, Mustafa. Türkiye’de Din Eğitimi Tarihi Literatürü. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 6, Sayı 12, 2008, s. 399-430.

- Öcal, Mustafa. Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi. Dergâh Yayınları: İstanbul, 2.Baskı, 2017.
- Özenç, Fikret. Dini Çeşitlilik Açısından Siyer Öğretimi. Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 5, Cilt 5, Sayı 1, Bahar 2019, s.7-18.
- Seydi, Ali Rıza. Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan 2014, Sayı: 31, s. 267-305.
- Turalioğlu, Cahide. Problem Çözme Yönteminin Fıkıh Öğretiminde Kullanımı. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- UNICEF. Türkiye'de Geçici Koruma Altında Olan Suriyeli Çocuklara Yönelik Eğitim Müdahalesinin Belgelendirilmesi – Nihai Raporu. Ankara, Eylül 2022.
- Ünal, Yaşar. Kelâm-Akaid İlişkisi Üzerine. Dini Araştırmalar, Cilt: 15, Sayı: 40, Haziran 2012, s. 156-177.
- Yıldırım, Ali – Şimşek, Hasan. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 12.Baskı, Haziran 2021.
- Yıldız, Mustafa – Güneş, Beyza Güler. Lise Öğrencilerinin Osmanlı Türkçesi Dersiyle İlgili Görüşleri. Selçuk Türkiyat, (57), Nisan 2023, s. 253-285.
- Yılmaz, Nazif. İmam Hatip Okulları Kur'an-I Kerim Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Yöntem ve Tekniklerin Değerlendirilmesi (1924-2016). Değerler Eğitimi Dergisi, 2022, 19 (41), s.129-169.
- Zengin, Zeki Salih. "Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi". Din Eğitimi. ed. Mustafa Köylü & Nurullah Altaş. 23-47. İstanbul: Ensar Neşriyat, 4.Basım, 2015.

EK

Ek 1: Etik Kurul Onay Belgesi

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-294400
Konu : 62/28 Dilber GÜL

12.10.2023

Sayın Dilber GÜL

İlgi : 10.10.2023 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 11.10.2023 tarihli ve 62 sayılı toplantısında alınan "28" nolu karar ile Dilber GÜL'ün başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bayram TOPAL
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSNKTUPD6U Pin Kodu :64592

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd/eK-5783&eD=BSNKTUPD6U&eS=294400>

Adres:Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:

sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr

Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31

e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan

Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Ek 2: Etik Kurul Kararı

KARAR

28. Dilber GÜL'ün “ Suriyeli Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Dilber GÜL'ün “ Suriyeli Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri ” başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Ek 3: Araştırma İzni

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-97797607
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Dilber GÜL)

29/02/2024

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) Sakarya Üniversitesi Rektörlüğünün 13.02.2024 tarihli ve 334508 sayılı yazısı.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 21.02.2024 tarihli tutanağı.

Araştırma Konusu : Suriyeli Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Hakkındaki Görüşleri
Araştırma Türü : Anket/Görüşme
Araştırma Yeri : İstanbul'da Bulunan İmam Hatip Liseleri
Araştırma Yapılacak Kişiler : Öğretmen, Öğrenci
Araştırmanın Süresi : 2023 - 2024 Eğitim ve Öğretim Yılı

Yukarıda bilgileri verilen araştırmanın; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa aykırı olarak kişisel veri istenmemesi, öğrenci velilerinden açık rıza onayı alınması, bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılması ve araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde Müdürlüğümüze gönderilmesi, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, ilgi (a) genelge esasları dâhilinde uygulanması kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Doç. Dr. Murat Mücahit YENTÜR
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR

Mustafa KAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:

- 1- İlgi (b) Yazı ve Ekleri (6 Sayfa)
- 2- İlgi (c) Tutanak (1 Sayfa)
- 3- Araştırma Geri Bildirim Formu (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon : 0212 384 36 28 Bilgi İçin : Aydın BALTA
E-posta : stratejigelistirme34@meb.gov.tr Unvan : VHKİ
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>

Ek 4: Öğrenci – Öğretmen Görüşme Soruları

SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN İMAM HATİP LİSESİ MESLEK DERSLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Bu çalışmada İmam Hatip Lisesinde (İHL) okuyan Suriyeli öğrencilerin İHL ve İHL Meslek Dersleri hakkındaki düşüncelerini, görüşlerini, bu liselere gelirken hangi beklenti içinde geldiklerini ve bu derslerin eğitim hayatları içinde beklentilerini hangi ölçüde, nasıl karşıladığını tespit etmeye çalışmaktır. Ayrıca İHL Meslek Dersleri öğretmenlerinin Suriyeli öğrencilerin bu derslere karşı tutumlarına ilişkin gözlemleri ve Türk öğrenciler ile varsa farklılaştıkları noktaların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmamızda mülakat tekniği uygulanacak olup cevaplar not tutularak kayıt altına alınacaktır. Cevaplar kesinlikle gizlilik esasına uygun şekilde değerlendirilecektir. Bu sebeple soruları cevaplandırırken;

- Düşüncelerinizi olduğu gibi aktarmanız
- Sorulara düşünerek gerçekçi cevaplar vermeniz
- Varsa problem veya problemleri ortaya koymanız
- Bu problemlerin ideal bir şekilde çözümü için neler yapılabilineceğini önermeniz

çalışmanın amacına ulaşması için önemli katkı sağlayacaktır. Vereceğiniz katkılardan dolayı teşekkür ederim.

GÖRÜŞME SORULARI (ÖĞRENCİ)

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyet:

Yaş:

Sınıf:

Anne- Babanın eğitim seviyesi ve mesleği:

Aile aylık Geliri: () 0 – 12.000 TL () 12.000 – 22.000 TL () 22.000 TL ve Üstü

- Okulda veya okul dışında herhangi bir din eğitimi aldınız mı? Aldıysanız nereden aldınız? (Aile, Kur'an Kursu, DKAB dersi vb.)
- Kendinizi dindarlık açısından nasıl değerlendirirsiniz?

İHL HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

1. İHL' de en sevdiğiniz Meslek Dersi hangisidir?

2. İHL' de en zorlandığınız Meslek Dersi hangisidir?

İHL MESLEK DERSLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

3. İHL Meslek Dersleri (derslerin isimlerini öğrencilere hatırlatalım) hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

4. İHL Meslek Derslerinde herhangi bir zorluk yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız bu zorluklar nelerdir?

5. İHL' de okutulan meslek derslerinde öğretilmeyen hangi konuların (derslerin) öğretilmesini isterdin ya da öğretilen konulardan (derslerden) seçme şansın olsa hangisinin öğretilmesini istemezdin?

6. İHL Meslek Dersleri sizce faydalı mı? Neden?

7. Derslerin saatlerini yeterli buluyor musunuz? Bu konudaki düşünceleriniz neler?

- Meslek Dersleri ders saatleri aynı mı bırakılmalı, arttırılmalı mı, azaltılmalı mı?

8. İHL Meslek Dersleri manevi gelişim açısından sizde ne ifade ediyor?

9. İHL Meslek Derslerindeki din eğitiminden bir beklentiniz var mı? (Kişisel-manevi, sosyo-kültürel vb.) Örnek vererek açıklayınız?

GÖRÜŞME SORULARI (ÖĞRETMEN)

Cinsiyet:

Yaş:

Öğrenim Durumu:

Çalışma yılı:

SURİYELİ ÖĞRENCİLER VE İHL

1. Suriyeli öğrencilerin İHL hakkındaki memnuniyet düzeylerine ilişkin düşüncenizi şu şekilde puanlayarak belirtiniz. 1'den 5'e puanlayacak olsalar (1 en düşük, 5 en yüksek) ortalama hangi puanı verirler? Sebeplerini açıklayınız.

2. Suriyeli öğrencilerin İHL tercih etme sebepleri hakkındaki görüşleriniz nedir?

3. Suriyeli öğrencilerin İHL' de en sevdiği ders sizce hangisidir?

(Eğer farklı bir ders seçilmiş ise) en sevdikleri Meslek Dersi hangisidir?

4. Suriyeli öğrencilerin İHL' de en zorlandıkları ders sizce hangisidir?

(Eğer farklı bir ders seçmiş ise) en zorlandıkları Meslek Dersi hangisidir?

SURİYELİ ÖĞRENCİLER VE MESLEK DERSLERİ

(Özellikle Türk öğrencilerle farklılaştıkları noktalar üzerinden.)

5. Suriyeli öğrencilerin İHL Meslek Derslerine bakışları nasıl?

6. Suriyeli öğrencilerin derste sizi din eğitimi bağlamında zorladıkları noktalar var mı? Varsa bunlar neler?

7. Suriyeli öğrencilerin İHL Meslek Derslerine karşı ilgilerini nasıl buluyorsunuz?

8. İHL Meslek Dersleri Suriyeli öğrencilerin gelişimini etkiliyor mu?

- Etkiliyor ise: Öğrencilerin hangi açılardan etkilendiğini gözlemlediniz?
- Etkilemiyor ise: Eksiklikler neler? Bu eksiklikler neden kaynaklanıyor? Bunların giderilmesi için önerileriniz nelerdir?

9. Derslerde itiraz ettikleri hususlar oluyor mu? Oluyorsa bunlar neler?

- Öğrencilerin önceki edindikleri dini bilgilerle çeliştiğini düşündükleri hususlar oluyor mu? Varsa nelerdir?

10. Suriyeli öğrencilerin Meslek Derslerinin ders saatleri hakkındaki görüşleri nelerdir?

11. Sizce bu öğrencilerin İHL Meslek Derslerinden beklentileri nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Dilber GÜL	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	Felsefe ve Din Bilimleri
Makale ve Bildiriler	
1. İsviçre’de Din Eğitimi, Ege 10. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 2023.	